

Universita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Katedra archivnictví a pomocných věd historických

Bakalářská práce

Martin Vepřek

Žurnalista Josef Penížek v „Národních listech“

Journalist Josef Penížek in the „Národní listy“

Praha 2013

Vedoucí práce: Mgr. Jan Dobeš, Ph. D.

Poděkování patří panu Mgr. Janu Dobešovi, Ph. D., který se ochotně ujal tohoto tématu. Dále pak je třeba také ocenit vedení a zaměstnance Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, kteří zpřístupněním písemné pozůstalosti po Josefu Penížkovi vydatně přispěli ke vzniku této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 24. května 2013

Klíčová slova: Josef Penížek, Národní listy, žurnalistika, mladočeši, říšská rada

Key words: Josef Penížek, The Národní listy, journalism, The Young Czechs, The Imperial Council

Abstrakt: Má bakalářská práce se soustředí na činnost Josefa Penížka v „Národních listech“. Narodil se v roce 1858 v židovské rodině. Byl pilným studentem, který získal dobrou znalost němčiny a slovanských jazyků na vídeňské universitě. Začínal jako překladatel slovanské poesie a jako autor literárních statí. Zkušenosti s žurnalistikou získal u známého novináře Gustava Eima, který byl talentovaným zpravodajem „Národních listů“, které byly tehdy pravděpodobně nejvlivnějším listem. Sblížil se s ním a byl důkladně zasvěcen do politického dění. V těchto dvou úspěšných vídeňských zpravodajích měly „Národní listy“, kdy Gustav Eim vedl redakci v letech 1879 – 1897 a Josef Penížek pak do roku 1918, dva velice schopné žurnalisty tohoto období. Během následujících dekád pravidelně přispíval do řady žurnálů. Bakalářská práce se také věnuje Penížkovu vztahu k mladočeské straně. Během této doby Penížek získal reputaci neochvějného podporovatele tzv. „etapové“ politiky. Dalším předmětem této bakalářské práce je Penížkův postoj k mladočeské straně. Po první světové válce byl znovu pověřen výkonem zpravodajství v Národním shromáždění v Praze. Vyučoval také na Svobodné škole politických nauk. Byl vlivnou, ale i spornou postavou v historii „Národních listů“. Tato bakalářská práce je sestavena zejména na základě Penížkovy písemné pozůstalosti z Literárního archivu Památníku národního písemnictví a žurnalistových článků z „Národních listů“.

Abstract: My bachelor's thesis is focused on the occupation of Josef Penížek in the „Národní listy“. He was born into a Jewish family, in 1858. He was an eager student and acquired a good knowledge of German and slavonic languages at Vienna university. He began as a translator of slavonic poetry, and writer of literature essays. Josef Penížek received his training in the workshop of the famous journalist, Gustav Eim, which was a gifted correspondent of the „Národní listy“. The „Národní listy“ was perhaps the most influential newspaper in the Czech lands. He became closely associated with him and was deeply involved in political events. In its successive Vienna correspondents, Gustav Eim from 1879 to 1897 and Josef Penížek until 1918, the Národní listy possessed two of the very skillful Czech reporters of that era. During the next decades he wrote frequently for various czech journals. Another topic of this bachelor's thesis is Penížek's attitude toward the Young Czech party. During that time, Penížek acquired a reputation as an undeviating supporter of „etapová politika“. After World War I, Penížek was again asked to be a reporter of the National Assembly in Prag. He was also a lecturer of the Svobodná škola politických nauk. He was an influential but controversial figure in the history of the „Národní listy“. The

bachelor's thesis is mainly based on Penížek's written estate stored in the Literary archive of the Museum of Czech literature, and his articles of the „Národní listy“.

Obsah

1. Úvod.....	9-10
2. Archivní prameny	11-14
3. Tištěné prameny	15-16
4. Literatura	17-18
5. Literární počátky	19-23
6. Národní strana svobodomyslná	24-26
7. Říšská rada.....	27-29
8. Spolupráce s Gustavem Eimem ve vídeňské redakci „Národních listů“	30-46
8. 1. Josef Penížek v roli asistenta Gustava Eima.....	30-38
8. 2. Názory Josefa Penízka na politiku 90. let	38-42
8. 3. Rok 1897.....	43-46
9. Národní listy pod vedením Prokopa Grégra.....	47-60
9. 1. Penížek císařským radou	47-49
9. 2. Chování Josefa Penízka na žurnalistické galerii	50-52
9. 3. Případ hraběte Sternberga	52-55
9. 4. Penížkův vztah k pražské redakci	55-60
10. „Národní listy“ po roce 1910	61-72
10. 1. Kramář s Rašínem kupují „Národní listy“	61-64
10. 2. První světová válka	64-67
10. 3. Penížkova pracovní náplň v Praze.....	68-72
11. Penížkova přednášková a publikační činnost	73-76
12. Penížkův kulturní život	77-78

13. Penízkův (anti)semitismus.....	79-81
14. Nepovedený interview s prezidentem	82-83
15. Závěrečné roky	84-87
16. Posmrtné reakce a polemiky v tisku	88-90
17. Závěr	91-93
18. Seznam použitých pramenů	94-100
19. Seznam příloh	101

1. Úvod

Snahou této bakalářské práce je připomenout několika kapitolami činnost a postavení jednoho z mnoha nepovšimnutých žurnalistů „Národních listů“. Josef Penížek patřil v osmdesátileté historii „Národních listů“ k jejich nejdéle činným redaktorům. Zastupoval jedno z nejvlivnějších tištěných médií v Čechách, které přečkalo i velice složité etapy v posledních desetiletích trvání Rakouska-Uherska. Toto periodikum představovalo tiskový orgán Národní strany svobodomyslné. Zažil tak v roli majitele působení zakladatele Julia Grégra, jeho rodinné příslušníky i Karla Kramáře s Aloisem Rašínem. Práce v hrubých rysech přiblíží také mechanismus novinářské profese na konci 19. století a v prvních dvou dekádách 20. století, kdy čeští zpravodajové z Vídně posílali materiál do svých mateřských redakcí. V práci je také zmíněna Penížkova spolupráce s řadou dalších periodik, aby se tak poukázalo na rozsah Penížkových žurnalistických aktivit. Na začátku se ve stručnosti připomene Penížkovo vzdělání a jeho původní zaměření na překladovou literaturu (slovinskou, ruskou a německou) a psaní literárních statí. Další kapitola představuje historii Národní strany svobodomyslné do doby před první světovou válkou. Tato doba byla totiž v Penížkově žurnalistické kariéře nejbohatší. Také je zde hrubě představeno místo, kde se Josef Penížek pohyboval více než tři desítky let: říšská rada ve Vídni. Následuje krátké představení historie a zaměření „Národních listů“, které patřily ve své době k nejedebíranějším periodikům. Práce pokračuje obdobím patnácti let, kdy Penížek pomáhal Gustavu Eimovi ve vídeňské pobočce „Národních listů“. Stal se tak žákem v té době již velmi uznávaného a exponovaného novináře, který ve Vídni působil od r. 1891 i jako poslanec za Národní stranu svobodomyslnou. Svého mladého pomocníka zde zasvěcoval do žurnalistiky a politického zákulisí tehdejší Vídně. O jejich vztahu a názorech na vývoj v Národní straně svobodomyslné nejlépe vypovídá Penížkova korespondence, z níž také lze vyzorovat základní politická stanoviska tohoto žurnalisty. V jedné z kapitol tak bude představeno např. i jeho vnímání mladočechů z devadesátých let, jejich tehdejší spolupráci s realisty a činnost Omladiny. Následující kapitoly popisují některé peripetie Penížkovy žurnalistické kariéry. Jde např. o jeho jmenování císařským radou, kvůli kterému Penížek sklídl tehdy kritiku. Práce líčí i některé Penížkovy konflikty, které vyplývaly z jeho žurnalistického povolání ve Vídni. Dále se práce zabývá Penížkovým postavením v období vedení Prokopa Grégra, kdy se rozebírá Penížkův vztah k dění v pražské redakci „Národních listů“. Jedna z kapitol se věnuje také nazírání Penížka na činnost Karla Kramáře a Aloise Rašína, kteří v roce 1910 přebírají od pozůstalých po zakladateli Juliu Grégrovi „Národní listy“. Další z kapitol mapuje Penížkovy

publikační počiny a jeho přednáškovou činnost od 90. let 19. století, kdy ochotně vypráví o své zpravodajské činnosti ve Vídni. Penížek byl, mimo jiné, také prvním předsedou parlamentních zpravodajů v Národním shromáždění po roce 1918. Od roku 1928 začal též přednášet o žurnalistice a politickém vývoji od roku 1878 na Svobodné škole politických nauk v Praze. Drobné kapitoly se letmo dotýkají i Penížkova kulturního života a jeho postoji k vlastnímu židovskému původu. V roce 1929 byl také zvolen čestným občanem města Tábor. Pomáhal během své kariéry řadě mladočeských zástupců s překlady jejich publikací a projevů. V rámci práce o Josefu Penížkovi byla snaha prostudovat si i názory jiných žurnalistů na tohoto novináře. Závěr práce se věnuje reakcím na jeho smrt v soudobém tisku a shrnutí poznatků z bádání o tomto pozapomenutém žurnalistovi, který zemřel náhle 2. srpna 1932 v Tatranské Lomnici na Slovensku. Použité německé a anglické výňatky z novinových článků a odborné literatury zůstávají v původním znění. Citované výňatky z korespondence a novinových článků jsou přepsány také doslovně. Vychází se zde totiž z názoru, že texty pramenů z konce 19. století a první třetiny 20. století se nelišily jazykově natolik, aby bylo nezbytně nutné sahat ke konkrétním úpravám textů. Jako příloha k této bakalářské práci byly zvoleny především fotografické materiály, které znázorňují žurnalistu Josefa Penížka v období po roce 1918.

2. Archivní prameny

Fond Josefa Penížka se nachází v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově. Původně žurnalistova pozůstalost byla součástí Literárního archivu knihovny Národního musea, kam ji v roce 1936 přinesla osobně vdova Kamila Penížková (druhá manželka tohoto židovského novináře). Původně zde byla totiž po určitý čas vystavena v rámci vzpomínkové výstavy na redaktora Penížka. Následně byla na přání dárcyně prohlášena po dobu patnácti let za nepřístupnou – byla zapečetěna. V roce 1964 se pak tento materiál přesunuje do Literárního archivu Památníku národního písemnictví na Strahově. Fond do dnešních dnů není oficiálně přístupný. Požádá-li však badatel vedení tohoto specializovaného archivu a stručně vyloží svůj bezelstný záměr, potom lze dostat povolení k přístupu pro studium. Fond je zpracován v 1. stupni evidence – nemá tedy v podstatě žádný inventář, kde by badatel mohl vidět přehledně daný materiál. Ale přesto i tento první stupeň uspořádání Penížkovy pozůstalosti umožňuje slušnou orientaci v archivním materiálu. Celkově Penížkova pozůstalost čítá 11 kرتونů. Měla by podle údajů z roku 1936 zahrnovat přibližně 1200 položek - většinou korespondenčních materiálů, jimiž jsou dokumentovány rozsáhlé styky Josefa Penížka s lidmi z kruhů literárních a politických z posledních let monarchie a prvních let Československé republiky. Písmo žurnalisty Penížka je čitelné bez větších komplikací. Problémy při práci s korespondencí se však místy vyskytly u jmen neznámých postav, u nichž až na základě dalšího studia pramenů sekundární povahy šlo identifikovat jejich pravý tvar. Týkalo se to kupříkladu jmen balkánských nebo polských spisovatelů či politiků, kteří často mají ve jméně 3 až 4 souhlásky za sebou. Popřípadě se vyskytly komplikace s určitými archaismy, které se dnes již neužívají, nebo přežívají v odlišném jazykovém kontextu. Několik desítek kusů korespondence se týká např. přání k rekonvalescenci po Penížkově úrazu v roce 1928, kdy byl nešťastně zachycen projíždějícím automobilem a byl v několikátýdenní rekonvalescenci. Další pak jsou četné gratulace k jednotlivým žurnalistovým výročím. Objemná je i dochovaná kondolence k úmrtí Josefa Penížka z roku 1932. Tři desítky kusů korespondence jsou adresovány snoubence Kamile Hanušové z počátku 20. let 20. století. Fond obsahuje i fotografický materiál, který zahrnuje 32, vesměs drobných, snímků. Podle všeho pocházejí všechny až z období po r. 1918. Spojuje je ta skutečnost, že na každé fotografii je přítomen žurnalista Penížek. U některých fotografií se lze na základě dalšího zkoumání pramenného materiálu domnívat, že pochází z jeho oblíbené a jím často vyhledávané destinace – Tatranské Lomnice ve Vysokých Tatrách na Slovensku. Dalším vodítkem při určování stáří tohoto materiálu je vzezření tohoto žurnalisty,

kteřé napovídá, že snímky jsou spíše z období 20. let. Snímky nejsou nijak popsány. Některá fotografie má nanejvýš na druhé straně jméno jejího zhotovitele. Více však nic. Na fotografiích se nenachází výhradně Penížek a jeho paní. Nicméně ze zbývajících postav se podařilo identifikovat pouze jedinou – politika Milana Hodžu, se kterým jsou Penížek a další osoby zachyceni na neposekané louce, kde tehdy měli hrát golf. Ve složce s fotografiemi je i zmenšené tableau Spolku českých žurnalistů, které bylo v roce 1927 vyhotoveno při příležitosti 50. výročí trvání této korporace. Jedním z desítek vyobrazených novinářů zde je i Josef Penížek. Pozůstalost obsahuje i podobiznu starší ženy, u které se osoba, která zpracovávala v minulosti novinářův fond, domnívala, že by se mohlo jednat o matku Josefa Penížka. Kresba pohlednicového formátu zachycuje ženu v prostém oděvu, která má šátek na hlavě. Fond zahrnuje i několik drobných Penížkových zápisníků – ty jsou ovšem v takovém stavu (ne tedy myšleno po hmotné stránce), že zůstaly v podstatě nevyužity. Svým obsahem totiž často připomínají malou sbírku volných asociací – stránky jsou popsány nepravidelně a slova často volně „plují“ na listech bez řádků. Je možné, že skutečně tyto letmé poznámky vznikaly „na koleně“, kdy žurnalista seděl na galerii a v chvatu si snažil něco poznamenat, čímž byla do jisté míry ovlivněna i jejich čitelnost. O jejich skutečném stáří se u většiny lze jen domnívat. Některý zápisník poskytuje i konkrétní rok, protože je zároveň i kalendářem. Ve stejném kartonu, který je nadepsán jako „osobní doklady“, jsou umístěny i desky s diplomem o jmenování čestným občanem města Tábor. K této události došlo v roce 1929. Nachází se zde také Penížkova legitimace (bez fota) do knihovny Národního shromáždění. Pozůstalost obsahuje i řádově několik desítek výtisků periodik z 20. a z počátku 30. let 20. století. Zejména se jedná o čísla „Národních listů“, v nichž jsou i příspěvky samotného žurnalisty Penížka. Další se pak vztahují k recenzím jeho publikací nebo se jedná o články k autorovým životním výročím. V této souvislosti je potřeba upozornit, že je lepší s dochovaným novinovým materiálem příliš nemanipulovat - vhodnější proto je si pouze poznamenat datum vydání a vyhledat si příslušný výtisk v digitalizované podobě např. na stránkách Národní knihovny České republiky, kde je odkaz na program „Kramerius“. Dále je zde přibližně 50 novinových výstřižků z rozmanitých českých i zahraničních periodik. Zde je v podstatě totožná motivace, jako u celých vydání - většina z nich se týká recenzí jeho publikací. Další se pak vztahují k úmrtí a následujícím posmrtným komentářům a polemikám. Ve fondu lze nalézt rukopisy i strojopisy některých Penížkových prací. Např. je to „Česká aktivita v letech 1878 – 1918“. Lze se domnívat, že některé materiály sloužily i jako podklad pro přednášky – např. strojopis o Karlu Sladkovském. Dokumenty k žurnalistovu dětství a mládí fond však neobsahuje. Mezi materiály nenalezneme nic ani k Penížkovu prvnímu

manželství, ze kterého měl mít minimálně dceru Marii. Ani tak není jasné, kdy se např. Penízek nechal v dospělém věku pokřtít. Penížkova písemná pozůstalost totiž obsahuje z převážné většiny dokumenty z období po roce 1918.

Penížkovu stopu lze také nalézt v řadě písemných pozůstalostí dalších českých novinářů, politiků a literátů, jejichž fondy jsou uloženy v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Velice cenné jsou pak zejména listy určené pro Penížkova učitele Gustava Eima a také pro jeho paní Julii Eimovou (později Schwarzovou - Eimovou, vdova Eimová se totiž provdala za novináře Františka Schwarze). Většina z nich je z období 90. let. Do poloviny devadesátých let zde Penízek informuje Eima o svém politickém přesvědčení, realistech, hnutí Omladina nebo událostech u konkurenčních listů. Poslední listy z konce roku 1896 a začátku r. 1897 nám přibližují horšící se stav Gustava Eima, který se odebral do Itálie v naději na zlepšení svého zdraví. Pro další studium okolností z redakce „Národních listů“ poslouží dopisy pro Prokopa Grégra, který zdědil periodikum po svém zemřelém otci Juliovi. Dopisy jsou dochovány ve slušném stavu a jsou dobře čitelné. V případě dopisů Josefa Penízka pro Prokopa Grégra někdo však trochu neprozřetelně „proděroval“ tento materiál po stranách. Může se tedy stát, že je tím tak zasažen v určitých pasážích i kontext psaní. Ve většině případů však lze na základě kontextu slovo doplnit. Z osmi dochovaných dopisů Penízka pro Prokopa Grégra jsou dvě psaní nedatovaná. U jednoho z nich lze na základě obsahu doplnit přesné datum. Korespondence s Grégrem není sice nejpočetnější, ale jsou to ta bezkonkurenčně nejdelší psaní v prostudované korespondenci k Josefu Penížkovi (některé z nich odpovídají rozsahu tří stran formátu A4). Obsahují tak hodně zajímavých informací o Penížkově vztahu k pražské redakci a k jeho politickým ambicím. I ve fondu politika Josefa Kaizla se nalézají 4 dopisy od tohoto mladočeského žurnalisty. Také díky Josefu Kaizlovi měl Penízek obdržet titul císařského rady v roce 1898. Politický obsah mají dopisy odeslané Zdeňku Václavu Tobolkovi, který byl také členem Národní strany svobodomyšlné. Také fond Svatopluka Čecha skrývá přibližně 20 kusů korespondence, které Penízek odeslal převážně na počátku 80. let. Jednotlivé kusy korespondence v tomto případě nejsou datovány. Jejich stáří se odhaduje na základě kontextu z dalšího studia o postavě Josefa Penízka. Svatopluka Čecha v nich informuje o své překladatelské činnosti. Podobného obsahu jsou i dopisy pro literáty Františka Heritese, Primuse Sobotku, Václava Vlčka a Jaroslava Vrchlického (pouze 1 dopis z roku 1896). Obecně se dá říci, že převážná většina kusů korespondence s literáty je pouze z období 1880 – 1890.

Archiv kanceláře presidenta republiky obsahuje v tomto směru v podstatě pouze jednu útlou složku, která se z části vztahuje k Penížkovu interviewu, který nakonec v „Národních listech“ nebyl otištěn a který se stal na počátku r. 1927 předmětem mnoha dohadů ohledně Penížkova postavení v redakci a vztahu vedení „Národních listů“ k presidentu Masarykovi. Jedná se o výstřižky z „Národních listů“ a dalších listů, které zachycují i vyjádření tehdejšího přednosty presidentovy kanceláře Josefa Schieszla a Josefa Penížka k této záležitosti z konce roku 1926. Dále pak ale složka obsahuje především zajímavý dopis Josefa Penížka z počátku 20. let 20. století pro presidenta T. G. Masaryka, jenž nastiňuje žurnalistovu profesní a lidskou situaci v prvních letech po roce 1918. Najdeme zde i dopis psaný na stroji, kterým Penížek presidenta upozorňuje na příjezd krajana Antonína Čermáka ze Spojených států amerických, který měl být starostou města Chicago. Další dokumenty už jen zachycují audience Josefa Penížka u presidenta Masaryka. Najdeme zde tak např. i záznam o příjmu čerstvých květin, které Josef Penížek nechal poslat presidentu Masarykovi. Popřípadě zde lze najít i zmínku o návštěvě vdovy Penížkové, která presidentovi donesla jednu z memoárových knih svého zesnulého manžela.

3. Tištěné prameny

Tisk představuje jeden ze zásadních pramenů pro bádání o minulosti. Politické deníky mohou sloužit také jako vhodný zdroj pro studium dějin jednotlivých českých politických stran a hnutí. To se do velké míry týká právě také „Národních listů“. Z jednotlivých výtisků lze vyzorovat i vzájemné soupeření mezi politickými stranami a jejich žurnály. V novinách máme často k dispozici i přetištěné politické projevy (někdy ve zkrácené podobě, jindy per extensum), výstupy ze schůzí politických klubů, líčení ze zasedání Říšské rady a později i z Národního shromáždění. V článcích k výročí (narozenin a úmrtí) významných členů se nalézají cenné informace k jejich životům, které jinde mohou být obtížně k nalezení. Jak již bylo výše uvedeno, práce vznikala také především díky článkům Josefa Penížka a jeho kolegů z „Národních listů“. Zde se tak pro lepší pochopení některých okolností z Penížkova života tisk vhodně doplňuje s korespondencí z písemné pozůstalosti po tomto žurnalistovi. Kombinace těchto zdrojů nám totiž připomíná, že noviny nemusí vždy uvádět zcela autentické postoje svých redaktorů. Byť to může být - jak také bude naznačeno v následujících kapitolách - způsobeno i technickými okolnostmi, kdy se určité články musí upravit např. z kapacitních důvodů, jelikož může přijít událost, která svým významem předčí jiné zprávy. Z článků dalších žurnalistů, kteří psali pro „Národní listy“ bylo použito pro tuto práci několik příspěvků od Ladislava Tůmy (používal také pseudonym „Zevloun“). Tento redaktor měl na starosti také články, které připomínaly postavy z minulosti „Národních listů“. Mohli bychom jej označit i za neoficiálního mluvčího tohoto periodika druhé poloviny jeho trvání. Dalším žurnalistou byl člověk, užívající pro signování svých článků v „Národních listech“ iniciálu „R.“ nebo závěrečnou hlásku svého příjmení „a.“, Vilém Ryba. Tento redaktor se střídal v 80. letech s Janem Nerudou (ten používal známý trojúhelník u svých článků) při tvorbě fejetonů pro „Národní listy“. Později byl také poslancem v říšské poslanecké sněmovně. Po smrti Gustava Eima byl krátce nominálně vedoucím redakce vídeňské pobočky „Národních listů“. Některé články Viléma Ryby tak mohly přinést určité informace i o Penížkovi a vídeňském dění. Z „Národních listů“ se čerpalo z příspěvků, které vznikaly v letech 1897 – 1932. Rokem 1897 se totiž Penížek začíná více v tomto periodiku prosazovat, kdy reálně přebírá redakční zátěž ve vídeňské pobočce „Národních listů“. Do té doby byl Penížek spíše asistentem Gustava Eima. Obecně se výběr novinových pramenů uskutečnil na základě jejich dostupnosti a také zmínek o některých z nich z Penížkových dopisů. Z českých novin se čerpaly informace např. z Času, Lidových novin, Moravské orlice, Národní politiky, Bohemie, Kalendáře česko-židovského atd. Zejména se tento postup uplatňoval u událostí, které

představovaly určitý mezník v kariéře Josefa Penížka. Mohlo zde tak dojít k vzájemnému porovnání jednotlivých verzí daných žurnálů a získání co největšího počtu informací k dané záležitosti. Jednalo se konkrétně o případy, kdy byl Penížek jmenován císařským radou, fysicky napaden všenněmeckými poslanci nebo soudní pře s hrabětem Vojtěchem Václavem Sternbergem. V neposlední řadě proběhla reflexe článků po jeho úmrtí, které měly pomoci vytvořit širší náhled na život tohoto žurnalisty. V „Národních listech“ lze nalézt u některých článků i snímek redaktora Josefa Penížka z jeho pozdních let života. Nacházíme zde případně i některé jeho karikatury. Z Penížkových článků se odkazuje i k příspěvkům, které se netýkají bezprostředně pouze redaktorova politického zpravodajství, ale byly využity i jeho fejetony o kulturních událostech, Penížkově četbě, zemřelých postavách politiků a literátů z období monarchie atd. Okrajově se citují i některé články Penížka z jiných periodik, než byly „Národní listy“. Využit tak byl český a v opravdu malé míře i německý tisk od konce 19. století do r. 1932. V dnešní době digitalizace je řada českých periodik dostupná v programech jednotlivých knihoven i na internetu. Pro tuto bakalářskou práci tak byly využity konkrétně internetové adresy Národní knihovny ČR (Národní listy, Národní politika, Právo lidu), Ústavu pro jazyk český AV ČR (Čas), Vědecké knihovny v Olomouci (např. Lidové noviny, Moravská orlice) nebo i Österreichische Nationalbibliothek (Bohemia, Reichspost, Das Vaterland, atd.), které mají na svých stránkách programy s digitalizovaným tiskem. Tento rozumný tah tak umožňuje velmi příznivé podmínky pro studium těchto pramenů. Pro bližší orientaci na tehdejší novinovém trhu slouží různé bibliografie. Mezi autory bibliografií lze řadit Františka Roubíka (Bibliografie časopisectva v Čechách 1863 – 1895) nebo Miladu Wurmovou (Soupis moravských novin a časopisů z let 1848 – 1918). K dějinám žurnalistiky přispěli svými díly také Jaromír Kubíček (Noviny České republiky 1919 – 1945 či Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918), Milena Beránková s Karlem Malcem (např. Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled). Tyto publikace přispěly k ujasnění toho, kdy určitá periodika, do kterých také Penížek přispíval, vznikla a jakou měla orientaci.

4. Literatura

Ačkoliv je to již přes 80 let, co Josef Penížek na dovolené ve Vysokých Tatrách zemřel, tak se nepodařilo najít žádnou ucelenou práci, která by se přímo věnovala tomuto mladočeskému žurnalistovi. Tato bakalářská práce sestává zejména z pramenů, které zachycující hlavně období od počátku 80. let 19. století do žurnalistovy smrti v roce 1932. Materiálů, které poskytují alespoň hrubou představu o některých aspektech jeho rodinných poměrů a období do roku 1890, je opravdu poskrovnu. Většinou se jedná spíše o letmé zmínky v textech, které se tomuto tématu primárně ani nevěnují. V publikacích o jeho učiteli Gustavu Eimovi je několik indicií k Penížkově novinářské činnosti v 80. a 90. letech ve Vídni. Nejcennější knihou je pravděpodobně ta od Michala Navrátila, který měl být osm let sekretářem Gustava Eima, a Penížka tak musel v těchto dobách vídat. Zde snad je na místě ještě zmínka, že samotná práce „Gustav Eim: geniální publicista a vynikající politik“ vykazuje řadu - byť opravdu drobných - nepřesností. Např. právě o samotném Penížkovi Navrátil tvrdí, že se narodil v roce 1857. Takového rázu je i většina ostatních chyb, kdy se Navrátil mylí v rámci jednotek. Dále tu máme např. práci od Heleny Kokešové, která vydala Eimovu korespondenci a napsala k ní i úvodní studii („Gustav Eim: životopisná studie a edice korespondence“). Vhodným doplňkem pro orientaci v tehdejší české politice na zemské i říšské úrovni mohou být např. i některé další práce Michala Navrátila: *Parlamentní rukojeť*, *Národní shromáždění 1919*, *Almanach sněmu království českého (1895-1901)* atd. Tyto uvedené příručky obsahují totiž i krátké biografie vybraných politiků z přelomu 19. a 20. století. Podobné informace lze nalézt i v „Kalendáři vídeňských Čechů“ pro jednotlivé roky. Dalším motivem při výběru literatury bylo najít nějaké reflexe tehdejší žurnalistiky v biografických pracech postav, se kterými se Josef Penížek během své kariéry stýkal. Proto v bibliografickém přehledu lze nalézt řadu příbuzných titulů, které se zabývají životem a činností např. Karla Kramáře, Aloise Rašína a také T. G. Masaryka. Některé publikace samotného Penížka představují shrnutí určitého tématu, k němuž v minulosti již zveřejnil několik statí. Jako konkrétní příklad zde může posloužit kniha „Dr. Alois Rašín: úvahy a vzpomínky“ - jedná se o uspořádání příspěvků o postavě ministra Rašína, které Penížek nechal otisknout ve 20. letech 20. století v „Národních listech“, „Národní demokracii“ a v „Prager Presse.“ Pokud bychom prošli seznam použitých pramenů jednotlivých odborných publikací, které se týkají politického a kulturního vývoje pro sledované období, potom zjistíme, že - pravděpodobně - nejcitovanějším dílem Penížka jsou jeho memoáry s názvem „Z mých pamětí 1878 – 1918“. Jeho paměti však nepředstavují klasickou autobiografii. Jde

spíš o sled – často komických – událostí z vídeňského prostředí, u nichž autor neuvádí často ani přesné datum. Byť to u velké části těchto episod není nutné. Již v roce 1906 vyšla Penížkova kniha s německým názvem „Aus bewegten Zeiten“. Kniha postihuje období 1895-1905, tedy dekádu bohatou na rozmanité události. Na posledního císaře Karla I. vzpomněl také v knize „Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek“. Některá jména politiků a literátů, která se vyskytovala v Penížkově korespondenci, byla identifikována právě až na základě dalšího studia literatury, která byly využívána za účelem vytvoření určitého historického kontextu nebo zkontrolování některých uváděných skutečností z novinových článků a z žurnalistovy korespondence.

5. Literární počátky

„Trudnější nežli výkonného umělce dramatického, jemuž, dle slov básníkůvých, potomstvo nevine žádných věnců, jest úděl a osud publicisty - on zůstává ve stínu a v pozadí a často v anonymitě.“¹ Těmito slovy Josef Penížek charakterisoval život žurnalisty. On sám pocházel z jihočeské oblasti. Narodil se zde 23. března 1858 ve Stálci, ve vesnici vzdálené několik kilometrů od Tábora. Vycházel ze skromných poměrů židovské rodiny. Jednou z celoživotních zásad Josefa Penízka bylo o sobě příliš nemluvit. Proto rekonstruovat jeho dětství a dospívání lze jen obtížně - pouze z kusých náznaků. Vzdělával se podle všeho zprvu soběstačně, aby pak mohl přejít na reálné gymnasium do nedalekého Tábora, které patřilo k úplně prvním českým gymnasiím v Čechách, když bylo zřízeno teprve v roce 1862.² Již zde patřil Penížek k premiantům svého ročníku. Tamější gymnasium ho vybavilo více než bohatě pro jeho budoucí praxi. Bylo totiž díky složení profesorského sboru orientováno také na výuku slovanských jazyků. Pro tamější absolventy tak pravděpodobně první literární pokusy byly ve formě překladů ze srbštiny, chorvatštiny nebo slovinštiny. Na své dospívání vzpomíná s odstupem desítek let, jako na dobu, kdy se místo sportu a tanečních zábav věnoval spíše studiu jazyků a literatury. Také podle všeho dával kondice svým vrstevníkům. Z odměny za ně si pořizoval knížky a časopisy. „O slovanství, všeslovanství nemluvili jsme nikdy. Vykonávali jsme jej prakticky“, dodal Penížek ke svému dětství a dospívání.³ Uvádí se, že již během dospívání začal sledovat už v zárodku kariéru básníka, dramatika a překladatele Jaroslava Vrchlického a měl napsat také některé literární úvahy o jeho významu v rámci české literatury. Penížek se se zájmem podílel na studentském časopise pro gymnasty, do kterého psával básně, literární stati a úvahy. Poskytoval literární příspěvky i do místního týdeníku „Tábor.“ Do tamějšího kraje se v budoucnu pravidelně vracel v době volna, aby si zde odpočinul od práce ve Vídni a navštívil příbuzné. Po maturitě na tábořském gymnasiu se Penížek přesunuje z jihu Čech do Vídně, kde začíná na universitě studovat klasickou filologii, němčinu a slavistiku. Penížek tu měl mít příbuzné. Z klasické filologie poslouchal Hartlovy a Schenklovy přednášky, z němčiny Heinzlovy a ze slavistiky Miklošičovy. Také navštěvoval přednášky filosofie u Roberta Zimmermanna. Na vídeňské universitě došlo k jeho prvnímu setkání s tehdejšími docentem Tomášem G. Masarykem. Už tehdy Penížek pravděpodobně

¹ Eim, Gustav. Politické úvahy Gustava Eima, str. 3

² „Tschechische Gymnasien wurden erst von den 1860er Jahren an als einsprachige Unterrichtsanstalten anerkannt, mit dem 1862 in Tábor gegründeten städtischen Realgymnasium an der Spitze.“ Kořalka, Jiří. Tschechen im Habsburgerreich und in Europa 1815 – 1918, str. 102

³ Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále již jen LA PNP), f. Josef Penížek: lístek Janu Máchalovi (tiskový separát)

vynikal v německém jazyce, a proto přednášející Masaryk uvítal, když mu jeho český posluchač pomohl s překladem jeho spisu. Samotný Masaryk zpětně vzpomíná na tehdejší prvotní spolupráci s tímto svým studentem, který za ním přišel po jedné z přednášek, kde Masaryk mluvil o hypnosi, a poradil mu, aby ji nechal vytisknout. „Sám mi pomohl opravit mou chatrnou češtinu a poslal práci do Prahy.“⁴ Masaryk také vepsal do spisu poděkování Josefu Penížkovi za jeho spolupráci. Tehdy pravděpodobně ani jeden z nich netušil, že se budou vídat ještě o desítky let později za zcela jiných okolností. Penížek vzpomíná na přednášky v prostorách university a na méně formální výuku v bytě Masaryka, kdy mladý pedagog přednášel prostým a jednoduchým stylem, kterým se odlišoval od některých svých universitních kolegů. Penížek si vážil tohoto způsobu, kdy se přednášející zaměřoval spíše na obsah problematiky.⁵ V jednom z dochovaných dopisů pro redaktora literárního časopisu „Osvěta“ Václava Vlčka se Penížek dotýká tehdy aktuální otázky rukopisů královédvorského a zelenohorského. Penížek, který se věnoval studiu jazyků již od gymnasia, nevěřil v pravost obou rukopisů. U rukopisu zelenohorského ho mátl sice trochu metrum básní, ale přesto značně pochyboval o jejich původnosti. Navíc spolu s Masarykem, také odpůrcem pravosti rukopisů, měli najít řadu rusismů. Penížek tvrdil, že kdyby byl někde učitelem, potom by byl nucen svým žákům přiznat, že se jedná o padělky a vyložit jim otevřeně své mínění.⁶ Již zde tak Penížek dokazuje, že je pravým znalcem ve svém oboru. Zároveň ale připomínal, že je přesvědčen o tom, že českému národu rukopisy v podstatě prospěly. Upozorňoval také na to, že „poetická, vniterní kvalita těchto básní musí se právě odlišit od hávu starožitného, který jim autoři navěsili.“⁷ Přesvědčení o nepravosti rukopisů však nezastával např. pozdější Penížkův zaměstnavatel Julius Grégr, který také v této souvislosti vydal v roce 1886 spisek s názvem „Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského“, jímž obhajoval pravost obou rukopisů. Po vídeňském studiu se Penížek snažil v roce 1879 také o místo na gymnasiu v Jičíně. Tamější posice byla odměňována ročním platem 400 zlatých. Místo, o které tehdy usiloval, nakonec nezískal. A to i přes podporu svého bývalého třídního Maška, který jeho žádost doporučoval u zemské školní rady v Praze.⁸ Aby se Penížek tedy uživil, musel hledat vhodný zdroj příjmu u několika periodik, do kterých zasílal rozmanité příspěvky. Penížkovy kontakty s českými i německými časopisy lze doložit, na základě materiálů z jeho

⁴ Čapek, Karel. Hovory s T. G. M., str. 88

⁵ Penížek, Josef. Masaryk docentem na vídeňské universitě. In: Památník Světozora k 80. narozeninám prvního presidenta Československé republiky T. G. Masaryka, str. 36

⁶ LA PNP, f. Václav Vlček: dopis J. Penížka V. Vlčkovi z 28. 7. 1882

⁷ Penížek, Josef. Česká aktivita v letech 1878 - 1918, sv. I., str. 178

⁸ Penížek, Josef. Z mých pamětí z let 1878 - 1918, sv. I., str. 79

pozůstalosti, určitěji od počátku 80. let 19. století, kdy Penížek začal pozvolna přispívat svými pracemi - v té době se jednalo zejména o překlady z jihoslovanských jazyků a různá literární pojednání. V těch letech snad ani on sám netušil, že zbytek života stráví nad psaním politických zpráv pro jednu z významných politických stran a času na sledování literárního dění bude s přibývajícím roky rapidně ubývat. Během roku 1880 se rozhodl pro odjezd do Ruska. Tento krok byl pravděpodobně také motivován z té příčiny, aby se vyhnul případné persekuci kvůli podílu na „Slovanském almanachu“, na kterém s ním spolupracoval také jeho spolužák z tábořského gymnasia Jan Máchal. Projekt zmíněného almanachu zahrnoval řadu spolupracovníků různých slovanských národností. Byl zabaven úřady, protože jeden z příspěvků - konkrétně od ukrajinského literáta - měl údajně obsahovat „rejdy panslavistické.“⁹ O své další náplni v carské říši tvrdil, že se zde snažil ve volných chvílích také věnovat četbě rakouského literáta Franze Grillparzera. Kromě jazykové průpravy v ruštině mu toto období přineslo však i cenné literární kontakty. Nejznámějším jménem v této souvislosti je pak prosaik Ivan Sergejevič Turgeněv. Ve svých memoárech Penížek vzpomíná na jejich komunikaci v posledních letech života ruského spisovatele, který zemřel ve Francii v roce 1883. Penížek si od něj měl vždy vyžádat povolení pro překlady některých jeho novel, jako byla např. „Klára Miličova“. Jedinou věcí, na kterou si v této souvislosti trochu stěžoval, bylo Turgeněvovo písmo, které mělo být drobné a těsné.¹⁰ Po Turgeněvově smrti Penížek nabízí Svatopluku Čechovi do časopisu „Květy“ ze svého shromážděného materiálu podobiznu zesnulého, fotografii Turgeněvovy vily a jeden z autografů samotného ruského prosaika. Jindy zase naopak prosí redaktora Svatopluka Čecha, aby mu poskytl nějakou jeho povídku, kterou by případně mohl přeložit do němčiny pro „Wiener Allgemeine Zeitung“. ¹¹ V tomto období už také pravděpodobně začal pracovat na překladu jednoho z nejznámějších děl dalšího ruského spisovatele, Fjodora Michajloviče Dostojevského, „Zločinu a trest“. Reklamu tomuto jeho překladu dělaly již tehdy i „Národní listy“.¹² V tuto dobu se Penížek tedy zaměřoval ještě spíše na umělecké texty, než aby se věnoval reflektování politiky. Navazoval dále čile kontakty s literáty a redakcemi různě orientovaných periodik. Některá jeho spolupráce byla jen efemérní, tak jako např. u periodika „Reform“, které mělo být vydáváno rytířem Smolskim. O něm říká redaktoru Václavu Vlčkovi, že se jej rozhodl raději opustit již po 4. čísle, protože jeho vydavatel nebyl příliš literární vzdělaný, a proto mu také předpovídal brzký zánik. Litoval pouze jeho literární přílohu s názvem

⁹ Národní listy, 7. 8. 1932, č. 217, str. 1-2, Jan Máchal: Vzpomínka spolužákova na Jos. Penížka

¹⁰ Penížek, Josef. Z mých pamětí z let 1878-1918, sv. I., str. 140

¹¹ LA PNP, f. Svatopluk Čech: dopis J. Penížka S. Čechovi, dopisy č. 6158, 6159

¹² Národní listy, 28. 12. 1883, č. 308, str. 3

„Slavische Rundschau“, kam např. do 1. vydání poslal překlady Jaroslava Vrchlického.¹³ Penížek se účastnil také na obou tehdejších významných literárních almanaších - „Ruchu.“¹⁴ a „Lumíru.“¹⁵ Tyto literární sbírky obsahovaly domácí tvorbu, překlady cizích autorů nebo literární pojednání o soudobých trendech. Penížek sestavuje také stať o dějinách českého dramatu a divadla do souhrnného díla italského literárního historika Angela de Gubernatis „Dějiny literatur“ a o dějinách české moderní lyriky přispívá do Gubernatisovy „Revue“. Zasílá též materiál do berlínského literárního měsíčníku „Auf der Höhe“, jehož majitelem byl spisovatel Leopold Sacher-Masoch, který je však známý spíše v jiných souvislostech. Ten Penížka měl požádat, aby mu dodal německý příspěvek o tehdejší české moderní literatuře. Nenašel prý nikoho jiného z českých autorů, kdo by se té věci chtěl ujmout. Začínající žurnalista Penížek ji tedy nazval jednoduše „Die moderne böhmische Literatur“. Sacher-Masoch se tak i díky Penížkovi nadále zajímal o literární dění v Čechách. Penížek mu totiž zasílal zdarma i výtisky českého literárního časopisu „Osvěta“, s nímž také spolupracoval.¹⁶ Podle všeho byl jeho nejobdivovanějším zahraničním autorem Slovinc France Prešern (Prešeren, Preširn).¹⁷ Penížek svou volbu vysvětluje i v národnostním kontextu. Viděl v něm totiž předního uměleckého mluvčího slovinského národa. Hlavně také zdůrazňoval, že žádný jiný národ v rámci monarchie se tomu českému nepodobá více než právě ten slovinský.¹⁸ Podtrhuje zde tak svou slabost pro tento národ a jeho jazyk od dob, kdy navštěvoval gymnasium v Táboře. I v pozdějších letech, kdy bude již plně etablovaným politickým zpravodajem, bude reflektovat dění v této zemi, aby mohl čtenářům „Národních listů“ přiblížit její situaci a význam v rámci Rakouska-Uherska. Penížek se účastní také odhalení sochy France Prešerna v Lublani v roce 1905, odkud také napíše podrobnou reportáž pro „Národní listy“.¹⁹ Na překlady uměleckých textů byl vždy poměrně citlivý. Konkrétně v souvislosti s německy psanými pracemi upozorňoval, že překlady musí být dokonalé a že nad spisem se nesmí „shovívavě neb útrpně krčiti nosem a říci: „Von Čechen darf man kein

¹³ LA PNP, f. Václav Vlček: dopis J. Penížka V. Vlčkovi, 12. 2. 1882; dále Zora, 15. 11. 1882, č. 22, str. 528

¹⁴ Josef Penížek zde píše o české literatuře v nových literárně-historických spisech německých. Ruch, 1883, str. 93, 253, 369

¹⁵ „Přeložil jsem sám Zoufalce za 3 dni pro „Lumír“ a již 20. ledna zaslal.“ LA PNP, f. Primus Sobotka: dopis J. Penížka P. Sobotkovi z 6. 3. 1882

¹⁶ LA PNP, f. Václav Vlček: dopisy J. Penížka V. Vlčkovi z 12. 2. 1882 a 13. 1. 1884

¹⁷ Několik základních dat k němu poskytují Dorovská, Dagmar a Ivan Dorovský. Slovník balkánských spisovatelů, str. 482-3

¹⁸ Prešern, France. Básně France Prešerna, str. 7

¹⁹ Národní listy, 10. 9. 1905, č. 249, str. 1-2, J. Penížek: Slovincům ke dnešnímu odhalení pomníku Prešernova v Lublani; Národní listy, 17. 9. 1905, č. 256 str. 1-2, J. Penížek: Dozvuky lublaňské.

fehlerloses Deutsch verlangen.“²⁰ Podle něj totiž Čechům špatná němčina v centru monarchie škodila. Nelze opomenout ani jeho spolupráci na projektu s názvem „Česko-židovský kalendář“. Vydávat se jej na počátku 80. let 19. století rozhodl Spolek českých židů-akademiků, kteří se tímto počinem snažili o přiblížení českého jazyka a literatury tuzemským židům. Část tohoto kalendáře byla psána hebrejsky, ale převážně zde byly texty v češtině, kterou se spolek tímto způsobem snažil židovským obyvatelům doporučit. Vycházely zde i příspěvky od spisovatelů jako byli Jaroslav Vrchlický nebo Jakub Arbes. Přizván byl tedy i Josef Penížek, který měl při vydání jeho prvního čísla pronést v roce 1881 veršovaný projev. Do následujícího čísla pak poslal např. svou novelu „Hoří.“²¹ O „Národních listech“ bude Penížek později tvrdit, že jsou antisemitské. Na začátku 80. let však jejich tehdejší redaktor Josef Barák a majitel Julius Grégr měli osobně tento židovský spolek podporovat.²² Na počátku roku 1883 přináší „Moravská orlice“ informaci o Penížkově spolupráci na projektu s názvem „LEV“. Sborník byl zaměřený na politické, národohospodářské a umělecké texty. Kromě Penížka do něj měli přispívat např. Václav Beneš-Třebízský, Josef Václav Frič atd.²³ Toto byl jakýsi nástin Penížkových počátečních literárních aktivit. Postihnout je v úplnosti by bylo pravděpodobně daleko zdlouhavější. Tato úvodní kapitola se snaží nicméně naznačit Penížkovu původní orientaci ze začátku 80. let 19. století, kdy ve středu jeho zájmů stály spíše umělecké texty.

²⁰ LA PNP, f. Zdeněk Václav Tobolka: dopis J. Penížka Z. V. Tobolkovi z 8. 2. 1916

²¹ Zora, 1. 9. 1882, č. 17, str. 408

²² Kieval, Hillel J. Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870 – 1918, str. 46

²³ Moravská orlice, 12. 1. 1883, č. 9, str. 4

6. Národní strana svobodomyslná

S touto stranou byl Josef Penížek spjatý po takřka půl století, kdy pracoval jako žurnalista v redakci „Národních listů“, které pro ni představovaly tiskový orgán. Tato politická strana se vydělila z původní Národní strany. Někteří její původní členové totiž vyčítali staročeskému vedení strany, že se příliš snaží vyhovět zájmům a postojům české konzervativní šlechty a katolické církve. Naopak vystupovali proti výsadám šlechty a žádali i sekularizaci školství. Šlechtu v Čechách při spolupráci se staročeskou stranou zastupoval zejména Jindřich Clam-Martinič. V lednu 1874 byly čtyři osoby vyloučeny ze sboru důvěrníků Národní strany. Mělo se konkrétně jednat o Karla Sladkovského, bratry Grégry a Jakuba Škardu. Společně totiž nesouhlasili s neúčastí na říšské radě, která probíhala z české strany v letech 1863-1879. První valný sjezd mladočeské strany se pak uskutečnil v Praze 27. prosince 1874. Tehdejší Národní strana i Národní strana svobodomyslná měly společné to, že se snažily oslovit střední vrstvy národa. Do řad jejích příznivců tehdy patřili řemeslníci, obchodníci, zemědělci, učitelé, evangeličtí kněží nebo vysokoškolští studenti. Mladočeši měli své první organizace vybudované na Mladoboleslavsku, Královéhradecku a Podřipsku.²⁴ Mezi stranické orgány Národní strany svobodomyslné patřil např. valný sjezd, který se skládal z poslanců, členů výkonného výboru, místních důvěrníků, žurnalistů a zástupců samosprávy. Druhou instancí ve straně byl sbor zemských důvěrníků. Dále se scházel sbor poslanců, kteří zasedali v českém zemském sněmu a v říšské radě. Vedoucí složku pak tvořil výkonný výbor, který Národní stranu svobodomyslnou podle všeho řídil.²⁵ Česká pasivní resistance byla ukončena až díky osobě ministerského předsedy Eduarda Taaffa, který Čechům slíbil posici českého ministra krajana. Po vstupu staročechů do Taaffovy vlády byla vydána v roce 1880 i tzv. Stremayrova jazyková nařízení, která zrovnoprávněovala češtinu s němčinou při vnější komunikaci s úřady. Spory v rámci české delegace ve Vídni vyvrcholily v květnu 1887, kdy došlo k rekonstrukci českého poslaneckého klubu, z něhož odešli čtyři mladočeští poslanci v čele s Eduardem Grégrem. Ti si pak založili vlastní Klub nezávislých českých poslanců, jehož předsedou se stal lékař Emanuel Engel. Ke stejnému rozchodu došlo rovněž i na českém sněmu. Rostoucí nespokojenost české veřejnosti s konzervativní politikou staročechů se projevila již v zemských volbách v Čechách v červenci 1889. Všechny mladočeské politiky sjednocoval odpor proti tzv. punktacím z roku 1890, o jejichž nevýhodnosti se snažili přesvědčit i českou veřejnost, kdy poukazovali na to, že dohoda staročechů s tehdejší vládou

²⁴ Tobolka, Zdeněk V. Politické dějiny československého národa, sv. II., str. 358

²⁵ Zevrubněji o organizaci Národní strany svobodomyslné Škarda, Jakub. Národní strana svobodomyslná a její program, str. 16-18

v podstatě vydávala pohraniční oblasti tamějším Němcům. Ještě během roku 1890 se mladočeši rozhodli spojit síly ještě se skupinou realistů, kteří většinou pocházeli z akademických kruhů. Nicméně ne všichni v mladočeských řadách byli z tohoto kroku nadšeni - přinejmenším se jednalo o Gustava Eima a Josefa Penížka, kteří měli na starosti vídeňskou pobočku „Národních listů“. V následujícím roce se nicméně mladočeské straně povedlo získat historický výsledek a ovládnout tak posici zcela v rámci české delegace ve Vídni. Rok 1891 je obecně vnímán jako přelomový v tehdejší české politice. Vyznění těchto říšských voleb naopak představovalo velké zklamání pro konservativnější Národní stranu, která tak definitivně ztratila svou bývalou posici. Volební výsledek se také zákonitě promítl i do podpory periodik v Čechách, která o to více začala podporovat mladočeskou stranu.²⁶ Začíná tak nejsilnější období v historii Národní strany svobodomyslné, jejíž silné postavení se bude pozvolna ztrácet až v souvislosti s postupným přibýváním českých politických stran na přelomu 19. století, kdy se objevují národní socialisté nebo agrárníci. Zanedlouho po říšských volbách z roku 1891 se začaly objevovat spory při spolupráci s realistickým křídlem. Pamětník těchto událostí, mladočeský politik Jakub Škarda, tehdy tvrdil, že realisté po vstupu do říšské rady místo společného postupu s Národní stranou svobodomyslnou „naopak dávali svým jednáním na jevo, že jsou k jejím podnikům velice chladni.“²⁷ Jeden z nich, Tomáš G. Masaryk, složil po tzv. Šromotově aféře svůj vídeňský mandát, kdy se kvůli ní nepohodl s Juliem Grégrem. Samotný Julius Grégr se vzdal říšského mandátu již v roce 1881. Do své smrti v roce 1896 do Vídně zajížděl jen mimořádně, aby zde uspořádal některé organizační záležitosti. Věnoval se v Praze totiž zcela „Národním listům“. Jeho bratr Eduard Grégr působil jako říšský poslanec až do své smrti v roce 1907. Důležitou postavou mezi mladočechy se postupně stal další realista, Josef Kaizl, který také vstoupil do vlády Františka hraběte Thuna, kde zastával v letech 1898 - 99 post ministra financí. Po jeho smrti v roce 1901 se začíná ještě více v rámci strany prosazovat Karel Kramář, jenž se již v roce 1897 stal místopředsedou říšské poslanecké sněmovny. Zasadil se v té době i o přijetí Badeniho a později i Gautschových jazykových nařízení. Přátelské styky s hrabětem Badenim tehdy pěstoval zejména vlivný mladočeský žurnalista a poslanec Gustav Eim. V době Körberovy vlády z let 1900-1904 vystupoval Kramář jako její protivník, společně s ostatními českými poslanci dosáhl po české obstrukci rozpuštění říšské rady. Prosazovat se v prvním desetiletí

²⁶ „Do roku 1889 podporoval obě strany v Čechách zhruba stejný počet českých politických novin. V letech 1890-1 došlo k obratu. Mnohé venkovské listy změnily orientaci v protipunktační kampani a po porážce staročechů začaly psát pro mladočechy.“ Vojtěch, Tomáš. Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách, str. 136

²⁷ Škarda, Jakub. Národní strana svobodomyslná a její program, str. 9

20. století v Národní straně svobodomyslné začíná více i Alois Rašín. Byl zvolen na místopředsednické místo, čímž se výrazně podílí na spoluvytváření mladočeské orientace. Na začátku roku 1910 je mu svěřeno i vedení redakce „Národních listů“, které se přes Pražskou akciovou tiskárnu staly majetkem členů Národní strany svobodomyslné. Ukončili tak mnoholeté období, kdy často vznikaly spory mezi redakcí pražského listu a výkonným výborem Národní strany svobodomyslné. Částečně lze tuto skutečnost přičítat i volební reformě z roku 1907. Potom také širší nabídce politických stran na české scéně.

7. Říšská rada

Místem, kde se Josef Penížek pohyboval více než tři desítky let, byly prostory říšské rady. Ta měla nahrazovat funkci státní rady, která do roku 1848 působila jako panovníkův poradní orgán. Říšská rada tak představovala nejvyšší zákonodárný orgán Předlitavska (Cislajtánie). Předchozímu objektu, kde dříve zasedala, se lidově říkalo „Schmerlingova bouda“ nebo též „Schmerlingovo divadlo“ - a to sice podle rytíře Antona Schmerlinga. Pozdější budova parlamentu, postavená v letech 1875 - 83 rakousko-dánským architektem Theophilem von Hansenem, pokrývala plochu asi 16 000 m².²⁸ Tato stavba se nacházela na Okružní třídě. Do poslanecké sněmovny říšské rady se volilo na základě většinového zastoupení, což platilo i pro zemské sněmy. Volební právo se tehdy vázalo na daňový census. Do roku 1896 existovaly čtyři volební kurie. První z nich byla kurie velkostatkářů. Ta se ještě dělila na dva sbory, sbor svěřenských a nesvěřenských statků. Další dvě kurie pro města a obchodní a živnostenské komory. Čtvrtou představovala kurie venkovských obcí. Volební reforma hraběte Badeniho z roku 1896 přinesla rozšíření volebního práva, kdy k dosavadním čtyřem kuriím přibyla i pátá - všeobecná, v níž se mělo volit celkem 72 poslanců. Konservativnější složkou vídeňského parlamentu byla panská sněmovna, do které se nevolilo obyvateli. Její členové byli totiž jmenováni doživotně panovníkem. Monarchie tak zde zajišťovala místa příslušníkům armády, vysoké byrokracii, osobám, které jí prokázaly určité politické nebo jiné služby nebo také výjimečným umělcům – např. se jednalo i o českého skladatele Antonína Dvořáka, kterého měl možnost Penížek ve Vídni také poznat. Kromě toho byli jejími členy všichni zletilí princové císařské domu a šlechtických rodů, všichni katoličtí arcibiskupové a z biskupů ti, kteří měli knížecí titul. Obě sněmovny byly rovnocennými komorami. Spolu s císařem představovaly zákonodárnou moc v oblasti Předlitavska. V roli technického personálu v říšské radě působili tzv. „hausknechti“. I díky protestům dělnictva na začátku 20. století se nakonec přistoupilo k všeobecnému, přímému, rovnému a tajnému hlasovacímu právu do poslanecké sněmovny říšské rady. Aktivní volební právo tehdy příslušelo mužům nad 24 let.²⁹ Jeden z oblíbených obstrukčních prostředků při zasedání poslanecké sněmovny ve Vídni bylo doslovné čtení nejrůznějších došlých spisů, petic, návrhů a dotazů. Docházelo zde ale i na nonverbální argumentace, kdy se zákonodárci dostali v zasedacích prostorách i do potyčky. Samotný Josef Penížek byl pochopitelně

²⁸ Bobíková, Lenka a Jiří Šouša. Parlament: kolbiště národů a národností: z rakouského parlamentu 1861 - 1914, str. 15

²⁹ Podrobněji o ústavních a základních správních institucích pojednává Hledíková, Zdeňka, Jan Dobeš a Jan Janák. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, str. 241-272

svědkem i těchto událostí. V české historiografii je v této souvislosti už v podstatě legendární např. postava německého profesora Pferscheho, u něhož autoři také připomínají, že byl děkanem Právnické fakulty v Praze. Tento poslanec tehdy na jednom zasedání z konce roku 1897 dokonce měl vytáhnout svůj „Taschenmesser“, jímž pak hrozil mladočeskému poslanci Václavu Březnovskému.³⁰ Pravicová majorita sněmovny se tehdy pokusila překonat obstrukci změnou jednacího řádu, kdy 25. listopadu 1897 poslanec Julius von Falkenhayn navrhl, aby do jednacího řádu poslanecké sněmovny přibylo opatření, jemuž se začalo říkat „lex Falkenhayn“, které dávalo předsednictvu sněmovny možnost vyloučit neukázněné poslance z jednání sněmovny a zároveň stanovilo, že zákonodárce, který by se odmítal podrobit, měl být vyveden službou.³¹ V říšské radě pracovali poslanci také v jednotlivých výborech. Hodně ceněným výborem byl z pohledu žurnalisty Penížka ten rozpočtový, kde postupně působili i mladočeští poslanci Josef Kaizl, Bedřich Pacák, Josef Herold, Karel Kramář nebo Gabriel Maštálka. Penížek tvrdil o činnosti v rozpočtovém výboru, že se jednalo o „oběť, kterou nelze odměnit žádným slávověncem.“³² Novinář Penížek a žurnalisté dalších národností sledovali dění v poslanecké sněmovně říšské rady z žurnalistické galerie, kam jim byly přidělovány na jejich jména novinářské legitimace. Na galerii mohli podle všeho přisednout i návštěvníci z řad veřejnosti, protože zasedání mělo být zpravidla veřejné, pokud tedy nerozhodlo vedení sněmovny jinak. Do roku 1917 se v poslanecké sněmovně říšské rady nenacházel žádný řečnický pult, od kterého by mohli poslanci prezentovat své myšlenky. Jednotliví poslanci se tak „pronášeli“ ze svých míst. Stenografičtí pracovníci tak byli nuceni v podstatě pobíhat v prostorách sněmovny a snažit se z blízkosti mluvící osoby zachytit daný proslav. Podle Penížka byl vztah stenografů a politiků v denní praxi velmi přátelský.³³ Ze zasedání byly všechny německé zprávy vydávány parlamentní korespondencí, C-B, Herzogem a jinými tiskovými kanceláři „a zejména pokud našich řečníků se týče, skoupé a nepřesné,“³⁴ dodal na toto téma mladočeský žurnalista Ladislav Tůma, aby ukázal složitost práce tehdejších českých zpravodajů, kteří o to více museli vynaložit úsilí při zachycování parlamentních projevů českých zákonodárců, aby tak zprostředkovali alespoň jádro jejich sdělení. Mezi českými poslanci se totiž vyskytovalo jen málo těch, kteří by si své řeči připravovali důkladně dopředu, aby tak mohli svým žurnalistům dát rovnou písemný materiál k nadiktování nebo odeslání do Prahy. K zaznamenávání českých a jiných neněmeckých řečí do protokolů se

³⁰ Penížek, Josef. *Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905*, str. 67

³¹ Galandauer, Jan. *František hrabě Thun*, str. 120

³² *Národní listy*, 25. 12. 1910, č. 50, str. 2-3, Josef Penížek: Dr. Karel Kramář v parlamentě

³³ Penížek, Josef. *Z mých pamětí z let 1878-1918*, sv. II., str. 50

³⁴ *Národní listy*, 23. 3. 1928, č. 83, str. 1-2, Penížek

přistoupilo až v roce 1917. Činnost říšské rady byla přerušena již před 1. světovou válkou, kdy se poté prostory Hansenova paláce používaly pro raněné vojáky. Jelikož zde novináři byli také zvyklí na svá zázemí, tak se museli přesunout za do prostor Telegrafního úřadu, který sídlil na Bursovním náměstí ve Vídni.

8. Spolupráce s Gustavem Eimem ve vídeňské redakci „Národních listů“

8. 1. Josef Penížek v roli asistenta Gustava Eima

Mladý Penížek evidentně k Vídni tíhnul. Po opuštění vychovatelského místa v Rusku, kdy zažil fázi, kdy bylo „těžko sednouti ke kloudnému poněkud listu,³⁵ se nechal zaměstnat jedním z nejvýraznějších českých novinářů ve Vídni, který byl tehdy některými svými příznivci označován také jako „český konsul.“³⁶ Stal se tedy 1. ledna 1882 jedním ze spolupracovníků Gustava Eima. Nejsou však známy přesné okolnosti Penížkova přizvání ke spolupráci. Není vyloučeno, že mohl být na začátku 80. let předplatitelem tohoto periodika. V této době se totiž v „Národních listech“ objevuje krátká informace, ve které redakce Penížka vyzývá k udání adresy svého vídeňského bydliště, ale na základě této zmínky se nedá s určitostí tvrdit nic konkrétnějšího.³⁷ Mezi Eimem a Juliem Grégrem měla panovat solidní důvěra. Samotný Eim, než byl pověřen v roce 1879 vedením vídeňské redakce „Národních listů“, se také původně věnoval překladatelské činnosti. K angažování Penížka Eima mohla pohnout i skutečnost, že jeho nový kolega měl už jisté zkušenosti s novinami a byl slušně jazykově vybaven studiem i praxí. Jinak se dá obecně říci, že si Eim vybíral převážně mladé akademiky, kteří byli ochotni mu za nevelký honorář pomáhat s některými aspekty novinářského řemesla. Byli to již např. i František Soukup nebo Václav Kučera.³⁸ Penížek se tak v podstatě dal také do služeb Národní strany svobodomyšlné (mladočechů), která měla představovat progresivnější část české delegace v poslanecké sněmovně říšské rady. V době Penížkova nástupu k Eimovi měly již „Národní listy“ za sebou přes 20 let od doby, kdy „sešli se u jednoho stolu v Kolovratské ulici v starém domě „U tří kaprů“: Dr. Julius Grégr, jeho bratr dr. Eduard Grégr, František Šimáček, Jiljí Jáhn, Vítězslav Hálek, František Jeřábek, dr. Jan Jeřábek, dr. Vavřín Svátek a Leopold Zvonař. A založen byl největší český politický deník.“³⁹ Během roku 1865 došlo také ke spojení „Národních listů“ s několika redaktory z periodika „Hlas“. Do redakce mladočeského tiskového orgánu se tak připojili schopní literáti jako Jan Neruda, Karel Sladkovský či Vincenc Vávra.⁴⁰ V tehdejší době 80. let v pražské

³⁵ LA PNP, f. Václav Vlček: dopis J. Penížka V. Vlčkovi z 12. 2. 1882

³⁶ „Ihm wurde der Titel eines unehonorierten böhmischen Konsuls in Wien verliehen.“

Penížek, Josef. Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905, str. 22

³⁷ „Panu Josefu Penížkovi ve V. adresa s námi sdělená postrádá čísla domu. Vše opatřeno.“ Národní listy, 28. 1. 1880, č. 23, str. 3, Listárna redakce.

³⁸ Navrátil, Michal. Gustav Eim: geniální publicista a vynikající politik, str. 67-9

³⁹ Národní listy, 1. 11. 1930, č. 301, str. 1-2, Vladimír Sís: Mrtví spolubojovníci.

⁴⁰ Národní listy, 20. 9. 1901, č. 260, str. 1, Kolem Nerudových feuilletonů

redakci působili ještě např. Josef Anýž, Karel Tůma (jeho syn Ladislav se také stane od roku 1900 redaktorem tohoto periodika), Servác Bonifác Heller, Karel Draždák atd. Pro list byla důležitá i postava metéra („metteur en pages“⁴¹) Václava Metlického, který byl spojovacím článkem mezi redakcí a sazárnou, a další technický personál, jenž se podílel na výrobě jednotlivých vydání. Za svého trvání se musely noviny vypořádat s řadou překážek v souvislosti s tehdejšími režimy, který často sahaly i k zabavování výtisků. Mzda se novinářům v „Národních listech“ dříve podle všeho vyplácela „po pětkách a po zlatkách, ale nikdo nereptal a nenaříkal, v pevné naději na lepší časy.“⁴² Další věc, která tehdejší novinový průmysl trápila, bylo také placení novinářského kolku. Zrušení tohoto nepříjemného břemene bylo ostatně jednou z dlouholetých snah mladočeských zástupců ve Vídni. Dále je potřeba si uvědomit, že tehdy ještě zdaleka nebylo vybudováno pensijní pojištění, nemocenské pokladny nebo starobní fondy. Penízek o několik let později píše Prokopu Grégovi a oceňuje podnikatelské schopnosti jeho otce Julia, který podle něho „nejlépe věděl, že co se do listu dá, na druhé straně se nahradí.“⁴³ V poslanecké sněmovně zasedal Juliův starší bratr Eduard, který měl patřit v rámci českých zástupců mezi nejschopnější řečníky. S postupným prosazováním mladočechů v poslanecké sněmovně říšské rady se i podmínky a podpora mladočeského listu budou o něco zlepšovat. V té době neměly ve Vídni pobočku samozřejmě pouze „Národní listy“, ale působili zde i zpravodajové zastupující např. periodika Čas, České slovo, Lidové noviny, Moravskou orlici, Národní politiku, Osvětu lidu, Politik, Právo lidu, Samostatnost, Venkov, Vídeňský deník atd. Tito se pak scházeli do síně českých žurnalistů, jejímž správcem byl František Habětín.⁴⁴ V roce 1886 „Národní listy“ oslavily 25 let trvání. Při této příležitosti mělo být vytištěno i tableau tehdejších redaktorů tohoto významného deníku. Josef Penízek se na něm podle všeho ale ještě nevyskytoval.⁴⁵ To svědčí pravděpodobně o jeho statutu Eimova pomocníka. V tom samém roce vyšel v Táboře také regionální průvodce, ve kterém se nachází mezi známými rodáky už i jméno Josefa Penížka, který je zde však ještě označován jako „spisovatel ve Vídni“.⁴⁶

Již brzy ráno měl Gustav Eim u lůžka připraveny výtisky české a německé konkurence, aby si tak mohl udělat představu o stavu událostí a rozmyslet si nadcházející taktiku. Nezřídka se stávalo, že se u četby, zejména u kritiky na svou osobu, také rozčílil.

⁴¹ Národní listy, 28. 5. 1912, č. 145, str. 1, L.: Trochu o novinách

⁴² Národní listy, 1. 8. 1912, č. 210, Ladislav Tůma (Zevloun): Trocha osobního (O Karlu Tůmovi)

⁴³ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégovi z 7. 3. 1897

⁴⁴ Pestrý týden, 7. 1. 1933, č. 7, str. 5

⁴⁵ Národní listy, 17. 8. 1937, č. 224, str. 3, Ladislav Tůma: Vzpomínka na vzácného žurnalistu.

⁴⁶ Zenkl, František. Tábor, průvodce po městě a okolí, str. 44

V jeho bytě se podle všeho totiž odehrávala redakce listu. Penízek svého mistra popisoval tímto uznalým způsobem, kdy vypočítává některé jeho přednosti: „Temperament und Besonnenheit, sachliche Kenntnis, klaren und frischen Stil, technische Routine, riesige, jugendliche Arbeitskraft, Sinn für das Aktuelle, scharfes Beobachtungstalent, Erfassungvermögen und Urteilkraft und obendrein noch die Kunst, interessant zu sein.“⁴⁷ Jako Eimova asistenta čekala na Penížka také práce při přepisování a upravování obsáhlého materiálu, který byl náročným a ctižádostivým Eimem produkován. Používal se zde také litografovaný materiál z „Reichsratscorrespondenz“, ze kterého byly čerpány detaily z řečí zákonodárců. V té době zpravodajství z Vídně představovalo klíčovou náplň pro přední stránky českých deníků. Pokud bychom se podívali do vydání „Národních listů“ z 80. a 90. let, potom zde na prvních stránkách jednotlivých vydání nalezneme vždy alespoň několik sloupců o situaci ve Vídni, u kterých se na začátku vyskytuje šifra „E“. Jsou zde k nalezení i menší útvary, které jsou uvedeny vždy slovy „Z Vídně“. Ty se mohly týkat např. nejrůznějších jmenování, hospodářských údajů nebo také soudních případů z centra monarchie. Eim měl mít velkou ctižádost, aby zpravodajství bylo na patřičné úrovni a pracovalo se v rychlém tempu. Údajně se někdy tak i stávalo, že odpolední vydání některých vídeňských listů mělo přetiskovat zprávy z ranního výtisku „Národních listů“⁴⁸. Už z toho je patrné, jakou asi museli Eimovi asistenti vyvinout aktivitu. Pro Penížka bylo působení v jednom z nejedobíranějších českých listů také vítanou příležitostí, jak se zevrubně seznámit s vídeňským prostředím politiky a státní správy, o kterém o řadu let později zanechá řadu rozmanitých poznatků ve svých několika publikacích. Postava novináře Eima poskytovala nejen solidní předpoklad pro profesní stránku žurnalistiky, ale tento žurnalista představoval mladému Penížkovi i řadu známých postav, které se v tehdejší Vídni pohybovaly. Sám Penízek vzpomněl později také dvěma články např. na „nedostižného učitele chirurgie“ Eduarda Alberta⁴⁹, jehož pojilo k Eimovi dlouholeté přátelství.⁵⁰ Dá se očekávat, že Penízek se postupně seznámil s většinou vídeňských novinářů osobně. Mohl tak po vzniku Československé republiky představit prostředí a postavy tehdejší vídeňské žurnalistiky jako málokdo další. Na řadu z nich vzpomněl také ve svých člancích a publikacích - byť se

⁴⁷ Penízek, Josef. *Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905*, str. 18

⁴⁸ „To bylo prací jeho spolupracovníka Jos. Penížka, který věc tu obstarával za řádkový honorář 13. kr. k neveliké libosti staročeských listů.“ Navrátil, Michal. *Gustav Eim: geniální novinář a vynikající politik*, str. 57

⁴⁹ *Národní listy*, 3. 10. 1910, číslo 272, str. 1, Josef Penízek: Upomínky na Eduarda Alberta. Dále pak *Národní listy*, 25. 9. 1930, č. 264, str. 1, Josef Penízek: Eduard Albert. (K dnešnímu třicetiletí jeho smrti.)

⁵⁰ *Národní listy*, 10. 10. 1910, č. 279, str. 1, Julie Schwarzová-Eimová: Vzpomínka na prof. Dra. Eduarda Alberta

zpravidla nejedná o nějakou ucelenou studii. Přátelil se zde i s vlivným židovským žurnalistou Emanuelem (Mendelem) Singerem, tehdejším zástupcem listu „Neues Wiener Tagblatt“. Podle pamětníků Singer měl být právě k Penížkovi neobyčejně sdílný. Tato postava měla patřit k nejprominentnějším mezi zpravodaji. Penížek v jedné z reminiscencí na něj uvádí historku, kdy německý historik Heinrich Friedjung, na jehož studii bude Penížek po r. 1918 upozorňovat, měl jednou přezíravě prohodit směrem k žurnalistům: „Co pak víte Vy?!“ Na to mu Singer měl odpovědět: „My víme, co bude, na příklad, že celý kabinet zítra podá jistě demisi.“⁵¹ V jiném světle se na působení Mendela Singera a na úroveň zpravodajství ve Vídni díval jiný český žurnalista, který tehdy působil s Penížkem ve Vídni. Poukazoval na to, že tento Singer vlastně vůbec netvořil žádné články, ale spíše vyhledával vhodné informace, které pak pouze předal do svého mateřského deníku. Obecně ke stavu tehdejšího zpravodajství ještě dodal: „Postavení Singrovo v rakouském parlamentě bylo jistě příznakem nemožných, chorobných poměrů v tehdejší Rakousku vůbec.“⁵² Těžko říci, zda je toto tvrzení pravdivé. Tehdejší dopisovatel časopisu „Čas“ byl totiž vůči Penížkovi i Singerovi ve svých textech očividně zaujatý. Z obou náhledů na činnost tohoto pozoruhodného žurnalisty lze v každém případě konstatovat, že činnost novináře sestávala do velké míry v opatrování zpráv v kuloárech a rozmanitých pracovních státního aparátu, což se Penížek postupně naučil také poměrně obstojně. Jedním z míst, kde se společně scházeli čeští politici, novináři a úředníci byla také kavárna Café Central⁵³ v Herrengasse, kde měli možnost občerstvit se, prohlédnout si pražské deníky a pobesedovat mezi sebou o různých věcech. Penížek o mnoho let později ve svých sepsaných pamětech mluví ještě o malé vinárně naproti dvornímu hradu v Schauflergasse, kterou byl zvyklý navštěvovat spolu s dalšími parlamentními zpravodaji.⁵⁴ Důležitým místem pro výkon Penížkova povolání byl také telegrafní úřad (Telegraphenamt), odkud členové vídeňských redakcí z telefonních cel byli spojováni s ústředím svých mateřských listů. Telegrafní úřad sídlil v I. okrese na vídeňském Bursovním náměstí. Novináři tomuto místu měli říkat mezi sebou jednoduše „bursa“. Zde přicházeli čeští publicisté do styku s polskými, jihoslovanskými, italskými, maďarskými, německými a dalšími kolegy. Telefonní spojení nebylo na konci 19. století ještě vůbec snadné. Již samotné povětrnostní podmínky mohly ovlivňovat kvalitu spojení na dálku. V tehdejší době se z „bursy“ proto telefonovaly jen nejdůležitější věci, protože bylo také potřeba šetřit na poplatcích za telefonní spojení do Prahy. Při telefonním spojení tak bylo třeba mluvit úsporně,

⁵¹ Národní listy, 23. 7. 1920, č. 201, str. 1-2, Josef Penížek: Friedjung II.

⁵² Hlaváč, Bedřich. Vídeňský a říšskoněmecký tisk předválečný. In: Duch novin, 1931, str. 95 – 125

⁵³ Navrátil, Michal. Gustav Eim: geniální publicista a vynikající politik, str. 98

⁵⁴ Penížek, Josef. Z mých pamětí z let 1878-1918, sv. II., str. 119 -20

nahlas a s patričním důrazem, aby na druhé straně sedící kolega, který stenograficky zachycoval příchozí diktát, mohl materiál spolehlivě zachytit. Převážně se jednalo o nejnnutnější politické zprávy. Penízek svému celoživotnímu příteli Janu Máchalovi o řadu let později doznal: „Znáš mě, že jako Ty a jako naši otcové mluvím stručně a krátce. Moje povolání samo naučilo mě slohu telegrafickému a telefonnímu, bez okras a bez obalu povědění věc.“⁵⁵ Tehdejší čeští novináři mezi sebou používali běžně místo slova telefonovat slangový výraz „foukat“. Josef Penízek podle svědků vcházel většinou do budky pouze s aršíkem poznámek a někdy i dvě hodiny sděloval do Prahy své čerstvé poznatky z politického života, aby pak čtenáři „am nächsten Tage zwei volle Spalten des unendlichen langen Formaten der „Národní listy“ seines politischen Berichtes lesen konnten, in sorgfältiger und formvollendeter Darstellung, mit einem geradezu springenden Temperament.“⁵⁶ Tak byla i u některých konkurentů ceněna Penížkova preciznost a pohotovost při sestavování příspěvků. Nevýhodou mohlo být také to, že podobné příspěvky skutečně musely vznikat v obrovském tempu, aby se stihly odtelefonovat do Prahy, kde je pak z rukou stenografa ještě čekala redakční a další úprava. Telefonní spojení nebylo tehdy jedinou možnou cestou pro předávání informací. Další možností mohlo být např. posílání telegramů s politickým obsahem, které pravidelně na první stránce „Národních listů“ měly v nadpisu – „Z Vídně“.

Gustav Eim při zpravodajství zároveň vykonával od roku 1891 poslanecký mandát. V tomto roce se mladočeské straně povedlo získat solidní výsledek a upevnit si tak pozici v rámci české delegace. Tento rok je obecně vnímán jako přelomový v tehdejší české politice. Naopak tyto volby představovaly zklamání pro konservativnější Národní stranu, která tak byla na výrazném ústupu. Volební výsledek se tak zákonitě promítl i do podpory tištěných periodik v Čechách, která o to více začala podporovat mladočeskou stranu.⁵⁷ Začíná tak nejsilnější období v historii Národní strany svobodomyšlné, jejíž silné postavení se bude pozvolna ztrácet v souvislosti s větším množstvím nových stran na přelomu století. V tomto období Eim nebyl zdaleka jediným novinářem, který zároveň zastával funkci poslance. Josef Penízek o řadu let později svým posluchačům na Svobodné škole politických nauk připomíná, že v roce 1891 bylo mezi 42 českými poslanci na říšské radě hned 32 lidí, kteří přispívali

⁵⁵ LA PNP, f. Josef Penízek: Lístek pro Máchala (tiskový separát)

⁵⁶ LA PNP, f. Josef Penízek: výstřižek z Prager Presse z 4. 8. 1932

⁵⁷ Tomáš Vojtěch k tomuto volebnímu roku poznamenává: „Do roku 1889 podporoval obě strany v Čechách zhruba stejný počet českých politických novin. V letech 1890-1 došlo k obratu. Mnohé venkovské listy změnilo orientaci v protipunktační kampani a po porážce staročechů začaly psát pro mladočechy.“ Vojtěch, Tomáš. Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách, str. 136

pravidelně do novin.⁵⁸ Je to zřejmě dokladem toho, že jednotliví poslanci měli snahu interpretovat svá stanoviska potenciálním voličům přímo, aby nebyla případně zkreslena některými žurnalisty. Tato statistika svědčí i o obdivuhodném Penížkově přehledu. Charakteristiku Eimova nasazení v poslanecké sněmovně nám poskytuje také dcera významného staročeského politika, Františka Ladislava Riegra, Marie Červinková-Riegrová: „Kolem něho na žurnalistické lóži bývá dosti živo, tu disputuje, tu zase rozesílá pošty, zastrkuje listy do obálek a odesílá je na poštu, vždy je v hnutí a činnosti, každou chvíli zmizí a opět přichází a pak zase vidíš jej na chodbě mezi poslanci, a to velmi často v hovoru s poslanci jeho stran.⁵⁹ Na jednu stranu tedy Eim byl odpovědný vedení listu v Praze, na druhou stranu se musel zodpovídat poslaneckým kolegům. Mohlo tak v podstatě docházet k občasným sporům mezi pražskou redakcí listu a mladočeskými poslanci ve Vídni. Podle Penížka Julius Grégr měl po zřeknutí se mandátu v roce 1881 do Vídně cestovat jen v nejnaléhavějších záležitostech, aby případně urovnal tamější spory v mladočeském táboře. Penížek ještě dodává, že Grégr „vždy byl vítán nejsrdečněji. Vždy jeho smířčí dílo se dařilo.“⁶⁰ Existoval také nesoulad mezi představami vídeňské pobočky a pražské centrály, který se obvykle rozhodli v Praze vyřešit zásahem do některých článků, které jim vídeňští kolegové zasílali. Původní záměr vídeňských zpravodajů tak mohl vykazovat po vytištění čísla určité odchylky. Penížek si Eimovi tak např. stěžoval na následující pražský zásah, kdy mu Václav Klofáč v pražské redakci, na kterého mířily ze strany Penížka často stížnosti kvůli jeho úpravám textů, zasáhl důkladně do původního textu: „Nemohl jsem přece psát jako nějaký všivák, zvláště při Vašem osobním poměru ke Plenerovi. ... Milý pane Eime! V Praze byli by raději viděli, kdybych byl napsal o Plenerovi že byl lotr a trottl. Osobně jsem to ze škrtnů těch cítil.“⁶¹ Podobné zásahy do článků nemusely znamenat vždy ideový rozpor uvnitř jednoho žurnálu, ale také se mohlo jednat o technickou záležitost, kdy se musel článek upravit při rozložení jednotlivých příspěvků v novém čísle. Stávalo se, že Penížek kritisoval své kolegy v „Národních listech“ i tak, že o nich tvrdil, že se, prý na rozdíl od Eima, „na vše dívají brejlemi „Šípů“ a vězí ještě v tradicích Thově a Truxe (zvláště náš Ryba) podle kterých odpůrce byl vtělená hloupost a vlastní stranník svrchovaná moudrost.“⁶² Penížka oceňovali jeho současníci také v tom ohledu, že si i přes své vytížení ve sněmovně našel čas i pro

⁵⁸ Penížek, Josef. Naše žurnalistika dnes a její úkoly. In: Časopis Svobodné školy politických nauk, č. 1, 1928, str. 11-15

⁵⁹ Červinková - Riegrová, Marie. Zápisky I., str. 601

⁶⁰ Národní listy, 20. 12. 1931, č. 348, str. 1-2, Josef Penížek: Dr. Julius Grégr v rakouské sněmovně poslanecké.

⁶¹ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka Gustavu Eimovi z 5. 7. 1895

⁶² Tamtéž.

informace, které se netýkaly jenom politického vývoje, ale snažil se mapovat i kulturní činnost svých krajanů ve Vídni - těmto informacím se dávalo pracovní označení „bohemia“. Penížek byl čas od času také ochotný vypomoci zadarmo i kolegovi z jiné rubriky „Národních listů“, kdy například byl schopný obstarat i cenná data pro bursovní hlídku.⁶³ Vídeň totiž se svými bursami a trhy měla tehdy pro Čechy a jejich obchod a průmysl patrně značný význam. Ve chvílích volna utužoval Josef Penížek své zdraví nejraději turistikou v okolí Vídně.

Eim s Penížkem ve Vídni spolupracoval plných 15 let, kdy pro něj obstarával nejen telegrafní a telefonní službu, proto se dá předpokládat, že i s jeho sbíráním informací a celkovým podílem na tvorbě příspěvků mohl být asi spokojený. Eim měl být dokonce někdy i zaskočený nad snaživostí svého pomocníka, kterému údajně svěřovali své informace i hrabě Hohenwart⁶⁴ a Jaworski, kteří jinak odmítali s ostatními novináři komunikovat⁶⁵. To samé se dá tvrdit o Penížkovi, jenž si zřejmě nesmírně vážil možnosti, kterou mu Eim na začátku osmdesátých let poskytl po návratu z vychovatelského místa v Rusku. Podle korespondence s Prokopem Grégrem mělo dojít v roce 1892 k devítiměsíční „karenci“ Gustava Eima, během níž si Penížek měl získat důvěru i samotného Julia Grégra, který mu přes bratra Eduarda měl odevzdat uznání v osobním listě.⁶⁶ Dokonce snad mělo dojít už tehdy k projednávání případného trvalého obsazení vídeňského zpravodajství „Národních listů“ Penížkem, a to pro případ, že by se Gustav Eim rozhodl přejít k jinému listu. To samo o sobě by však s sebou neslo pravděpodobně velké finanční náklady, které si ostatní listy zřejmě nemohly jen tak dovolit. Eim totiž nepatřil podle všeho k nejskromnějším postavám tehdejší české delegace. O finančních poměrech ve vídeňské redakci Eimův spolupracovník Michal Navrátil říká, že Eim měl mít roční gáži od Julia Grégra ve výši 6000 zlatých. V této době žádný český žurnalista neměl být lépe finančně ohodnocen. Penížkův měsíční příjem v „Národních listech“ se měl pohybovat podle odhadů mezi 180 a 200 zlatými.⁶⁷ I přes jeho hlavní úvazek pro „Národní listy“ pokračoval Penížek se zasláním svých příspěvků do jiných periodik. Protože neexistuje ucelená práce o rozvětvené činnosti tohoto žurnalisty, je těžké přesně postihnout záběr jeho tehdejších novinářských aktivit. Již v kapitole o jeho literárních počátcích je naznačeno, že byl nebyvale aktivní ve spolupráci s mnoha literárně orientovanými periodiky. Podle

⁶³ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 15. 8. 1894

⁶⁴ „Hr. Hohenwart byl zajisté veliký politik a státník a byl zajisté take parlamentní stratég a diplomat, ale na soudu dějin nelze popřít, že tento muž nebyl konstruktivní, že nic nevystavěl až po hřeben střechy, že naopak byla u něho jen vůle, která nedozrála k hotovým činům.“ Penížek, Josef. Česká aktivita v letech 1878 - 1918, sv. II., str. 258

⁶⁵ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi z 18. 12. 1898

⁶⁶ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi z 7. 3. 1897

⁶⁷ Navrátil, Michal. Gustav Eim: geniální žurnalista a vynikající politik, str. 108

skromných odhadů se mohly během devadesátých let jeho příspěvky objevovat v dalších deseti periodicích. Jednou z možných interpretací této skutečnosti může být i ta, že jeho zaměstnavatelé v této činnosti mohli spatřovat i jistou výhodu pro rozšíření vlivu „Národních listů.“ Na druhou stranu může být takováto šíře jeho zájmů podezřelá. Dá se ospravedlnit snad jen existenčními důvody, kdy Penížek musel uživit svou rodinu ve Vídni. Jeho příspěvky v jiných periodicích se však Eimovi ne vždy líbily a jako podezřívavý člověk to také dával svému agilnímu zaměstnanci pocítit. Penížek se však před ním hájil a snažil se jeho obavy a výtky zlehčovat: „Vy příkládáte několika extempore mým v „Pozoru“⁶⁸ tuze velký význam. To jsou přeci jen hříčky venkovského listu a musíte zajisté doznati, že mezi seriózností „Národních listů“ a „Plzeňských listů“ nebo „Pozoru“ dovedu činiti rozdíl.“⁶⁹ Penížek v jednom z dochovaných psaní Eimovi zmiňuje svůj názor na přístup obou osob k tehdejšímu dění. Eima považuje za zbytečně emotivního k některým událostem. Naopak o sobě v těchto letech Penížek ještě tvrdí, že je „chladným pozorovatelem, jenž ovšem má také svoje myšlenky, když nahlédne hloub.“⁷⁰ Od roku 1890 měl Penížek také vydávat „Slavische Korrespondenz“ spolu s dalším novinářem židovského původu, Bedřichem Hlaváčem, který byl tehdy zpravodajem časopisu „Čas“. Hlaváč, o deset let mladší než Penížek, se tak stával jedním z lidí, kteří mohli poznat blíže činnost a charakter Josefa Penížka. Není zřejmé, jak se na tuto tehdejší spolupráci díval Gustav Eim, který jinak nerad viděl činnost realistů a řadu lidí ve svém okolí podezřívával ze spolupráce s nimi. Vznikla tak poměrně podivná situace, kdy Penížek z „Národních listů“ spoluredigoval periodikum se zástupcem časopisu „Čas“, který často kritisoval mladočeské zástupce a nešetřil ani samotného Penížka. V prostudované korespondenci jméno Hlaváče zaznívá pouze v jednom případě, kdy si Penížek trochu stěžuje na němčinu tohoto kolegy, tvrdí totiž o něm, že „píše t. zv. quai-deutsch a také v Union jsou často monstrosnosti.“⁷¹ Jiná zmínka se zde o něm však nevyskytuje. Podobná kritika pravděpodobně nezazněla během Penížkova života jen směrem k Hlaváčovi. Není to nic ojedinělého u německy plyně mluvícího Penížka. Zejména za jejich příspěvky během 1. světové války však Penížek s Hlaváčem sklídí kritiku za jejich aktivismus ve prospěch končící monarchie. K uměleckým textům se v tomto období vrací snad jen výjimečně. V roce 1892

⁶⁸ Jednalo se o politický a hospodářský časopis z Olomouce. Více Kubíček, Jaromír. *Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918*, str. 245

⁶⁹ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 5. 7. 1895.

⁷⁰ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 8. 8. 1896

⁷¹ LA PNP, f. Zdeněk Václav Tobolka: dopis J. Penížka Z. V. Tobolkovi z 8. 2. 1916

např. básníku Jaroslavu Vrchlickému píše, že „v poslední době mizerná politika brání mi literaturou zabývat se jako dřív a jak bych si přál.“⁷²

8. 2. Názory Josefa Penížka na politické dění v 90. letech

Chceme-li se pokusit alespoň částečně přiblížit Penížkovu vnímání činnosti Národní strany svobodomyslné a některých jejích postav v 90. letech 19. století, potom bychom se měli opírat především o žurnalistovu korespondenci. V tomto ohledu je to opět zejména materiál adresovaný zkušenému Eimovi, který se snažil nepouštět vídeňské události ze zřetele také ani v době své nepřítomnosti. V Penížkových listech se často objevuje motiv, kterým se snaží vyjádřit svou apolitičnost navenek, kdy říká: „Pane Eime, vy dobře víte, že já, bez líčené skromnosti, žádnou politiku dělati nechci a poctivě řečeno ni v nejposlednějším záhybu své duše nemám po tom touhy a pokládal bych se šťastným, kdybych mohl seděti někde klidně na nějakém gymnáziu.“⁷³ Ačkoliv představa, že člověk, který se pohybuje mezi politiky, je zcela neovlivněný tímto prostředím, je málo pravděpodobná. Není však zcela zřejmé, jakými faktory byla ovlivněna skutečnost, že Penížek v této době aktivně nevstoupil do politiky. Z následujících odstavců by mělo být nicméně patrné, že nemohl o některých událostech plně vyjádřit své cítění, proto se s ním svěřoval alespoň Gustavu Eimovi. Často byl totiž skleslý z přístupu mladočeských zástupců a kolegů z pražské redakce. Penížek vždy s nelibostí sledoval radikálnější tendence v žurnalistické nebo politické praxi. Nebyl přívržencem toho, když někteří lidé uvnitř pražské redakce „Národních listů“ vyjadřovali svá stanoviska proti monarchii nebo proti některým jeho oblíbeným postavám. S nevolí snášel, když se dočítal např. podobné věci: „nebylo nikdy většího frasisty nežli je dr. F. L. Rieger!“ A to napsal Karel Tůma! Takový výroky jenom mohou věci škoditi.“⁷⁴ Karel Tůma ostatně nepatřil k Penížkovým oblíbencům. Samotný Gustav Eim měl říkat Tůmovi pro jeho politickou orientaci pohrdavě „Karlíček Bum“ - v narážce na postavu duševně chorého jedince, který se tehdy měl vyskytovat v pražských ulicích.⁷⁵ Jednou z výrazných postav tehdejších mladočechů byl také právník Jan Vašatý.⁷⁶ Patřil v 90. letech k radikálnějším zástupcům Národní strany svobodomyslné. Už proto nemohl být pochopitelně pro Penížka pohodlný.

⁷² LA PNP, f. Jaroslav Vrchlický: dopis J. Penížka J. Vrchlickému z 13. 6. 1892

⁷³ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 29. 6. 1895

⁷⁴ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 6. 7. 1893

⁷⁵ Navrátil, Michal. Gustav Eim: geniální publicista a vynikající politik, str. 156

⁷⁶ Základní biografické informace poskytuje Navrátil, Michal. Parlamentní rukojeť, str. 105

Penízek na něj vzpomněl také krátkou kapitolou ve svém díle „Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905“, kde byl velice shovívavý nad osobou tohoto individualistického politika. Tvrdí zde o něm, mimo jiné, že měl „seine Gebrechen, die mit ihm begraben sind.“⁷⁷ O poznání konkrétnější je však ve svých zprávách pro Eima, kde Penízek píše např. o Vašatého temperamentu na mladočeských poradách: „Schůze byla velmi bouřlivá. Vašatý bouchal pěstí na stůl tak, že odeslán sluha, by nebyl svědkem hluku.“⁷⁸ O Vašatého posici v mladočeské straně tvrdil publicista Josef Holeček, že Vašatého slovo mělo největší váhu na začátku jeho působení ve straně, kdy si od něho mladočeši slibovali pozitivní přínos. Po nějaké době však v mladočeské straně měli prý dojít k názoru, „že Vašatý jest ježek, a ježka hlad'jak hlad', vždycky se poraníš.“⁷⁹ Nevýhodou Jana Vašatého byla i ta skutečnost, že byl pro zpravodaje Eima nepřijatelný. Proto se Penízek snažil zavděčit Eimovi i tím, že proti Vašatému měl bojovat i přes ostatní tisk, kam měl možnost přispívat, kdy např. již v roce 1894 uvádí: „Vašatý podle mého dojmu dohrál a když jsem mohl, dal jsem mu ještě dvě rány. Jednu v Plzeňských listech.“⁸⁰ Vašatý nakonec Národní stranu svobodomyšlnou po vleklých sporech v roce 1896 opouští a o dva roky později umírá. Jedním z často skloňovaných jmen v Penížkových dopisech Eimovi bylo i jméno poslance Bedřicha Pacáka. Zde se však nedá mluvit o žádném ideologickém sporu - jde spíše o osobní záležitost žurnalisty a poslance. Zároveň tyto pasáže svědčí o Penížkově svéráznosti a neústupnosti. Pacák měl totiž podle všeho dlužit menší finanční částku za Penížkův novinářský počín v rámci „Podvysockých listů“, jejichž byl Pacák od roku 1890 vydavatelem. Tyto listy představovaly periodikum Politického spolku podvysockého.⁸¹ Penízek se domáhal peněz po Pacákovi a byl připraven vynutit si je případně i soudní cestou: „Tu hrozil, že mi v listu udělá ostudu. Odpověděl jsem mu klidně: Zač pak? Na to on: nevezmete-li žalobu zpět, jest „ubrus“ mezi námi rozříznut. Na to já: Ať si! A tak jsem odešel.“⁸² Takto tedy kontroval mladočeský žurnalista. Poslanec Pacák pravděpodobně žádnou ostudu nakonec Penížkovi neudělal. Ten však trval na svém původním stanovisku. Zároveň ujišťoval Eima, že už přestane s novinovými příspěvky do tohoto regionálního periodika, které se věnovalo politickým záležitostem. Jen o pár dní později doznává Eimovi, kterému si zřejmě Bedřich Pacák na chování jeho asistenta stěžoval: „Že jsem naň hartusil, je pravda. Za to však, myslím, spíše bych od něho vděk zasloužil, než aby

⁷⁷ Penízek, Josef. Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905, str. 333

⁷⁸ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 29. 6. 1895

⁷⁹ Holeček, Josef. Tragedie Julia Grégra, str. 258

⁸⁰ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 31. 7. 1894

⁸¹ Roubík, František. Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863 – 1895, str. 165

⁸² LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 6. 7. 1893

bez podstaty sváry dělal. Neboť fakticky hartusení toho potřeboval.“⁸³ Následně podle všeho došlo k zásahu samotného Eima, který Bedřicha Pacáka přemluvil k tomu, aby poslanec s Penížkem věc urovnal, a nemuselo tak docházet k soudnímu sporu, kdy by mladočeský novinář musel žalovat mladočeského poslance z důvodu vymáhání pohledávky. V Penížkových materiálech lze ale též najít zmínku o tom, že Pacákovi pomáhal koncipovat jeho politické projevy.⁸⁴ Pacák pravděpodobně nemusel být jediným politikem, který si tehdy nechal někdy od Penízka napsat projev či se s ním poradil v nějaké záležitosti. O několik málo let později se bude Penížek při přemlouvání Prokopa Grégra dovolávat i tohoto poslance, který podle něj dovedl vždy ocenit Penížkovy vídeňské služby pro stranu.

Spolupráci s realisty⁸⁵ navázala Národní strana svobodomyšlná pár měsíců před říšskými volbami v roce 1891. Z dnešního pohledu není vůbec jasné, co od sebe tyto politické subjekty očekávaly. Už proto, že realisté mířili spíše směrem k české inteligenci. Zřejmě se obě skupiny na počátku 90. let ještě ale domnívaly, že se vzájemně budou natolik tolerovat, že by je mohla čekat delší spolupráce. Obecně se dá říci, že Penížek s Eimem pohlíželi na činnost realistů⁸⁶ v rámci jejich působení v poslanecké sněmovně říšské rady skepticky. Vadila jim snaha realistů po odlišné taktice při prosazování českých zájmů. V období 90. let se Penížek tedy neshoduje s názory a působením Masaryka, kterého dříve navštěvoval a pomáhal mu i s překladem jednoho z jeho prvních spisů. Píše o realistech pravidelně Eimovi, který Masaryka, Kramáře a Kaizla vnímal kriticky již od začátku. Penížek se snad měl v jednu chvíli ze strany nedůvěřivého Eima dostat dokonce do podezření, že tajně spolupracuje s realisty a je jejich důvěrníkem v rámci „Národních listů“. To ho donutilo k ráznému odmítnutí podobných spekulací. Eim však neuváděl, kdo mu takovou věc prozradil. Podle všeho se Eimova nedůvěra v něj Penízka nemile dotkla. Penížek však přičítal vše lidem, kteří Eima pouze chtěli rozčítit, přestože vědí o jeho zdravotních problémech. Penížek chtěl dokázat svou nevinu i tím, že se Eimovi svěřil se skutečností, že se zdráhá vyhovět žádosti plzeňského novináře a politika Františka Schwarze, který jej požádal, aby pro něj vymohl u T.

⁸³ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penízka G. Eimovi z 24. 7. 1893

⁸⁴ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penízka G. Eimovi, nedatovaný (pravděpodobně 1893-5)

⁸⁵ „Do českého politického života chtěli bez dogmat, skrupulí a sociálních bariér integrovat všechny vrstvy obyvatelstva, byť převahou městského, neboť rolnictvo měli za nezralé a dlouho k němu zachovával značný odstup.“ Kučera, Martin. Bratři Grégrové a mladočeši v letech zrodu moderního českého stranictví (1889 - 1895). In: Bratři Grégrové a česká společnost 2. polovina 19. století: str. 102

⁸⁶ „Mladočeši doufali, že se prof. Masaryk přizpůsobí jim a on byl pevně přesvědčen, že se mu podaří obrátit mladočeskou politiku a lidi ve straně na lepší víru a cesty.“ Hlaváč, Bedřich. Myšlenková budova Masarykovy politiky. In: T. G. Masarykovi k šedesátým narozeninám, str. 204

G. Masaryka kartáčový otisk delegační řeči tohoto realisty pro „Plzeňské listy“, do nichž Penížek také posílal svůj materiál z Vídně. Penížek se však neodvažoval Masaryka kontaktovat, aby si prý někdo o mladočeském žurnalistovi nemyslel, „že jsem s ním sbuntován.“⁸⁷ Jedním z předních zástupců realistů byl tehdy ještě i Josef Kaizl. Zřejmě se však podle všeho dokázal mezi mladočeskými představiteli úspěšně adaptovat, a i proto se tak později mohl stát ministrem financí v kabinetě hraběte Františka Thuna.⁸⁸ Pravděpodobně měl také určitý podíl na Penížkově titulu císařského rady z roku, kdy císař František Josef I. slavil 50. výročí svého panování. Vyznamenání se tehdy totiž udělovala i na základě návrhů z ministerské rady. Na adresu ministerské činnosti Kaizla⁸⁹ Penížek s respektem poznamenává, že přišel z řad poslanců jako „eine eigengeartete Individualität, als ein energischer Politiker von eigenem Willen, dem das Terrain bekannt ist, und als ein Fachmann, der sich Respekt und Achtung auch bei Gegnern zu verschaffen wußte.“⁹⁰ Josef Kaizl zemřel v roce 1901 - ve věku pouhých 47 let. V rozmezí pouhých pěti let (1896-1901) tak mladočeská strana ztratila třetí výraznou osobnost. A z původní nejznámější trojice realistů v mladočeské straně tak zbyl už jen Karel Kramář. Dva roky po jeho smrti se Penížek 23. srpna účastní vzpomínkové slavnosti na tohoto politika v Kaizlově rodné Volyni, o které přináší také příspěvek v „Národních listech.“⁹¹ V něm vyzdvihuje českou společnost, která si podle něj vždy připomíná své známé postavy s náležitou úctou. Dokonce podle něj žádný jiný národ v rámci monarchie nenakládal lépe se svými váženými postavami.

Ještě více kritický byl Penížek v hodnocení hnutí s názvem Omladina. Kromě Aloise Rašína a Karla Stanislava Sokola, které Penížek označoval velmi nelichotivě, v tomto hnutí působili dále například bratři Škábové, Antonín Čížek nebo bratři Hajnové. Počet lidí v tomto hnutí mládeže se pohyboval v rámci desítek. Také díky jejich protimonarchistickým demonstracím byl tehdy v Praze vyhlášen výjimečný stav. V roce 1894 následoval soudní

⁸⁷ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 2. 8. 94/5

⁸⁸ Již v březnu 1898, kdy Thun sestavil svou vládu, ji pražský německý deník Bohemia označil za vládu Thun-Kaizl s jasným úmyslem prezentovat ji jako vládu českou, a tudíž protiněmeckou. Galandauer, Jan. František kníže Thun, str. 168

⁸⁹ „Die Berufung des Jungtschechen Professor Dr. Josef Kaizl und des deutschen Grossgrundbesitzers Dr. Joseph Maria Baernreither in die Regierung war ein unmissverständliches Symptom dafür, dass die Deutschen eingeladen wurden, eine Trennung ihrer gemässigten von ihren extremen Elementen zu vollziehen, nicht sich zum Kampf auf Leben und Tod zu rüsten.“ Ableitinger, Alfred. Ernest von Koerber und das Verfassungsproblem im Jahre 1900, str. 31

⁹⁰ Penížek, Josef. Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905, str. 147

⁹¹ Národní listy, 24. 8. 1903, č. 230, str. 1-2, Josef Penížek: Slavnost Kaizlova ve Volyni.

proces s tímto hnutím⁹². Zastupování byli zdarma advokátem Adolfem Stránským, zakladatelem „Lidových novin“ v Brně, které měly plnit roli tiskového orgánu Lidové pokrokové strany na Moravě. Co se týká „Lidových novin“, staví se Penížek k tomuto moravskému projektu negativně. Dokonce se snaží přesvědčit své okolí o tom, že je v zájmu „Národních listů“, aby jej považovaly za nepřátelský list. Svůj vnitřní odpor k lidem působícím v Omladině Penížek vyjadřoval ve své korespondenci jednoznačně. V polovině roku 1894 např. píše: „Jediná potěšlivá věc jest, že si Národní listy⁹³ troufají trochu na Omladinu a pokrokáře. Mělo se to státi dřív a leccemus bylo by se zabránilo.“⁹⁴ Zároveň nelibě pohlížel na články od pražského kolegy z „Národních listů“, Josefa Pachmayera, který podle něj ve svých člancích tento proud podporoval a obecně se měl ve svých příspěvcích zastávat evropských radikálů a anarchistů. Penížek tuto orientaci u Pachmayera hodnotí jako nerozumnou a poukazuje na to, že „Národní listy“ nemohou schvalovat takové myšlenky za trvání výjimečného stavu. A nakonec k „Národním listům“ a Omladině dodává: „Můj skromný soud je, že se nemusí pálit o každou verbež na světě.“⁹⁵ Penížek se již dříve stavěl obezřetně k politickému postupu ve Vídni a později bude známý jako zastánce „etapové“ politiky, tedy postupného prosazování českých zájmů - v rámci daných možností, které schvaloval podle všeho již Gustav Eim. Je to možná dáno do jisté míry i jeho bohatými kontakty ve Vídni, díky nimž seznal, že nemá smysl postupovat zbrkle a radikálně. Penížek proto ve svých textech nejednou nabádal čtenáře v podobném duchu: „Naučme se v politice tomu, co jiným jde k duhu: počítati se skutečností, kořistiti ze stavu věcí, býti trochu sobeckými, hleděti si jen svého a ničím nepovrhovati, čím jakkoli lze posilniti český národ.“⁹⁶

⁹² „Tak pohnuté dny zažily Čechy naposledy snad na přelomu 60. a 70. let: do října 1895, kdy byl výjimečný stav zrušen, byly zastaveny sedmery české noviny, rozpuštěno sedmnáct spolků, další noviny byly podrobeny zpřísněným cenzurním předpisům a kromě sedmi desítek omladinářů odsoudily výjimečné soudy další stovku osob.“ Urban, Otto. František Josef I., str. 217

⁹³ Podle Marie Neudorflové zaujaly „Národní listy“ k samotnému procesu s Omladinou „zdrženlivý až negativní postoj.“ Neudorflová, Marie. Češi a Němci v pojetí a politice T. G. Masaryka, str. 67

⁹⁴ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 31. 7. 1894

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Národní listy, 18. 4. 1906, č. 106, str. 1, Josef Penížek: Ve vážné době.

8. 3. Rok 1897

Rok 1897 byl v Penížkově žurnalistické kariéře jedním z nejdůležitějších a nejsložitějších zároveň. Pravděpodobně už od začátku tohoto roku vedl za nemocného Gustava Eima redakci „Národních listů“ ve Vídni. Tuto posici už si ostatně vyzkoušel několikrát v minulosti, jelikož zdraví Gustava Eima - zejména v 90. letech - nebylo tak pevné. Přispívalo k tomu enormní nasazení zpravodaje, který ještě musel vykonávat poslanecký mandát. Kromě svých profesních povinností Penížek stále sledoval stav svého nadřízeného, který se svou paní Julií byl v Itálii na cestě za zotavením. Josef Penížek se tam snažil manželům Eimovým stále zasílat novinky o politickém dění ve Vídni. Také případně ochotně zaslal i určitou hotovost na cestovní výdaje Eimových.⁹⁷ Jeho poslední dopisy jsou adresovány paní Julii. Dá se proto usuzovat, že už byl Eimův stav natolik kritický, že už nebyl schopen na poštu svého starostlivého kolegy reagovat. Na konci prvního měsíce roku Penížek informuje Eimovu ženu a dodává: „Potřebujete-li čehokoli, disponujte mnou úplně - jsem Vám a Vašemu panu choti - jak víte - ke každé službě ochoten.“⁹⁸ O stav zesláblého Eima se pochopitelně nezajímal jen Penížek, ale byly to i další osoby z novinářského a politického života. Pouhé dva dny před Eimovou smrtí ještě Penížek optimisticky reaguje na zprávy o neutěšeném stavu svého přítele. Zároveň manželce Gustava Eima připomíná, že i např. hrabě Badeni a dvorský rada Halban⁹⁹ jsou ochotni v případě potřeby vypomoci svému churavějícímu příteli jakoukoliv formou.¹⁰⁰ Své rady tehdy posílal na dálku i dr. Emanuel Engel, který přes Penížka doporučoval Eimovi, aby se přestal zabírat politickými tématy a pokusil se odpočinout si. Josef Penížek se také snažil, aby se příliš informací o stavu Eima nedostávalo na povrch a snažil se o tomto svém stanovisku přesvědčit i pražskou redakci „Národních listů“. Ačkoli se nedá předpokládat, že by o situaci, kdy takto exponovaná postava nevykonávala zpravodajství a poslanecký mandát, vídeňský tisk a politici nevěděli. Gustav Eim, který měl mít již od smrti zakladatele Grégra zlou předtuchu o svém osudu, se však již z Itálie do Vídně opravdu nevrátil – zemřel v italské Florencii 7. února ve věku pouhých 48 let. Po smrti Julia Grégra v roce 1896 tak „Národní listy“ a zároveň Národní stranu svobodomyšlnou postihlo další těžké oslabení v jejích řadách. „Národní listy“ k této

⁹⁷ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka Julii Eimové z 31. 1. 1897

⁹⁸ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka Julii Eimové z 30. 1. 1897

⁹⁹ Michal Navrátil v této souvislosti připomíná: „Eim byl v důvěrném poměru zvláště s bývalým sekčním chefem a ředitelem kanceláře poslanecké sněmovny JUDr. Jindřichem rytířem Blumenstockem, který obdržel přídomek Halban, když povýšen do stavu rytířského.“ Navrátil, Michal. Gustav Eim: geniální publicista a vynikající politik, str. 91

¹⁰⁰ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka Julii Eimové z 5. 2. 1897

události a obecně k významu Eima pro českou politiku a žurnalistiku přinášejí obsáhlé komentáře. I přes smutek nad ztrátou cenného člověka se Penížek snaží pokračovat ve své žurnalistické službě a doznává svoji roztrpčenost z některých věcí. Ani po Eimově úmrtí nepřerušil Penížek zcela kontakt s paní Julií, které se vždy případně snažil poradit v jejich těžkých časech a svěřoval se jí také se svými profesními záměry v žurnalistice. Zasvěcoval ji také do událostí a rozpoložení v redakci „Národních listů“ a Národní strany svobodomyslné. Vysvětluje vdově Eimové rozepře mezi mladočeským klubem a pražskou redakcí tiskového orgánu. Ačkoliv působil především jako žurnalista, stěžuje si na taktiku pražských kolegů z redakce „Národních listů“, kteří nechtějí dělat politiku „poslaneckou“, ale prosazují v Čechách politiku „redakční“, kterou též Penížek označoval jako „abonentní“. Podle Penížka tato cesta, kdy „Národní listy“ mířily spíše na city čtenářů, nebyla v žádném případě tou správnou. O napětí mezi subjekty dokonce tvrdí, že jejich spor je „tak prudký a zásadní, že kdyby se ho byl p. E.¹⁰¹ dočkal, byl by jej usmrtil“¹⁰². Už samozřejmě za Gustava Eima totiž docházelo k rozepřím s Prahou. Zástupci z Vídně se pravděpodobně nelehce smiřovali s tím, že z pohledu jejich pražských kolegů nešlo všechny jejich informace podávat českým čtenářům vždy podle jejich představ. Penížek kritizuje také ostatní kolegy, že nejeví patřičnou iniciativu k vydání díla, které by Eima připomnělo a charakterisovalo. Proto již na konci roku 1897 Penížek sestavil k vydání publikaci s názvem „Politické úvahy Gustava Eima“. Ani Julie Eimová nezapomínala po letech na Penížka. Svědčí o tom i její dochovaná gratulace k žurnalistovu profesnímu výročí.¹⁰³ S nástupnictvím po jejím zesnulém manželovi to pravděpodobně nebylo nijak jednoduché. Jednotlivé prameny se v tomto ohledu různí. Část z nich uvádí s naprostou samozřejmostí, že Penížek automaticky Eima následoval ve vedení vídeňské redakce. Penížek Eima skutečně nahradil, ale nominálně vídeňskou pobočku „Národních listů“ měl zastupovat redaktor Vilém Ryba. Tento bod bude představovat i jednu ze záminek pro kritiku „Národních listů“, kdy někteří žurnalisté poukazovali na to, že Penížka, ačkoliv vykonával stejnou úlohu po Eimovi, „Národní listy“ na konci 90. let jednoduše zapřely. Samotný Penížek jeví podle všeho značný zájem o převzetí této odpovědnosti, kterou si již - během několika Eimových rekonvalescencí v posledních letech poslancova života - měl možnost vyzkoušet. A pravděpodobně při ní byl natolik úspěšný, aby tak mohl pomýšlet na případný postup v kariéře. Novému pražskému vedení „Národních

¹⁰¹ Pan Eim.

¹⁰² „Po několik let spory mezi národní stranou svobodomyslnou a „Národními Listy“ byly vedeny v lůně strany a nepronikaly na veřejnost.“ Národní listy, 9. 1. 1909, č. 9, str. 1, Pan dr. Karel Kramář proti Národním Listům, II.

¹⁰³ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis Julie Schwarzové-Eimové J. Penížkovi z 31. 12. 1922

listů“ se Penížek snaží připomenout, že již je ve Vídni po patnácti letech plně etablovaný a nikdo by v tomto ohledu nedokázal lépe pokračovat v udržování patřičné úrovně mladočeského zpravodajství. Navíc nežádal pro sebe takové finanční ohodnocení, jaké měl před ním Eim. Ale zároveň se netajil s přáním, že by stál o úpravu gáže - zejména v souvislosti s výdaji pro list. V jednom z tehdejších dopisů tvrdí Prokopu Grégrovi, že jeho otec Julius mu měl dát dokonce ústní slib v letech 1890 a 1891 o předání služby po případném Eimově odchodu. Josef Penížek se také dovolává svědectví několika mladočeských představitelů: Josefa Kaizla, Bedřicha Pacáka, Emanuela Engla, kteří by jej podle něj jistě doporučili, aby nahradil zesnulého kolegu Eima. Poukazoval také na organizační stránku věci, kdy bylo potřeba vyjasnit tuto otázku již z toho důvodu, že legitimace na žurnalistickou lóži a také doklady pro účast na trůnních řečích mocnáře v té době Penížek měl psané na sebe. Novému řediteli „Národních listů“ také tvrdil, že např. konservativní politici Ebenhoch či Dipauli¹⁰⁴ jsou ochotni dávat informace jenom jemu. Na závěr Penížek říká: „Račte dovolit, abych opakoval slovo: službu. Já po ničem jiném netoužím než abych ji mohl konat ex offio a měl k ní pouvoir a pověřovací list. Nechci býti žádným lokálním chefem a nechci hráti ani veliké role nýbrž role vůbec.“¹⁰⁵ Taková byla tedy Penížkova přesvědčovací taktika. Po čtyřech desetiletích od smrti Eima vysvětluje redaktor Ladislav Tůma (Zevloun), že to měl být Vilém Ryba, kdo byl formálně vybrán jako náhrada za nebožtíka Eima: „Ne však na dlouhý čas! Jeho zdánlivě zdravý organismus byl nahodán potutelnou chorobou, jež projevila se u něho v pokročilém stadiu. Vysilující práce vídeňského zpravodaje po muži tak horečně činném jako byl Eim, nebyla již pro Rybu, který sám toužil opět po Praze a po svých feuilletonech a borgiskách.“¹⁰⁶ Žádný z použitých pramenů však nemluví o tom, jak dlouho měl Vilém Ryba nominálně „Národní listy“ ve Vídni zastupovat. Pravděpodobně to mohlo být jen několik let. Reálně ale větší objem práce pravděpodobně vykonává dále Josef Penížek. Už z toho důvodu, že Ryba byl vázán poslaneckými povinnostmi a jeho žoviální sloh se hodil více pro fejetony. Druhou významnou událostí, kterou Penížek v první polovině roku s napětím sledoval, bylo schválení jazykových nařízení vládou polského hraběte Badeniho, která se týkala vnitřního užívání češtiny v úřadech. Pátého dubna 1897 se Penížek jako obvykle dostavil pro informace k vedoucímu tiskové kanceláře ministerské rady, dr. Rosnerovi. Na cestě od něj, když mířil ke svému bytu, potkal bývalého staročeského poslance Františka Ladislava Riegra, kterého si Penížek velmi považoval a neviděl rád, pokud se v rámci „Národních listů“ našel nějaký

¹⁰⁴ Navrátil, Michal. *Parlamentní rukojeť*, str. 107

¹⁰⁵ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi z 7. 3. 1897

¹⁰⁶ *Národní listy*, 17. 8. 1937, č. 224, str. 3, Ladislav Tůma (Zevloun): Vzpomínka na vzácného žurnalistu. (dr. Viléma Rybu)

kritik tohoto význačného politika.¹⁰⁷ Ten se Penížkovi svěřil se svými obavami v souvislosti s těmito jazykovými nařízeními. Penížek mu zevrubně vyložil situaci ohledně jejich schválení a Rieger měl nakonec prohlásit: „To je pro mě po tolikerém zármutku zase radostný okamžik a den!“¹⁰⁸ Na začátku července se konala Penížkova přednáška před českými krajany ve Vídni o tehdejší situaci, na níž mladočeský žurnalista pečlivě vysvětloval jednotlivé aspekty aktuální politiky. Obsáhlý příspěvek tehdy otiskla v úplnosti „Moravská orlice“, s níž byl Penížek podle všeho spřízněný určitou formou úvazku. Radil zde k opatrnosti a snažil se posluchače přesvědčit, že jediná reálná cesta pro českou delegaci ve Vídni je za pomoci aplikace „etapové“ politiky, jejímž dokladem měla být právě i ona Badeniho jazyková nařízení. Byť od některých radikálnějších zástupců mohou třeba lidé slyšet, že se dá vymoci požadavků více a rychleji. Penížek zde tvrdí např.: „My chceme Rakousko postavit na jiné, jeho minulosti, jeho vzniku, jeho složení odpovídající, přirozené a zdravé základy, - chceme jedním slovem pro Rakousko útvar federativní.“¹⁰⁹ V tomto výňatku se skrývá Penížkovo politické přesvědčení: federativní uspořádání monarchie, ke kterému se podle něho šlo dopracovat pouze za pomoci trpělivé a opatrné taktiky. Aby také Penížek více přiblížil svým posluchačům praktický dopad Badeniho jazykových nařízení, uvádí jeden konkrétní případ z běžného života, ve kterém poukazoval na nespravedlnost a absurditu tehdejší jazykové praxe: „Náš jazyk vnikne konečně také do síní, kde soudcové a úředníci jsou mezi sebou a kde se nestýkají se stranami. Nebude tedy možná praxe, jejíž jsem sám tady v Táboře byl svědkem, aby předseda porotního líčení úplně českého volal na auskultanta: „Ich bitte das zu notieren!“ V druhé polovině roku 1897 se však politická situace radikálně zhorší. Dochází totiž k obstrukci německých nacionalů, kterým podobné tendence výrazně vadily. Následkem čehož byla Badeniho vláda nucena odstoupit a jazyková nařízení zrušena.¹¹⁰ Penížek této skutečnosti nepochybně litoval. Bylo mu líto už samotného hraběte Badeniho, který byl podle něho obětován jako „bezenná veteš.“¹¹¹

¹⁰⁷ Na adresu F. L. Riegra Penížek poznamenává: „In der Geschichte der politischen Hebung unseres Volkes bleibt ihm für immerwährende Zeiten eine der ehrenvollsten Stellen gesichert. Denn vom Ende der fünfziger Jahre bis zum Ende der achtziger Jahre war er der Brennpunkt, die Achse, die Autorität.“ Penížek, Josef. *Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905*, str. 287

¹⁰⁸ *Národní listy*, 3. 3. 1928, č. 63, str. 1-2, Josef Penížek: Radostný den dra Riegra.

¹⁰⁹ *Moravská orlice*, 3. 7. 1897, č. 149, str. 1-2, Řeč p. Josefa Penížka

¹¹⁰ „Vlády, které nastoupily po Badenim, se snažily prosadit jazyková nařízení v modifikované podobě, ale marně. Všechny ztroskotaly na německé obstrukci.“ Galandauer, Jan a Miroslav Honzík. *Osud trůnu habsburského*, str. 147

¹¹¹ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka Julii Eimové z 31. 12. 1897

9. „Národní listy“ pod vedením Prokopa Grégra

9. 1. Císařský rada Penížek

Druhého prosince 1898 uplynulo půl století od doby, „co panovník dobrý, ale chorý a slabý korunu sňal s hlavy, aby ji vtiskl na čelo jinochu na věk svůj duševně velice pokročilému a s dostatek připravenému k velikému poslání.“¹¹² Udělování vyznamenání, hodností a titulů se tehdy uskutečnilo na základě usnesení ministerské rady a návrhů z místodržitelství, které tentokrát zohlednilo i osoby z mimoúředního života Rakouska-Uherska.¹¹³ Ke jmenování došlo za ministerského předsedy Františka knížete Thuna, který také v letech 1889-1896 působil jako místodržitel v Čechách.¹¹⁴ Mezi vyznamenanými byl i žurnalista Josef Penížek - konkrétně v rámci císařských radů. Pro pražskou redakci „Národních listů“ tak vyvstala otázka, jak tuto věc interpretovat před svými čtenáři. Pravděpodobně se však redakční rada v Praze ale nijak neusnesla. Rozhodla se tuto skutečnost přejít v „Národních listech“ mlčením. Pražské vedení listu se totiž vždy snažilo, aby před svými čtenáři v Čechách zachovávalo dojem, že se mladočeští představitelé nenechávají žádným způsobem ve Vídni ovlivňovat. Penížek každopádně vyčkal několik dní, než se kritika v některých dalších listech alespoň částečně uklidní. Poté Prokopu Grégrovi dozal, že již 1. prosince měl být v kuloárech dotazován ohledně tohoto jmenování. Tvrdil však tehdy, že se musí jednat o nějaký omyl. Byl se proto prý obrátit přímo na ministra Josefa Kaizla, Antonína Rezka a vedoucího tiskové kanceláře vnitropolitické Ignáce Rosnera¹¹⁵, aby případně předešel záměru ohledně vyznamenání své osoby. Objevily se však i dohady, že Penížkově tento titul zařídil právě ministr financí Kaizl, který si podle všeho od Penízka nechal občas i radit. Penížek např. ministru Kaizlovi sděluje v jednom ze svých dopisů pro něj: „Drobné podněty příkládám na lístcích I, II a III. Snad se V. E.¹¹⁶ některý hodí. Neli - do peci se všemi. Es war gut gemeint.“¹¹⁷ Rozhodnutí o Penížkově jmenování mělo vzniknout také na základě toho, že tento žurnalista měl být pravicovými politiky v říšské radě

¹¹² Národní listy, 3. 12. 1898, č. 333, str. 1, R. (Vilém Ryba): Padesát let.

¹¹³ „Statistika vyznamenání: 22 tajných radů, 8 baronů, 9 rytířů, 22 povýšeno do stavu šlechtického, 25 dvorních radů, 1 místodržitelství, 45 vládních radů, 6 vrchních stavebních radů, jeden vrchní báňský rada, 39 školních radů, 1 zdravotní rada, 11 nejvyšší uznání, atd.“ Národní listy, 2. 12. 1898, č. 332, str. 2, Císařské jubileum.

¹¹⁴ Špiritová, Alexandra. Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850 – 1918, str. 202

¹¹⁵ Penížek k této postavě uvádí: „Šéfem tiskové kanceláře vnitropolitické stal se dr. Ignác Rosner, výtečný novinář a výtečný informátor novinářů. ... V něm hr. Badeni měl opravdového pomocníka, spolehlivého, věrného, jenž dovedl všechny hr. Badenimu nakloniti a všechny s ním smířiti.“ Penížek, Josef. Česká aktivita v letech 1878 – 1918, sv. II., str. 291

¹¹⁶ Vaší Excelenci.

¹¹⁷ LA PNP, f. Josef Kaizl: dopis J. Penízka J. Kaizlovi z 7. 10. 1900

přezdívaný jako „tajný rada“ pravice. Penízek věc obšírně vysvětluje a zároveň vyzývá ke klidné rozvaze. Argumentoval pro přijetí titulu i skutečností, že tento mu může naopak prospět při zastupování „Národních listů“, které by si takového ocenění svého žurnalisty měly považovat a vidět v něm hlavně pozitivní dopad na možnosti při získávání informací pro list. Oproti konkurenci by tak mladočeské periodikum mělo výhodnější pozici v očích lidí z úředního aparátu monarchie, když by viděli, že toto české periodikum je zastupováno císařským radou. Penízek se také domníval, že jej chtěl T. G. Masaryk s redaktorem Janem Herbenem, který dříve také působil v „Národních listech“, poškodit: „Já alespoň v přítomnosti dr. Kramáře, který ve všem mi přizvukoval, po p. Macharovi jsem vzkázal jak Herbenovi tak Masarykovi, co soudím o jejich padoušství a že v něm není leč lotrovský plán, popuditi Národní Listy proti mně, proti Národním Listům mě a že se mu to nepovede.“¹¹⁸ Připomíná také Grégrovi, že si nikdy nenárokoval, aby jeho práce v „Národních listech“ byla jakýmkoliv způsobem signována. Chtěl tím tak pravděpodobně svému zaměstnavateli naznačit, že pracuje bez jakékoliv ambice po uznání ze strany čtenářů. Chlubil se také tím, že jako jediný žurnalista získal - za pomoci Antonína Rezka - rozpočet v rukopisné podobě. V řadě svých úspěchů z posledních let dále vyzdvihuje zprávu o zavražděné císařovně Alžbětě Bavorské z 10. září 1898, kdy ministerský předseda Thun měl údajně snad přikázat ministru Kaizlovi, aby jen Penízek o této neblahé události mohl okamžitě informovat do Čech. Tehdy do Vídně přišla tato zpráva z francouzské zpravodajské kanceláře „Agence Havas“. Ministerský předseda Thun po jejím obdržení ihned přerušil zasedání ministerské rady a odjel do Schönbrunnu za císařem. Podle líčení tehdejšího výtisku „Národních listů“ měl být Penízek „první a zároveň poslední, který mohl ještě svou redakci zpravit o těžké ráně, která stihla krále a císaře. Hned potom byly všechny hovory a telegramy zadrženy. Dovoleny teprve po hodině, kdy došlo zmocnění nejvyšším hofmisterským úřadem.“¹¹⁹ Tohoto kroku si český žurnalista tehdy nesmírně považoval. Došlo zde z jeho strany i na argument, který bude Penízkem použit ještě několikrát v nastávajících letech, kdy císařský rada varuje před některými lidmi z pražské redakce „Národních listů“, kteří svým působením neprospívají listu a mají špatný vliv na samotného Prokopa Grégra. Penízek si také opětovně stěžoval na členy pražské redakce „Národních listů“: Karla Tůmu, Josefa Pachmajera a Václava Klofáče, kteří mu upravovali jeho materiál z Vídně škrty pasáží, které on považoval za pádné a důležité. Docházelo tak vlastně k situacím, kdy Penízek po otevření nového výtisku s překvapením zjišťoval, že jeho původní autorský záměr nebyl pražskou redakcí plně dodržen. To mohlo být

¹¹⁸ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penízka P. Grégrovi z 18. 12. 1898

¹¹⁹ Národní listy, 11. 9. 1898, č. 250, str. 1

ve své podstatě pro tohoto zpravodaje částečně i frustrující, pokud se tak dělo často. Zároveň Penížek připomíná zklamání z roku 1897, kdy se v Praze rozhodli pro Viléma Rybu, aby tento redaktor ve Vídni „Národní listy“ oficiálně zastupoval. Prokopa Grégra tedy zřejmě Penížkovy závěry uklidnily, takže nepodnikl žádný krok k jeho odvolání. Nelze vyloučit, že v této věci proběhlo i nějaké hlasování na redakční poradě v Praze. Jako zaměstnavatel navíc Grégr možná neměl po ruce žádnou adekvátní náhradu za 16 let sloužícího Penízka, na kterého bylo po profesionální stránce vždy spolehnutí. „Národní listy“ si nemohly dovolit povolat zcela nového člověka, aby ten pro ně vykonával tak náročné zpravodajství. Redakce si zřejmě uvědomila, že v Penížkovi mají šikovného a obětavého zaměstnance, s jehož prací už léta byli spokojeni. Je obtížné si zároveň představit, že by Penížek mohl odmítnout takové ocenění od monarchie. Zároveň ale jeho tvrzení, že o zamýšleném udělení vůbec nevěděl, je - vzhledem k jeho obeznámenosti tamějších poměrů - těžko k uvěření. Samotný akt jmenování Penízka císařským radou byl také vhodnou záminkou pro konkurenci „Národních listů“, aby tak zkritisovala pokrytectví mladočechů ve Vídni. Jedním z obvyklých kritiků byl i časopis „Čas“, který událost Penížkova jmenování hodnotil lakonicky: „Záře etapové politiky nejkrásněji svítí v tom, že pan Josef Penížek, faktotum Národních Listů ve Vídni, jmenován byl 2. prosince císařským radou.“¹²⁰ Komentátor „Času“ také ještě neopomněl poukázat na to, že „Národní listy“ neuvedly nijak tuto skutečnost na svých stránkách a snaží se předstírat, že se nic podobného ve Vídni neudálo. V řadách Penížkových redakčních kolegů se našly i případy lidí, kteří si z jeho titulu dělali spíše legraci. Pražský novinář Gabriel Moudrý po téměř třiceti letech vzpomínal na tuto záležitost s nadhledem a v článku k Penížkovým 70. narozeninám vzpomněl na drobnou epizodu z telefonní budky, která se měla udát krátce po Penížkově jmenování císařským radou. Tehdy měl kolega z „Národních listů“ Vladimír Weinerek ironickým tónem oslovit Penízka po telefonu jeho titulem císařského rady. Načež se Penížek obořil na pražského kolegu se slovy: „Jaký císařský rada? Žádný císařský rada. Proticísařský rada! Bod. – Nový odstavec. Piště!“¹²¹ Penížek opravdu sám titul v novinách nikdy nepoužíval. Ani se k němu nehlásil a nevysvětloval jej ve svých publikačních počinech. Stejně tak si počínali v této věci jeho kolegové z „Národních listů“. Až na řídké výjimky, kdy titul případně uváděli spíše v druhé polovině výtisku - na nějakém nenápadném místě, kdy se jednalo např. o pozvánku na nějakou z Penížkových přednášek o parlamentarismu nebo jinou méně významnou noticku.

¹²⁰ Čas, 10. 12. 1898, č. 50, str. 1

¹²¹ Národní listy, 23. 3. 1928, č. 83, str. 3, Gabriel Moudrý: Vzpomínka Josefu Penížkovi.

9. 2. Chování Josefa Penížka na žurnalistické galerii

Josef Penížek na jedné ze svých četných přednášek prohlásil, že „nikde nedělí tragiku a komiku mez tak nízká, jako v politice a v parlamentě.“¹²² Důkazem toho je v jistém smyslu i tato událost, při níž Penížek těsně unikne fyzické insultaci od německých antisemitů. Jen několik málo týdnů po jmenování císařským radou se totiž Penížek díky svému temperamentu dostal do konfliktu na jednom ze zasedání poslanecké sněmovny, kdy svým chováním na žurnalistické galerii vyprovokoval několik všenněmců. V době probíhající obstrukce ze strany všenněmců se 28. ledna 1899 ujal slova i mladočeský poslanec Karel Kramář, jehož příspěvek vyvolal ze strany levice nesouhlasnou odezvu. Mladočeský poslanec Brzorád proto označil německé kolegy jako „smečku nevzdělanou“.¹²³ V reakci na slova poslance Brzoráda došlo ze strany Josefa Penížka, který v tu chvíli seděl vedle Viléma Ryby na žurnalistické galerii, k nadšenému potlesku a zvolání „bravo.“ Brzy si však Penížkova skandování všimla německá strana. Konkrétně to měl být poslanec Peschka, který začal ukazovat směrem k místům, kde právě seděli zástupci „Národních listů“ a volal: „Das war der Jude Penížek! Jude hinaus!“¹²⁴ Pomalu sílící nervosita měla za následek, že se tři němečtí zástupci rozhodli vyběhnout za Penížkem přímo na galerii, protože předseda hr. Vetter nijak nereagoval a českého novináře za výkřiky směrem k zákonodárcům nenapomenul. Brzy si však mladočeští poslanci uvědomili, že by poslanci Wolf,¹²⁵ Girstmayer a Hochenburger Penížka na galerii mohli fyzicky insultovat. Byli si vědomi toho, že zejména poslanec a žurnalista Wolf patří mezi nejagresivnější exempláře v rámci říšské rady. Penížek se mezitím na krátký okamžik schoval, takže jej poslanec Hochenburger nemohl v lóži najít. Za krátkou chvíli se však objevili poslanci Wolf a Girstmayer. Pro mladočeského žurnalistu se tak situace nevyvíjela vůbec dobře: „Das ist der Penizek, der stört immer die Ruhe!“ Mit diesen Worten packte Wolf Herrn Penizek.“¹²⁶ V tu chvíli již, naštěstí pro českého zpravodaje, spěchala na pomoc skupinka mladočeských poslanců, kteří nechtěli dopustit, aby Němci takovým způsobem usurpovali jejich zasloužilého kolegu. Vilém Ryba líčí příběhnutí svých krajanů v poetickém duchu: „Tam bodrý Hovorka od Orlice tiché, na druhé straně statečný syn Moravěnky, Pospíšil, ze žirného kraje ivančického chřestu, tam neohrožený Dostál od Vysoka Mýta, uprostřed pak obr mohutný zjev Vychodila ze bohaté Hané. Ó, jak mi bylo teplo kolem srdce,

¹²² Národní listy, 9. 3. 1913, č. 67, str. 4, Cís. rada pan red. Jos. Penížek o parlamentarismu.

¹²³ Národní listy, 28. 1. 1899, č. 28, str. 1-2, R. (Vilém Ryba)

¹²⁴ Das Vaterland, 28. 1. 1899, č. 28, str. 1-2

¹²⁵ Poslanec Karl Hermann Wolf byl sám také novinářem - do roku 1902 vydával „Ostdeutsche Rundschau.“ Národní listy, 24. 11. 1902, č. 323, str. 1, Wolf odstupuje.

¹²⁶ Das Vaterland, 28. 1. 1899, 1899, č. 28, str. 1-2

když jsem je spatřil.“¹²⁷ Za nimi pospíchali Wolfovi spojenci Iro a Türk. Ačkoliv se mladočechům podařilo Wolfa odtrhnout od českého publicisty, nedošlo tím však k uklidnění situace. Podle periodika „Reichspost“ to byl mladočech Pospíšil, který měl Wolfa udeřit jako první. Český tisk zmiňoval, že to byl naopak zákonodárce Wolf, který si navíc záměrně nasadil na ruku tzv. „Schlagring“, který měl být jinak používán zejména štýrskými a bavorskými kriminálníky. List „Bohemia“ neanalyzuje hlouběji, kdo potyčku začal a následující vývoj popisuje prostě: „Sofort entwickelte sich eine regelrechte Rauferei.“¹²⁸ Samotný Penížek se už podle novinových zpráv neúčastnil této potyčky „s největším opovázlivcem německým, K. H. Wolfem, zběhlým buršákem, hrdinou v hospodách, člověkem, jenž měl duševního fondu málo, ale za to nadbytek pruské domyšlivosti.“¹²⁹ I jeho kolega a nominální nadřízený Vilém Ryba se poté, co byl potřísněn krví jednoho z mladočeských poslanců, rozhodl raději opustit galerii. Mezitím byla kvůli této výtržnosti definitivně přerušena řeč Karla Kramáře a jednání poslanecké sněmovny odloženo. Samotný předseda sněmovny hrabě Vetter z Lilie se snažil spolu s ostatními poslanci a s několika „hausknechty“ od sebe zákonodárce odtrhnout. Na dalším zasedání předseda sněmovny pokáral české i německé poslance za jejich chování na žurnalistické galerii a v prostorách chodby. Penížkovi měl navíc udělit důtku a disciplinární trest v podobě vyloučení „ze schůzí v tomto zasedání.“¹³⁰ Poměrně nepříznivé svědectví o chování žurnalisty Penížka v prostorách Hansenova paláce však vydává vídeňský nezávislý deník „Reichspost“, který tvrdí, že Josef Penížek se chová nevhodným způsobem často, kdy nezřídka např. přerušuje řeči konkurenčních poslanců „mit den beleidigendsten Zwischenrufen“. Zároveň list přičítá toto počínání Penížka na žurnalistické galerii k faktu, že jej chrání jeho političtí přátelé, kteří ho nechávají projevovat se takovýmto způsobem bez jakéhokoliv postihu. Proto nebyl prý nikdy kvůli podobným záležitostem u soudu.¹³¹ Ještě konkrétněji a příkřeji v tomto ohledu mluví sociálně-demokratický deník „Právo lidu“, který rovněž kritizuje způsoby mladočeského zpravodaje. Autor článku např. uvádí: „To v první okamžik frapuje. Hovado, vůl, lump, terciérně syfilitický – to jsou jen slabé ukázky jeho frazeologie.“ Hodnověrnost „Práva lidu“ jako historického pramene je však o několik řádek níže zpochybněna homofobním výpadem, kdy autor článku konstatuje, že Penížek není vlastně nic jiného než „židovský šmok.“¹³²

¹²⁷ Národní listy, 29. 1. 1899, č. 29, str. 1, a. (Vilém Ryba): Feuilleton

¹²⁸ Bohemia, 28. 1. 1899, č. 28, str. 1

¹²⁹ Penížek, Josef. Česká aktivita v letech 1878 – 1918, sv. II., str. 346

¹³⁰ Národní listy, 1. 2. 1899, č. 32, str. 1, Říšská rada. Poslanecká sněmovna.

¹³¹ Reichspost, 29. 1. 1899, č. 24, str. 1, War das nothwendig?

¹³² Právo lidu, 29. 1. 1899, č. 29, str. 1-2, Politika domácí.

Diametrálně odlišný názor od „Práva lidu“ a „Reichspost“ přináší komentátor „Moravské orlice,“ který Penížka charakterisuje jako člověka „ve způsobech svých vždy vzorného, vždy uhlazeného, až úzkostlivě uctivého a akkurátního.“ Také byl přičítán tento útok židovskému původu žurnalisty. Dále zde rozhodovala ta skutečnost, že Penížek byl českým novinářem. Proto mělo dojít k tomu, že „vyřítíli se naň klackaři z Teutoburských lesů.“¹³³ Příspěvek z „Moravské orlice“ je vůbec velice expresivní. Podobně mluví i „Lidové noviny“, které se také zastávají Penížka a vzpomínají na dění z konce roku 1897, kdy „lidé, kteří tak pustě při listopadové obstrukci řádili, nemají práva hráti si na mravokárce.“¹³⁴ Sám Penížek na adresu Němců byl ve svých textech vždy kritický a tvrdil o nich například: „Němci jsou nejkulturnější: S takovou ať nepřicházejí. Takové pretense jsou prostě směšny. Nerozčilují – budí veselost.“¹³⁵ Jako jedna z možných interpretací se zde nabízí ta, že Penížek měl díky svým konexím natolik prominentní postavení, že už tato samotná skutečnost mohla vyvolávat nevoli u ostatních žurnalistů a politiků. Mladočeský zpravodaj se v žádné ze svých publikací nebo článků k tomuto incidentu nevyjadřuje - pravděpodobně tak činil v duchu své často uváděné zásady „guarda e passa“. Podle něj bylo totiž nejlepší „pohrdlivě pohlédnouti a jítí dále“ a nepolemizovat kvůli podobným věcem před veřejností.

9. 3. Případ hraběte Sternberga

Druhá událost se již alespoň obešla bez krve, podlitin a zničených skřipců. Měla ve Vídni ale o pár týdnů později soudní dohru. Došlo k ní také v prostorách paláce říšské rady. Tentokrát byl však Penížek napaden zástupcem českých voličů – hrabětem Vojtěchem Václavem Sternbergem.¹³⁶ Tento poslanec nebyl podle všeho dlouhodobě spokojený se svým mediálním obrazem, který se o něm vytvářel v českém tisku. Již na začátku roku 1904, ještě v době před Sternbergovým zvolením, se mladočeští politici pravděpodobně obávali, že by se mohlo tomuto svéráznému šlechtici povést přesvědčit i chudší vrstvy a získat tak jejich důvěru při doplňovací volbě do poslanecké sněmovny říšské rady. Snažili se tak prostřednictvím svého tiskového orgánu upozornit na některé zárážející momenty jeho

¹³³ Moravská orlice, 29. 1. 1899, č. 24, str. 1, Pangermánská „kultura“ v parlamentě.

¹³⁴ Lidové noviny, 29. 1. 1899, č. 24, str. 2, Říšská rada. Velký kraval v poslanecké sněmovně.

¹³⁵ Národní listy, 7. 1. 1906, č. 7, str. 1, Josef Penížek: Úskalí volební opravy

¹³⁶ „A less privileged eccentric was the Moravian-born Catholic, Count Adalbert Sternberg (1868 – 1930), a World traveler who spoke six languages, drank to excess, and wrote sarcastic feuilletons. To express disgust at the abolition of titles in Austria and Czechoslovakia, he revised his visiting card: Adalbert Sternberg – Geadelt von Karl dem Grossen 798, Entadelt von Karl Renner 1918.“ Johnston, William A. The Austrian mind: an intellectual and social history, 1848 – 1938, str. 42

předvolební presentace, které se vyskytly během kampaně tohoto hraběte. O setkání ambiciósního hraběte s voliči přináší „Národní listy“ podrobnou reportáž, v níž poukazují na podivné okolnosti, kdy podle nich hrabě aranžuje svá setkání za pomoci najatých statistů, kteří měli dohlížet na průběh kampaně a hraběte hlasitě podporovat, nebo naopak potírat případné odpůrce. Samotný šlechtic pak často dokázal přítomné posluchače zaujmout různě: „Hrabě chválí své předky a cituje prý výrok Napoleonův o nevyslovitelné ve slušné společnosti části lidského těla, již však pan hrabě plnými ústy jmenuje. (Dámy, v sousední místnosti naslouchající, zděšeně utíkají, ve shromáždění velká nevole, bouře a odpor proti hraběti.) hrabě však obrací se na podiu zády k voličům, vyzdvihuje šosy u kabátu a potřepává touž nevyslovitelnou částí těla svého, chtěje mluvit). Bouře hrozná v posluchačstvu!“¹³⁷ I takto tedy mohlo na počátku 20. století vypadat setkání kandidáta do říšské rady s voliči. Sternbergovi se však skutečně podařilo získat mandát ve IV. volební kurii - za venkovské obce na Královehradecku. Pravděpodobně tedy jeho bodrá taktika na venkovské obyvatele udělala dojem. Hrabě tak mohl po přechodu do Vídně pokračovat ve své ostré kritice mladočeských politiků a jejich novinářů, kteří nereferovali o jeho myšlenkách podle poslancových představ. V polovině února 1905 hrabě Sternberg ve svém projevu v poslanecké sněmovně nařkl české žurnalisty z úplatnosti. Přítomný zpravodaj Penížek tedy ve svém pravidelném reliéfu ze zasedání poslanecké sněmovny popsal Sternberga jako osobu, která neumí seriózně pojednat o politických otázkách a svým vystupováním ve sněmovně vyvolává jen posměch a pohrdání. Pasáž, která měla Sternberga obzvláště popudit zněla následovně: „Jednu věc ovšem umí: stupňovati tuto veselost v chechtot a řehot. Lidé popadali se za břicho, tloukli rukama na pult, dupali nohama. Bylo to jako v cirkuse, když clown převaluje se k obecnému gaudiu v písku manéže. Co je vídeňský parlament parlamentem, neklesl tak hluboko, jako za dnešní produkce tohoto šaška, kterému krátkozrakost dala nejkrásnější věnec občanský, mandát lidový.“¹³⁸ U těchto článků z říšské rady se zpravidla neužívalo jméno ani šifra Josefa Penížka. Psal-li tyto články ze zasedání v říšské radě poslanec Ryba, potom zde užíval šifru „R.“ Dá se však ale předpokládat, že poslanec Sternberg dobře věděl, kdo pro „Národní listy“ toto zpravodajství má ve Vídni převážně na starosti. Podíváme-li se např. do úvodníku „Lidových novin,“ pak zde nalezneme o projevu hraběte prakticky stejnou charakteristiku, kdy hrabě Sternberg „traktoval sněmovnu marmeládou svých moudrostí,

¹³⁷ Národní listy, 31. 1. 1904, č. 31, str. 1-2, Jak mluví a jak se chová kandidát poslanectví urozený hrabě Vojtěch Václav Sternberg před voliči (Schůze v Úpici).

¹³⁸ Národní listy, 16. 2. 1905, č. 47, str. 1- 2, Josef Penížek (nepodepsaný): Říšská rada

sofismat a také – sprostot.¹³⁹ Druhý den si šel hrabě jako obvykle prohlédnout české deníky, a narazil tak na Penížkův článek. V restauračním zařízení říšské rady měl následně vybízet některé ze svých poslaneckých kolegů, aby se s ním šli podívat, pokud mají zájem vidět, jak na chodbě „zmaže“ císařského radu Penížka. Ti zřejmě netušili, že svá slova myslí vážně a nijak nereagovali. V tu dobu se Josef Penížek nacházel v prostoru peristylu. Zabýval se zde organizačními otázkami s ostatními zpravodaji. Zpravodaj „Národních listů“ na Sternbergovo napadení v prostoru sloupoví vzpomíná tímto způsobem: „Hovořil jsem s redaktorem „Fremdenblattu“ p. drem. Konradem, když tu pojednou jsem pocítil, jak někdo ze zadu mně zasadil rukou ránu do levého ucha.“¹⁴⁰ Sternberg se promptně od skupinky žurnalistů vzdaloval. Ještě před odchodem ze sloupoví měl směrem k zaskočenému Penížkovi prohlásit: „Děkuji Vám, Penížku!“ Přičemž Penížek a ostatní kolegové se po prvotním překvapení snažili poslance dostihnout a konfrontovat jej kvůli napadení. Tisk informoval o tom, že běžící Penížek měl volat za českým hrabětem: „Wir respektieren gegenüber einem solchen Feigling nicht mehr diese Räume!“ und „Blauer Feigling!“¹⁴¹ Vojtěch Václav Sternberg se však měl schovat do prostor, kam měli přístup pouze poslanci. Předtím měl ještě směrem k hraběti Sylvu-Tarouccovi¹⁴² a dalším poslancům pronést slova o tom, že „již se stalo“. Tímto způsobem proběhlo první dějství této aféry. Penížek mezitím vyhledal svého právního zástupce Růžičku, aby ho pověřil zastupováním ve věci urážky cti, kterého se podle něho Sternberg svým chováním dopustil. Ještě týž den také Karel Kramář zmínil tuto událost na zasedání poslanecké sněmovny a žádal předsedu Vettera z Lilie, aby k této věci zaujal nějaké stanovisko a českého hraběte alespoň pokáral za chování v prostorách říšské rady. Hrabě Vetter Kramářovi odpověděl, že je mu sice líto, „že se člen sněmovny dal strhnouti k tomu, by ztýral v síni sněmovny zástupce tisku. Bohužel nemám prostředku, abych takové politováníhodné události zamezil.“¹⁴³ Kramář šel také o několik týdnů později podpořit Penížka k soudu jako jeden ze svědků trapného incidentu. Samotný případ se projednával u vídeňského okresního soudu – konkrétně ve čtvrti Josefov. Při samotném soudním líčení se hrabě snažil argumentovat poukazem na svou genetickou predisposici, která se u jeho ušlechtilých předků měla vyskytovat. Konkrétně dával napadení žurnalisty Penížka do

¹³⁹ Lidové noviny, 17. 2. 1905, č. 39, str. 1, Říšská rada

¹⁴⁰ Národní listy, 12. 4. 1905, č. 101, str. 4, Ze soudů cizích. Hrabě Sternberg pro své násilnictví odsouzen.

¹⁴¹ Prager Tagblatt, 17. 2. 1905, č. 48, str. 2, Der Vorfall Sternberg-Penížek.

¹⁴² Na adresu tohoto poslance Penížek uvádí: „Graf Sylva-Taroucca, der Obmann des konservativen Großgrundbesitzes, erging sich in Lobeshymnen auf den Freiherrn von Gautsch. Er ist ein Leib und eine Seele mit ihm.“ Penížek, Josef. Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905, str. 277

¹⁴³ Národní politika, 17. 2. 1905, č. 48, str. 2, Útok hraběte Sternberga na zpravodaje císař. radu Penížka

souvislosti s jednáním jednoho ze svých předků z 15. století, který „při jednání o mír krále Jiřího Poděbradského s Matějem Korvínem vrchního komisaře tohoto tak zpolíčkoval, že jednání bylo přerušeno ... (Veselost)“.¹⁴⁴ Soudní případ vzbudil velký zájem i u veřejnosti, která zřejmě chtěla znovu slyšet nějaká vyprávění od hraběte, proto měl být vstup do soudní síně povolen pouze na vstupenky.¹⁴⁵ Poukazování na to, že v Sternbergově rodě byli již od středověku zvyklí napadat lidi, soudce však nebral v potaz. Rozsudek nad tímto šlechticem zněl následovně: „Hrabě Sternberg jest vinen, že s redaktorem Penížkem ranou do obličeje zle naložil a odsuzuje se k peněžité pokutě 1000 korun, v případě nedobytnosti k vězení na dobu 14 dní a k zaplacení soudních útrat.“¹⁴⁶ Podle prostudovaných pramenů se jednalo o ojedinělý případ, kdy Penížka někdo fyzicky napadl kvůli jeho příspěvku v „Národních listech“. Měla-li by se potom posuzovat osoba hraběte Sternberga na základě „Národních listů“ jako historického pramene, potom by vznikl profil člověka, který byl velice náchylný k podobným excesům. Většinou je zde totiž opravdu zmiňován v nějakém komickém nebo nelichotivém kontextu. Ve světle těchto událostí se potom možná nelze divit ani tomu, že Penížek nazval svoje dílo, které mapuje období let 1895 – 1905, jako „Aus bewegten Zeiten“ – byť zde není ani o jednom konfliktu sebemenší zmínka.

9. 4. Penížkův vztah k pražské redakci

Zakladatel Julius Grégr vedl list plných 35 let - tedy téměř polovinu jeho osmdesátileté existence. Po jeho smrti v roce 1896 po určitý čas byla nominálně vydavatelkou „Národních Listů“ jeho druhá manželka Růžena. Pro svůj zdravotní stav však zřejmě nemohla plně vykonávat tuto funkci. Její zdraví se zhoršovalo již od smrti manžela Julia, kdy jí bylo pouhých 38 let. Růžena Grégrová nakonec zanedlouho umírá 24. srpna 1900 na své usedlosti v Dolu u Libšic. Na vdovu Grégrovou pohlíželi v redakci „Národních listů“ jako na pokračovatelku v podnikatelském díle zesnulého manžela. Josef Anýž vzpomíná na nebožku jako na hrdou bytost, která se snažila nepouštět ani v posledních letech svého života redakční dění zcela ze zřetele.¹⁴⁷ Prameny zde ovšem nemluví příliš jasně o tom, kdo fakticky po smrti Julia Grégra redakci vedl. Na zadní stránce výtisků „Národních listů“ je dole sice v těchto

¹⁴⁴ Národní listy, 12. 4. 1905, str. 4

¹⁴⁵ Čech, 12. 4. 1905, č. 101, str. 5, Ze soudní síně

¹⁴⁶ Národní listy, 12. 4. 1905, č. 101, str. 4, Ze soudů cizích. Hrabě Sternberg odsouzen pro své násilnictví.

¹⁴⁷ Národní listy, 25. 8. 1900, č. 234, str. 1, Růžena Grégrová

letech skutečně uvedena jako majitelka a vydavatelka Růžena Grégrová, ale Penížek oslovuje v korespondenci Prokopa Grégra jako „velectěného pana ředitele“ - o Růženě Grégrové zde není ani jedna zmínka. Jako odpovědný redaktor je zde pak uveden Josef Anýž. Po smrti Grégrové tak byl na řadě Prokop Grégr, který byl původním povoláním lékař. Dá se tedy předpokládat, že Grégrovým dědicům v redakci pomáhal svými zkušenostmi především blízký spolupracovník zesnulého Julia, redaktor Josef Anýž, který byl členem redakce „Národních listů“ od r. 1882. Rok na to, kdy umírá Josef Barák, se stává jejich odpovědným redaktorem.¹⁴⁸ Další zkušenou osobou, která měla být Grégrovým dědicům tehdy k dispozici, byl žurnalista Josef Kalaš. Tento měl na starosti slovanskou problematiku a po smrti Karla Draždáka přispíval i do národohospodářského oddělení.¹⁴⁹ Jednou ze zajímavých „akvisic“ Prokopa Grégra byl i budoucí bankéř Jaroslav Preiss. Stalo se tak v březnu roku 1901, kdy tento „hezký muž s příjemným úsměvem“ vstoupil do redakce „Národních listů,“ aby zde převzal národohospodářskou rubriku. Preiss u listu vydržel nakonec pouhých šest let a ostatní se zde k němu měli stavět spíše rezervovaně.¹⁵⁰ Penížek se snažil tradičně ve svých dopisech do Prahy nového ředitele ujistit o své loajalnosti, výkonnosti a užitečnosti pro list. Připomínal Grégrovi, že se ho nedotklo jeho opominutí po smrti Gustava Eima, kdy v zastupování listu dostal oficiálně přednost poslanec Vilém Ryba. Dokonce by se dalo říci, že Grégrovi z Vídně navrhoval i konkrétní kroky ohledně vedení zděděného podniku v Praze. V jednom z dopisů se Penížek novému nadřízenému také svěřuje se zátěží, kterou s sebou nesla posice zpravodaje ve Vídni. V této souvislosti chválí záměr Prokopa Grégra, aby mladočeští poslanci posílali své řeči pokud možno rovnou napřed do Prahy. Pro samotného Penížka by to znamenalo značnou úlevu, kdy by již nemusel pracně zpracovávat tento materiál. Také by tak odpadla povinnost zdlouhavě tyto řeči telefonovat do Prahy stenografům. Tím by se částečně navíc pro redakci snížily i náklady na telefonní spojení. Ne všichni poslanci však ale byli na podobnou praxi připraveni. Pro ně samotné by to tak představovalo důkladnější přípravu na zasedání. Penížek uvádí jména mladočeských poslanců Herolda, Kramáře, Kaizla a Žáčka, kteří měli pro své výstupy k ruce maximálně jednu stránku zápisek a „nic víc a každý Vám řekne, že mluvití podle rukopisu je největší trýzní.“¹⁵¹ Paradoxně bude Penížek později po roce 1918 kritizovat řečníky v Národním shromáždění, kteří své projevy četli z připraveného

¹⁴⁸ Navrátil, Michal. Almanach sněmu království českého (1895 – 1901), str. 142

¹⁴⁹ Národní listy, 10. 7. 1930, č. 187, str. 1, Za nejstarším redaktorem „Národních Listů.“ Hrst vzpomínek na Josefa V. Kalaše.

¹⁵⁰ Národní listy, 7. 12. 1930, č. 336, str. 1, Náš redakční kolega. (K zítřejší šedesátce dra Jaroslava Preisse.)

¹⁵¹ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi z 30. 10. 1899

materiálu. Skutečně frekventovaným motivem v Penížkových listech mladému Grégrovi je apel na chování „Národních listů“ směrem k českým čtenářům, kterým by se zbytečně podle něj neměla podřizovat redakční strategie tak významného periodika. Používal jej snad v každém svém dopise do Prahy. Snažil se též přemluvit pražské vedení za pomoci teze, že „N. L. musí ve svém interesu se stát interpretem vůle národa, jeho poselstvem reprezentované a nikoli být útočištěm lidí bez kázně, bez smyslu pro potřeby národa, bez páteře, bez přesvědčení, - dobrodruhů.“¹⁵² Podobně jako v dopisech Eimovi, tak i v listech pro mladého Grégra si Penížek stěžuje na chování některých jedinců uvnitř mladočeského tábora. Konkrétně mu tehdy měl vadit poslanec Gabriel Maštálka, u nějž se Penížkovi nelíbilo to, že se snaží prý starší straníky v mladočeském klubu poučovat. Lze se také domnívat, že Josef Penížek zvažoval během svého působení také vstup do poslanecké sněmovny říšské rady. Dalo se očekávat, že by Penížek případně mohl v roce 1901 kandidovat na jihu Čech, kde měl svůj původ. Konkrétně se uvažovalo eventuálně o budějovickém mandátu. Ocítl by se tak případně ve stejné pozici, jakou měl po roce 1891 Gustav Eim, když zastupoval „Národní listy“ a zároveň zasedal v říšské poslanecké sněmovně. Penížek si však byl jistý tím, že mladočeská strana zde postaví spíše kandidáta Josefa Brdlíka, a proto se ani nesnažil domoci se místa na kandidátní listině za každou cenu. Pozadí některých spekulací kolem jeho případné kandidatury vysvětluje nadřazenému Prokopu Grégrovi, který se měl doslechnout, že Penížek se snaží vymoci si kandidaturu za pomoci Antonína Rezka, který plnil funkci ministra krajana ve vládě Ernesta Körbera. Penížek však odmítá toto tvrzení s tím, že o ničem takovém neví. Poukazoval také na to, že si Antonín Rezek vymýšlí z toho důvodu, protože Penížek nebyl příznivcem ministerského předsedy Ernesta von Körbera, ve kterém mladočeský žurnalista viděl spoluvníka zrušení Badeniho jazykových nařízení a dále mu přičítal neochotu ve vztahu k nápravě této otázky.¹⁵³ Penížka se svým způsobem proto dokonce dotkla zmínka o tom, že by ministra prosil o zařazení možnosti kandidovat. Viděl v tom naopak snahu o diskreditaci své osoby ze strany Rezka. Penížek byl obecně velice citlivý na podobné situace, kdy se dostal do podezření z podobných věcí. Shrnuje proto Rezkovu motivaci k těmto tvrzením v tom smyslu, že Rezek tak postupoval „prostě proto, že se chce mstít na chudém novináři, protože píše proti Körberovi tak, jak se psátí musí, a protože se to p. dr. Rezka nemile dotýká, činí atentát na moji existenci.“¹⁵⁴ Na adresu ministerského předsedy Ernesta Körbera Penížek prohlašuje o jeho mentalitě a způsobu vlády:

¹⁵² LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi z 18. 11. 1898

¹⁵³ Penížek, Josef. Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905, str. 213

¹⁵⁴ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi, nedatováno

„Auersperg měl Lassera, Taaffe měl Dunajewského. Badeni měl Bilinského, Thun měl Kaizla. Chef nynější vlády žádné „pravé ruky,“ žádného „speciálního přítele“, žádné „myslící duše“ nemá. Dělá vše podle své hlavy. Jest ostatně pochybno, zdali by koho vedle sebe snesl a zdali by se s kým snášel.“¹⁵⁵ Penížek také konstatuje, že ví o tom, že v pražské redakci „Národních listů“ upadl u některých lidí v nemilost. V dopisech však nejmenuje konkrétní jména redaktorů. Vysvětloval to zcela jednoduše. Někteří ho prý nemají rádi z toho důvodu, protože si měli být vědomi jeho věrnosti k Prokopu Grégrovi, ve kterém viděl zdatného pokračovatele v díle otce Julia. Jinou vinu si Penížek vůbec nebyl ochotný připustit. Penížek však v korespondenci také přechází do ofensivy, kdy tvrdí, že by si Grégr měl naopak dát spíše pozor na některé osoby v pražské redakci. Opět však neudává konkrétní jména. Proto není ani jasné, zda tak ředitel Grégr mohl vědět, na koho si má ve svém okolí případně dávat pozor. Penížek upozorňoval dále Grégra na to, že musí být důsledný a přísný k pražským kolegům v redakci - možná i to byl ten důvod, proč Penížka neměli v Praze moc v lásce. Dokonce zde radí za pomoci konkrétního příkladu z politiky: „Proměňte republiku, ba - dovolte mi být upřímným - anarchii redakční v autokratickou, silnou, absolut. monarchii. Jen tak může list růst a prospívat.“¹⁵⁶ Podle jeho představ měl Grégr začít pečlivěji kontrolovat, jaké pensum práce odvádí daný zaměstnanec a vést si o tom podrobné záznamy, aby tak mohl případně podle statistiky vyvodit důsledky. Penížek měl ale i pozitivní návrhy, které se týkaly např. zavedení druhé telefonní budky v Praze, aby se tak předešlo případné nemožnosti oznámit aktuální informace z Vídně. Udává příklad, že v době, kdy do Prahy volají např. z Kolína nebo se do redakce telefonují zprávy z pražské bursy, tak se on nemůže „Národním listům“ dovolat, a tak se částečně stěžuje výkon jeho zpravodajského povolání. Dalším organizačním opatřením, na kterém Penížek tolik tehdy lpěl, mělo být vylepšení chodu noční služby, která by měla být lépe připravená na příjem nových aktualit z Vídně. Penížek měl být podle všeho na konci roku 1906 lákán do pražské redakce, kde by mohl od následujícího roku zastávat svou zvolenou rubriku. Resolutně však tuto nabídku odmítá a upozorňuje, že je nejvíce spokojený ve svém dosavadním působišti ve Vídni. V tu dobu již Penížek měl za sebou čtvrt století služby pro „Národní listy.“ Dovolával se také několika vídeňských poslanců, kteří by určitě Grégrovi nedoporučili, aby Penížka odvolal do Prahy a přidělil mu zde nějakou méně významnější rubriku v rámci listu. Penížek dokonce tvrdí: „Jenom nepřítel listu, jenom škůdce Váš mohl vnuknouti Vám myšlenku takovou.“¹⁵⁷ To není jediná narážka

¹⁵⁵ Národní listy, 11. 9. 1904, č. 251, str. 1, Josef Penížek: Dr. Körber zase doma.

¹⁵⁶ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi

¹⁵⁷ LA PNP, f. Prokop Grégr: dopis J. Penížka P. Grégrovi z 25. 12. 1906

v Penížkových dopisech v tomto ohledu. Bohužel však nelze z takového údaje dospět ke konkrétnějšímu závěru. Podobné interní informace se v novinových pramenech zpravidla nevyskytovaly. Není ale vyloučeno, že se mohlo jednat např. o Josefa Anýže, který neměl rád už Gustava Eima. Mohla za tím být také nespokojenost s některými stanovisky Josefa Penízka. K žádnému přesunu do Prahy však tehdy nedošlo. V posledních letech, kdy Prokop Grégr vlastnil „Národní listy“ přišly dva osobní neúspěchy pro Penízka. V roce 1907 přinesla „Národní politika“ zprávu o odložení kandidatury Josefa Penízka do poslanecké sněmovny říšské rady. Podle všeho z důvodů nejistoty ve straně, zda by byl žurnalista zvolen. Proto strana postavila vhodnějšího kandidáta s lepšími vyhlídkami na získání mandátu. Místo Penízka měl do voleb tedy nastoupit společný kandidát Národní strany a Národní strany svobodomyšlné Jaroslav Mattuš.¹⁵⁸ V tomto roce se volby konaly poprvé za použití všeobecného volebního práva. O dalším Penížkově pokusu nebo spekulacích ohledně volby do poslanecké sněmovny říšské rady použité prameny nic neuvádí. Samotný Penízek nevysvětluje poměrně důležité události ze svého života. Zůstává tak nadále spíše stále v pozadí veřejného dění. Během léta 1908 na sebe však Penízek ve Vídni upozornil tím, že byl pohnán před soud pro urážku vídeňského antisemity Karla Luegra.¹⁵⁹ Proces se konal u stejného soudu, u kterého se židovskému novináři podařilo uspět ve sporu s hrabětem Vojtěchem Václavem Sternbergem. Urážky se Penízek měl dopustit v parlamentních kuloárech, kde za přítomnosti několika rumunských studentů měl o vídeňském starostovi prohlásit: „Když i Lueger je tak hloupým chlapem, nepotřebujete k němu chodit.“ Penízek se měl dostavit k soudu bez obhájce, kde „popíral naprosto, že by byl inkriminovaných slov užil, ale za svědky vedení tři rumunští studující, kteří křesťanským sociálům hned za tepla tuto urážku donesli, potvrdili, že vskutku se vyjádřil tak, jak žaloba uvádí“.¹⁶⁰ Okresní josefovský soud tak Penízka odsoudil k pokutě 50 korun (v případě nezaplacení hrozil českému žurnalistovi dvoudenní pobyt ve vězení). Dr. Lueger nebyl podle všeho oblíbenou postavou mezi Čechy ve Vídni. Často se totiž poukazovalo na jeho vazby na německé nacionály, kteří byli vůči Čechům nepřátelští. I o nástupci Luegra, německém nacionálovi Neumayerovi, uvádí Penízek ve svých pamětech, že to byl „krajně omezený člověk, jenž prázdnotu ducha svého zakrýval sprostým antisemitismem a sprostým protičeštvím.“¹⁶¹ Nedlouho před prodejem „Národních listů“ se podle všeho Bedřich Hlaváč

¹⁵⁸ Národní politika, 27. 4. 1907, číslo 115, str. 5, Z volebního ruchu. Z Tábora.

¹⁵⁹ Michal Navrátil řadí Luegra do politického klubu antisemitů („svobodné sdružení pro hospodářské reformy na základě křesťanském“). Navrátil, Michal. Parlamentní rukojeť, str. 113-4

¹⁶⁰ Čech, 13. 5. 1908, č. 131, str. 5, Různé zprávy

¹⁶¹ Penízek, Josef: Z mých pamětí z let 1878-1918, I. sv., str. 49

s T. G. Masarykem obávali, aby se Josef Penížek „nějakou machinací“ nestal členem redakce listu „Union.“¹⁶² Zároveň se Masaryk o Penížkově postavení v rámci „Národních listů“ domníval, že „budou-li radikalničit, p. Penížek tam neobstojí.“¹⁶³ Nelze vyloučit určité opodstatnění této narážky. Josef Penížek však pokračoval ve Vídni dále i za nového vedení, kdy do redakce vstupuje Alois Rašín, kterého ještě před více jak 15 lety ostře kritisoval za jeho podíl na hnutí Omladina, které se podle něho prezentovalo nereálnými nároky v rámci monarchie.

¹⁶² Doubek, Vratislav a Martin Kučera. Korespondence T. G. Masaryk – Bedřich Hlaváč, T. G. Masaryk B. Hlaváčovi z 14. 1. 1909, str. 121, č. 118

¹⁶³ Tamtéž. T. G. Masaryk B. Hlaváčovi z 14. 1. 1909, str. 122, č. 119

10. „Národní listy“ po roce 1910

10.1. Kramář s Rašínem ovládají „Národní listy“

V článkách Josefa Penížka představoval Karel Kramář jednoho z předních poslanců, kteří vykonali velké množství záslužné práce během zastupování ve Vídni.¹⁶⁴ Jeho politickou dráhu sledoval od úplného počátku, kdy Kramář - v podstatě Penížkův vrstevník - v roce 1891 přichází do poslanecké sněmovny říšské rady ve Vídni. V tu dobu Penížek působil již 10. rokem na posici Eimova asistenta. Je možné, že se pro Penížka stal Kramář od té doby, co upustil během 90. let od realismu, v zásadě politicky přijatelnější. V „Národních listech“ vzpomínal na Kramářův mandát řadou článků od doby, kdy Kramář s Rašínem ovládli tento tiskový orgán. Penížek věnoval také Kramářovi jednu ze svých českých knih – první díl „České aktivity v letech 1878 – 1918“, ve které popisuje postup českých zástupců po návratu do poslanecké sněmovny říšské rady v roce 1878. Ujal se též v roce 1906 překladu Kramářova spisu „Poznámky k české politice“ do němčiny. S patřičnou hrdostí na toto provedení připomíná v dopise politikovi Zdeňku Václavu Tobolkovi: „Ondyno četli v soudní síni můj překlad Kramářových „Poznámek k české politice“ a tu mi bylo praveno: „Das haben Sie glänzend übersetzt – es liest sich wie das Original.“¹⁶⁵ Projevuje se tak plně Penížkova akurátnost při práci s cizím jazykem. Kramář se v průběhu 90. let vypracoval až na post místopředsedy poslanecké sněmovny v roce 1897. Po deseti letech trvání Československé republiky Penížek na Kramáře vzpomíná i ve svém článku „Moje dva tituly,“ v němž vzpomíná na jedno z mnoha bouřlivých zasedání ze začátku 20. století, ke kterému Penížek vypracovával jako obvykle referát pro „Národní listy“. Po několika hodinách Penížek tehdy dostal hlad a požádal sluhu o chleba se šunkou, který následně pojídal při zapisování svých poznámek. V tu chvíli jej měl spatřit Kramář a mladočeského žurnalistu za jeho nasazení pochválit slovy: „Vy náhodčivý člověče? Vy jste vynalézavý člověk!“¹⁶⁶ Penížkovi jeho uznání nepochybně zalichotilo. Na svatbě v roce 1900, kdy si Kramář bere ruskou občanku Naděždu Nikolajevnu Abrikosovou v Gaspře na Krymu, Penížek přímo nebyl, ale v listě ministru Josefu Kaizlovi o svatbě dlouholetého páru říká, že „odbyla se podle relací dr. Murka

¹⁶⁴ „Pro období do začátku první světové války lze konstatovat, že politická kariéra Karla Kramáře byla velmi úspěšná. Propracoval se do špiček parlamentního systému rakousko-uherské monarchie a byl členem, posléze i předsedou, významné politické strany, která měla do roku 1907 v českém prostředí dominantní postavení.“ Čechurová, Jana. Česká politická pravice: mezi převratem a krizí, str. 36

¹⁶⁵ LA PNP, f. Zdeněk Václav Tobolka: dopis J. Penížka Z. V. Tobolkovi z 8. 2. 1916

¹⁶⁶ Národních listů (příloha „Národ“), 25. 12. 1928, č. 355, str. 1-2, Josef Penížek: Moje dva tituly

a Machara,¹⁶⁷ kteří přijeli 8. t. m., zcela ceremoniečně a byla velmi hezkou.¹⁶⁸ Bývalý realista Kramář se také zastal Penížka při incidentu s hrabětem Sternbergem v roce 1905 a přispěl i výpovědí u soudu v této záležitosti. Karel Kramář zároveň však patřil k dlouholetým kritikům z řad výkonného výboru Národní strany svobodomyslné, kteří nebyli plně spokojeni s přístupem redakce „Národních listů“ k interpretaci vídeňské politiky mladočechů. To měli v podstatě společné se samotným Penížkem, který také nesouhlasil s „abonentní“ politikou „Národních listů“. Karlu Kramářovi se spolu s Aloisem Rašínem, podařilo na začátku roku 1910 uskutečnit jejich vysněný záměr - převzít redakci dlouholetého tiskového orgánu, a tak ji donutit psát podle představ stranického vedení. K prodeji listu rodinu Grégrových dost možná pohnuly i finanční těžkosti a štedrá nabídka ze strany politiků. Stalo se tak díky vytvoření „Pražské akciové tiskárny,“ jejímiž podílíky se stali samotní členové Národní strany svobodomyslné. Zvláště po převzetí listu si tak nemohli jeho redaktoři pravděpodobně dovolit další kritické vnímání činnosti nových nadřízených. Ještě pouhý rok před touto transakcí přitom vyšel v „Národních listech“ např. dvoudílný příspěvek s názvem „Pan dr. Karel Kramář proti „Národním Listům“, v němž si redakce listu stěžuje na to, že Karel Kramář upírá žurnalistům jejich vlastní názory. Články jsou velmi obsáhlé a reagují na nejružnější Kramářovy výtky směrem k pražské redakci „Národních listů“. Šlo v nich o nařčení Karla Kramáře, který tvrdil, že za odklon mladočeských voličů v první dekádě 20. století může právě redakce „Národních listů,“ která předkládá čtenářům nesprávnou představu o snahách Národní strany svobodomyslné ve Vídni. Viděl také v tiskovém orgánu viníka vnitřní nejednoty mladočeských zástupců.¹⁶⁹ Redakce „Národních listů“ jej zde však upozorňuje, že „Národní listy“ podporují Národní stranu svobodomyslnou dobrovolně a že není jejich povinností podřizovat se výkonnému výboru mladočechů v případech, pokud to odporuje jejich svědomí. Na závěr Kramářovi připomínají, „že muž svobodomyslný nesmí ani z žurnalisty dělat – otroka.“¹⁷⁰ Šestáho ledna 1910 na první stránce „Národních listů“ přímo nové vedení vysvětluje čtenářům okolnosti převzetí listu. Karel Kramář zde uvádí, že se tímto postupem vlastně jedná o naplnění intencí zesnulého zakladatele Julia Grégra, který si měl vždy přát, aby list vždy zůstal pevně spjatý s Národní stranou svobodomyslnou, a tak by vlastně neměla existovat žádná stížnost na podobné provedení. I po řadě let zprostředkovává

¹⁶⁷ „Svědkiem ženicha byl básník Josef Machar a korunu nad hlavou nevěsty držel slovinský slavista Matyáš (Matija) Murko.“ Kopřivová, Anastasie. N. N. Kramářová a Jednota pro pohřbívání ruských pravoslavných občanů a pro ochranu a udržování jejich hrobů v Československu. In: Karel Kramář: Studie a dokumenty k 65. výročí jeho úmrtí, str. 92

¹⁶⁸ LA PNP, f. Josef Kaizl: dopis J. Penížka J. Kaizlovi, 14. 10. 1900

¹⁶⁹ Národní listy, 8. 1. 1909, č. 8, str. 1, Pan dr. Karel Kramář proti „Národním Listům“ I.

¹⁷⁰ Národní listy, 9. 1. 1909, č. 9, str. 1, Pan dr. Karel Kramář proti „Národním Listům“ II.

Kramář převzetí listu poněkud idylicky, kdy mimo jiné o tehdejší situaci říká: „Oči jsem měl plny slzí a v očích Anýže, Tůmy i druhých se ty slzy také zaleskly, a tak jsme si upřímně, vřele stiskli ruce – a propast byla překlenuta¹⁷¹ ... Jak jsme byli všichni šťastni! Stali jsme se lidsky sobě blízcí a cítili, že už není těžko, abychom se i politicky sblížili. Přestala nedůvěra – věřili jsme si!“¹⁷² Nicméně představa, že rozpory mezi listem a výkonným výborem Národní strany svobodomyšlné zmizely zcela přirozeně díky skutečnosti, že listem kritisovaní zástupci mladočechů koupili je často kritisující periodikum, zůstává mírně podezřelou. Mladočeská strana tímto svým kontroverzním krokem navíc připravila „Národní listy“ o funkci určité „dozorčí rady“, která má případně alespoň poukazovat na chyby a vnímat kriticky vídeňské zastupování politiků. Josef Anýž, jemuž se zřejmě převzetí „Národních listů“ mladočeskými politiky pravděpodobně nemohlo líbit, umírá jen o dva roky později. V jeho osobě tak odešel jeden z pamětníků nelehkých let ve vývoji „Národních listů“ a zároveň vlivná osoba redakčního chodu, která měla mít blízko k tehdejšímu zakladateli Juliu Grégovi a pomáhala s listem i jeho rodinným příslušníkům. Tělesné ostatky Josefa Anýže byly tehdy i nabalzamovány a vystaveny v zasedací síni „Národních listů“.¹⁷³ Anýžova písemná pozůstalost se dostala do veřejného zájmu ještě o dva roky později, kdy z dochovaného materiálu vyplývalo, že poslanec národně - sociální strany Karel Šviha je vlastně policejním konfidentem.¹⁷⁴ O Aloisi Rašínovi,¹⁷⁵ který se tak v podstatě do své smrti stal vedoucím redakce „Národních listů“, Penížek prohlašuje uznale v jednom ze svých příspěvků i po letech: „Měť on hluboký smysl a velké porozumění pro úkoly, pro poslání, pro práci novin v široké veřejnosti.“¹⁷⁶ Jako redakčního tajemníka si s sebou tehdy Rašín přivedl Vincence Červinku. Krátce po převzetí redakce si Penížek v článku ke Kramářovým 50. narozeninám

¹⁷¹ Jaromír Čelakovský k této události ve svých zápiscích poznamenává: „Kramář se prý s Anýžem objali a Karel Tůma měl ke Kramáři prý dojemnou řeč. Nemohly tohle všechno Národní listy si uspořít? Či jenom peníze při všem rozhodovaly?“ Čelakovský, Jaromír. *Moje zápisky 1871 – 1914*, str. 281

¹⁷² *Národní listy*, 21. 12. 1929, jubilejní číslo, str. 1, Karel Kramář: Změna majitelů „Národních Listů“ v roce 1910

¹⁷³ *Národní listy*, 27. 6. 1912, č. 175, str. 1, Josef Anýž mrtev!

¹⁷⁴ Nuska, Bohumil a Jiří Pernes. *Kafkův proces a Švihova aféra*, str. 22

¹⁷⁵ Alois Rašín o novinářích jednou v souvislosti s Penížkem prohlásil: „Měl jsem návštěvu Penížka, který přinesl všelijakých zpráv, které ovšem já беру s jistou skepsí, poněvadž vím, jak žurnalisté a obzvláště zpravodajové svým povoláním jsou přímo vychováváni k tomu, aby nešli věci na grunt. Nemají na to prostě kdy, musí to hned do novin.“ Rašín, Alois a Ladislav Rašín. *Paměti dr. Aloise Rašína*, 151

¹⁷⁶ *Národní listy*, 21. 12. 1929, č. 349, str. 11, Josef Penížek: Od smrti dra Rašína.

pochvaluje u nového spolumajitele, že „v něm hárá starý zápal jarého a juného mládí, neututlán popelem rozvahy mužného věku.“¹⁷⁷

10.2. První světová válka

V létě roku 1911 zemřela Josefu Penížkovi jeho první žena Marie (rozená Syková). Zesnulá byla ve stejném věku úmrtí jako nebožtík Gustav Eim (48 let). Její pohřební obřad se konal ve čtyři hodiny odpoledne ve Vídni. Nenápadná aktualita na stránkách „Národních listů“ uvádí i stručnou charakteristiku nebožky, která měla být „všeobecně váženou a šlechetnou paní, která vynikala vzornou péčí o rodinu.“¹⁷⁸ Na Penížka tato okolnost nepochybně dolehla nepříznivě. Na začátku roku 1913 se Penížek svěřuje Julii Schwarzové-Eimové se svým vnitřním rozpoložením, kdy si stěžuje na svou namáhavou profesi a samotu: „Stojím ve světě sám, opuštěn, nemaje sdílné duše a častokráte jsem Vám záviděl, že nemáte děti. Píše tyto řádky hledím do prázdné stěny veliké skříně. Před ní trčím němě celý den. To je můj protějšek.“¹⁷⁹ Dva roky před začátkem 1. světové války Penížek posílá do „Národních listů“ z Terstu psaní, ve kterém poukazuje na velice neutěšenou situaci Bosny a Hercegoviny, která byla anektována Rakousko-Uherskem v roce 1908. Řešení tamější situace viděl v nedohlednu.¹⁸⁰ Prozíravý Penížek sám označuje tehdejší zabrání Bosny a Hercegoviny za „poslední zvonění“¹⁸¹ Rakouska-Uherska. V březnu roku 1914 byla uzavřena činnost říšské rady, která byla obnovena až v průběhu roku 1917. V červnu je pak v Sarajevu zastřelen následník trůnu František Ferdinand d'Este. Samotní novináři museli zanedlouho po vypuknutí války hledat náhradní řešení pro své zázemí. Hansenův palác totiž měl být přenechán pro potřeby rakouské armády - měl zde být zřízen nemocniční tábor. Penížek si stěžoval nejen na vynucené přesunutí novinářů z těchto prostor, ale i na nevhodné chování vojáků v těchto prostorách. Novináři se tedy přesunuli do hlavního telegrafního úřadu.¹⁸² Penížek byl pravděpodobně odkázán pouze na zprávy z C. k. korespondenční kanceláře, které nemusely odpovídat zcela skutečnému vývoji na bojištích. Z průběhu války se dochovalo

¹⁷⁷ Národní listy, 25. 12. 1910, č. 50, str. 2-3. Josef Penížek: Dr. Karel Kramář v parlamentě

¹⁷⁸ Národní listy, 7. 7. 1911, č. 185, str. 2

¹⁷⁹ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka J. Schwarzové-Eimové z 1913

¹⁸⁰ Národní listy, 31. 7. 1912, č. 209, str. 1-2, Josef Penížek z Terstu

¹⁸¹ Penížek, Josef. Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek, str. 71

¹⁸² Penížek, Josef. Dr. Alois Rašín: úvahy a vzpomínky, str. 43-44

několik Penížkových listů pro mladočeského politika Zdeňka Václava Tobolku¹⁸³. Své preference Penížek naznačuje v následujícím dopise, kdy říká: „Zhlouby duše si přeji by Rusko bylo bito co nejdůkladněji by poraženo bylo na 50 let nejméně, tak, aby se nemohlo hnouti na venek. ... A přál bych si, bychom mu napráskali co nejvíce.“¹⁸⁴ Dá se ale předpokládat, že Penížek podobné názory s největší pravděpodobností nevyslovoval před Karlem Kramářem a jeho ruskou manželkou. V kondolenci od ředitele ruské tiskové kanceláře se dokonce o Penížkovi mluví jako o člověku, který „vždycky projevoval dojmavý zájem o osud nešťastného ruského národa.“¹⁸⁵ Mezitím začaly vznikat těžkosti i pro hlavní představitele „Národních listů“. Persekuce dostihla i Karla Kramáře, Aloise Rašína a redakčního tajemníka Vincence Červinku. Držení byli zprvu ve Vídni. O samotné Kramářově internaci Penížek vypověděl, že budoucí ministerský předseda měl být „ubytován ve Vídni společně s vrahy, loupežníky a zloději.“¹⁸⁶ O jeho zatčení se Penížek tehdy dozvěděl v Táboře, kde pravidelně navštěvoval své příbuzné. V poválečném článku k 80. narozeninám poslance Josefa Wohanky Penížek tvrdí, že tento byl mladočeským poslancem Gabrielem Maštálkou požádán, aby spolu s ním jel do Těšína požádat arciknížete Bedřicha o zakročení v Kramářově věci.¹⁸⁷ Neuvádí však, zda-li k oné výpravě nakonec došlo. Není to moc ale moc pravděpodobné. Penížek se měl setkat s Aloisem Rašínem ještě před uvězněním 12. července 1915, na nádraží Františka Josefa I., při vzpomínce na tuto schůzku vysvětluje i tehdejší způsob šifrování při telefonování, kdy mezi číslicemi, které se telefonovaly z večerní bursy, z dobytčích, masných a obilních trhů byli zvyklí vsunovat šifry o nejdůležitějších válečných a politických informacích. Postupně se naučili čísla nazpaměť a mohli komunikovat o něco rychleji. Penížek hodně v této souvislosti oceňoval tehdejší výkony stenografa Přimdy.¹⁸⁸ Kramář s Rašínem byli v průběhu svého uvěznění zbaveni i akademických titulů. Dokonce došlo k jejich odsouzení k smrti provazem. Rozsudek však bude odsouzeným na začátku roku 1917 zmírněn na 15 let pro Karla Kramáře, 10 let pro Aloise Rašína a 6 let pro Vincence Červinku s Josefem Zamazalem.¹⁸⁹ O Penížkově starosti o své zaměstnavatele se lze dozvědět i z „Paměti dr. Aloise Rašína,“ který vždy krátce popsal žurnalistovu návštěvu v garnisonním

¹⁸³ Zdeněk Václav Tobolka patřil dříve k realistům. Šolle, Zdeněk a Josef Mlejnek. Století české politiky, str. 175

¹⁸⁴ LA PNP, f. Zdeněk Václav Tobolka: dopis J. Penížka Z. V. Tobolkovi z 6. 8. 1915

¹⁸⁵ LA PNP, f. Josef Penížek: kondolence ředitele ruské tiskové kanceláře Russunion v Praze z 3. 8. 1932

¹⁸⁶ Penížek, Josef. Dr. Alois Rašín: úvahy a vzpomínky, str. 41

¹⁸⁷ Národní listy, 2. 11. 1922, č. 300, str. 1-2, Josef Penížek: Josef Wohanka.

¹⁸⁸ Penížek, Josef. Dr. Alois Rašín: úvahy a vzpomínky, str. 43

¹⁸⁹ Národní listy, 5. 1. 1917, č. 4, str. 1, Změna rozsudku v procesu dra. Kramáře, dra. Rašína a společníků. (Zpráva „C. k. korespondenční kanceláře)

vězení ve Vídni. V některých jeho záznamech lze nalézt i určitou charakteristiku tohoto mladočeského žurnalisty. Obecně se dá říci, že se k němu Rašín stavěl spíše rezervovaně. Oceňoval sice to, že mu Penížek přinesl informace o dění ve Vídni nebo viržínka, ale moc vřelých slov mu v deníku jinak nevěnuje. Penížek je zde popisován v podstatě jako výmluvný společník, kterému však nelze věřit všechno a je potřeba brát jeho zprávy opatrně. Navíc o něm Rašín tvrdí, že Penížek „jezdí pořád ve vyježděných kolejích, jak po 20 let si zvykl, a při svém stáří mluví moc historicky.“¹⁹⁰ Není přesně jasné, co tím budoucí ministr financí myslel, zvláště když oba muže dělilo pouze devět let věku.

21. listopadu 1916 umírá po neuvěřitelných 68 letech vlády císař František Josef I. Čeští novináři si dělali v souvislosti se zesnulým císařem legraci z Penížka, který už tehdy byl také známý díky svým anekdotám z kuloárů. Měla tak mezi nimi kolovat legenda, která líčí poslední okamžiky života monarchy, který ležel na svém legendárním vojenském lůžku a lidé kolem něj čekali bedlivě na to, co panovník naposledy pronese. František Josef I. se s nimi rozloučil nečekaně se slovy: „Všechny anekdoty, které o mně bude vyprávět Penížek, jsou vymyšleny!“¹⁹¹ Jeho nástupcem se stává Karel I. Penížek vzpomíná na vzdělávání tohoto posledního císaře, jehož se měl původně také okrajově účastnit, kdy později zastřelený hrabě Karl Stürgkh měl údajně navrhnout, aby Penížek a další čtyři žurnalisté poučili mladého následníka o svých národech a jejich představách o postavení v rámci monarchie. Nakonec ale k této lekci nedošlo kvůli „rozhodnému odporu kruhů dvorských.“¹⁹² Skutečnost, že Penížek byl vybrán jako zástupce českého tisku, je dalším dokladem o jeho tehdejší postavení v rámci českých zpravodajů ve Vídni. Během války pokračuje Penížek s Bedřichem Hlaváčem ve vydávání „Slavische Korrespondenz.“ Na tuto jejich činnost je nahlíženo spíše negativně. „Národní listy“ proto byly dokonce nuceny v této souvislosti vydat prohlášení, ve kterém se distancují od činnosti svého zpravodaje v rámci „Slavische Korrespondenz“ a upozorňují, že v žádném případě není tento soukromý projekt podporován „Národními listy“, „což je ostatně kruhům novinářským dávno známo.“¹⁹³ Něco podobného mohlo působit možná trochu zvláště na tehdejšího čtenáře - bylo mu redakcí jednoho z nejčtenějších periodik v podstatě předkládáno stručné sdělení, že vlastně „Národní listy“ neodpovídají za chování svého dlouholetého vídeňského zpravodaje v jiných listech a že na tom není ani nic

¹⁹⁰ Rašín, Alois a Ladislav Rašín. Paměti dr. Aloise Rašína, str. 138

¹⁹¹ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Českého slova z 5. 8. 1932

¹⁹² Penížek, Josef. Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek, str. 28

¹⁹³ Národní listy, 30. 7. 1917, č. 207, str. 3, Z redakce. Dále pak toto prohlášení přetišťuje i Národní politika, 31. 7. 1917, č. 208, str. 4

zvláštního, pokud jejich zaměstnanec vyjadřuje odlišná stanoviska, která navíc jsou v rozporu se zájmy majitelů „Národních listů.“ Těžko říci, jak takováto sdělení mohla přesvědčit potenciální voliče. Ani není zcela zřejmé, jak by samotný Penížek vysvětlil někomu situaci, kdy sice chodí navštěvovat mladočeské představitele do vězení, ale zároveň vyhlíží vítězství Rakouska, které jeho zaměstnavatele odsoudilo dokonce k trestu smrti. To samo o sobě je obtížně slučitelné. K preferencím Penížka a Hlaváče za války napsal s odstupem několika let jiný žurnalista, že „v názorech na válku a její výsledek se Hlaváč od Penížka valně nelišil. Hlaváč věřil jako Penížek ve vítězství ústředních mocností a v „Union“ psal články o domnělé potřebě, aby se národ český ve válce orientoval rakousky.“¹⁹⁴ Za počátek konce Rakouska-Uherska Penížek považoval okamžik, kdy se císař František Josef I. nechal korunovat uherským králem. V této souvislosti totiž panovníkovi vyčítal tu skutečnost, že se nikdy nenechal korunovat také králem českým.¹⁹⁵ Rozpadem Rakouska-Uherska tak skončila pravděpodobně nejbohatší etapa Penížkova novinářského života, která začala v podstatě smrtí Gustava Eima. Během válečného konfliktu si redaktor hodně přál, „aby se vrátily normální poměry, ale lepší, plodnou a požehnanou práci.“¹⁹⁶ Ne ale však pravděpodobně konec Rakouska-Uherska. Z pohledu jeho současníků to byla zároveň nejspornější perioda v období jeho žurnalistické kariéry, která mu po roce 1918 v očích mnohých lidí neprospěla. Přesto se ale našly hlasy, které tvrdily, že Penížkovy příspěvky z Vídně byly „jiskrami, které zažehávaly plameny národního odboje.“¹⁹⁷ Vzhledem k ostatním pramenům však toto tvrzení nezní pravděpodobně. Přesto s ním jeho zaměstnavatelé, které navštěvoval v dobách jejich internace, počítali z nějakého důvodu i do budoucna. Měli pravděpodobně na paměti, že, i přes některé odlišné postoje, vykonal pro mladočeskou stranu při vídeňském zpravodajství cennou práci, a mohl by tak přispět svými zkušenostmi i v novém prostředí, v němž by se snad díky svojí mentalitě mohl brzy prosadit.

¹⁹⁴ LA PNP, f. Josef Penížek: novinový výstřižek z Lidového Deníku, 20. 8. 1932, O vzor českého novinářstva

¹⁹⁵ Penížek, Josef. Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek, str. 71

¹⁹⁶ LA PNP, f. Zdeněk Václav Tobolka: dopis J. Penížka Z. V. Tobolkovi z 6. 8. 1915

¹⁹⁷ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Českého deníku z 5. 8. 1932, František Naxera: Za redaktorem Josefem Penížkem.

10. 3. Penížkova pracovní náplň v Praze

Když Alois Rašín obdržel kolem desáté hodiny dne 28. října 1918 Penížkův telegram z Vídně, který se týkal skutečnosti, že císař Karel přijal podmínky amerického presidenta Wilsona, tak „prudce vyskočil a zvolal: „Nyní k dílu!“ A už to šlo ráz na ráz. Nic ho neodradilo. Nic mu práci pro obecnost nezprotivilo.“¹⁹⁸ Z jeho podnětu byli za redakci „Národních listů“ následně posláni Ladislav Tůma spolu s redakčním sekretářem Hainzem na policejní ředitelství v Praze, kde chtěli oznámit¹⁹⁹ opětovné vydávání listu, jež bylo po dobu několika měsíců pozastaveno. V tamějším úřadě jim mělo být sděleno, že smí vydávat, ale pouze s určitými omezeními. Ještě týž den však odpadly i tyto podmínky, a tak se redakce po několikaměsíční vynucené přestávce dala do nových úkolů. Po rozpadu monarchie se tedy Penížek během roku 1919 přesouvá do Prahy, kde je mu redakcí určena v zásadě totožná práce, jíž vykonával předtím takřka po dobu 36 let ve vídeňském prostředí. K tomuto kroku bylo přistoupeno i přesto, že musela být lidem v redakci známa ta skutečnost, že si Penížek rozpad Rakouska - Uherska nepřál. To samo o sobě ale neznamenal, že Penížek nebyl ochoten pracovat v nových podmínkách. Nic jiného mu vlastně ani pravděpodobně nezbývalo. Bylo by ostatně těžké si představit, že by po takřka čtyřech desetiletích přestal tvořit příspěvky pro noviny. Postavil se tedy k věci jako pravý profesionál. Národní demokracie sice již neměla po roce 1918 tak významné postavení, jakým mladočeši disponovali od 90. let do období před válkou. Přesto Penížek mohl přihlížet, jak se Karel Kramář stává 14. listopadu 1918 prvním ministerským předsedou v nově vznikajícím československém státě. Ve funkci nevydržel však příliš dlouho – musel totiž resignovat již v následujícím roce.²⁰⁰ Naopak se začíná čím dál tím více ve veřejném prostoru prosazovat Edvard Beneš. Penížek také po převratu absolvuje několik návštěv u presidenta Masaryka - na Hradě i v Lánech. O jejich vztahu od dob, kdy se vídali v říšské radě, nelze říct nic určitějšího. Penížek začal tedy znovu psát příspěvky o dění v rámci Národního shromáždění Československé republiky. Stává se zde také prvním předsedou Sdružení parlamentních zpravodajů, jehož funkcí bylo také např. vítat a provázet jednotlivé zahraniční delegace, které se přijely podívat na politickou praxi

¹⁹⁸ Národní listy, 4. 1. 1929, č. 3, str. 1

¹⁹⁹ Penížek na tyto dny vzpomíná trochu odlišně: „Potom však jsme se již nikoho neptali, dovolí-li milostivě a za jakých podmínek obnovu jeho. 19. října šli jsme dále, docela neodvisle na Vídni a jejich pražských odnoží.“ Penížek, Josef. *Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek*, str. 60

²⁰⁰ „1919 war der Weg seines politischen Erfolges an einem Ende angelangt – auch wenn Kramář dies noch nicht wissen konnte und lange nicht wahrhaben wollte.“ Winkler, Martina. *Karel Kramář (1860 – 1937): Selbstbild, Fremdwahrnehmungen und Modernisierungsverständnis eines tschechischen Politikers*, str. 258

v Národním shromáždění. Důležitou složku v oběhu informací představovala také nově vytvořená Česká tisková kancelář (Č. T. K.),²⁰¹ která podléhala tiskovému odboru a poskytovala oficiální informace pro novinářskou obec. Neměla však takové finanční možnosti, aby si mohla např. platit schopné korespondenty ve významných evropských metropolích. Již zanedlouho ale byly vůči ní vznášeny výhrady ze strany žurnalistů, protože některé její metody měly připomínat období před rokem 1918, kdy se zprávy uměle upravovaly podle potřeby dvora. I přes vyšší věk Penízek nepolevoval ve svém obdivuhodném nasazení ani v pražském prostředí a snažil se jít svým českým kolegům příkladem. Svědčí o tom například jeho list snoubence Kamile, kdy přiznává, že kvůli zasedání, které se protáhlo do šesté hodiny ranní, vůbec nespál. Hned z Rudolfiny totiž běžel do redakce, kde musel sestavit referát o daném zasedání. Poukazoval také na to, že ostatní čeští žurnalisté jsou zvyklí odcházet z galerie brzo, kdežto on a němečtí kolegové zůstávají pravidelně do konce jednání. „V tom je rozdíl mezi českým a německým člověkem. Následky jsou viditelné v novinách“²⁰², prohlašoval tento zkušený zpravodaj. Penízkův kolega z redakce „Národních listů“ Gabriel Moudrý dokonce uvádí, že Penízek vydržel na jednom ze zasedání, které se protáhlo vlivem obstrukce, na galerii sedět neuvěřitelných 22 hodin, kdy „i mnozí mladí pozutíkali, hnání pokročilou rafíí hodin.“²⁰³ Penízek mohl pociťovat určitou stísněnost nových poměrů i v tom smyslu, že se podle něho nenakládalo dobře s nedávnou minulostí, a mladá generace tak neměla v jeho očích ucelený přehled o událostech v rámci monarchie. Penízek v této souvislosti upozorňoval, že není možné opomíjet dobu před 28. říjnem 1918, která výrazným způsobem přispěla k tomu, že mohlo dojít k samostatnosti českého státu.²⁰⁴ V nové době se snažil připomínat nejen jednotlivé významné postavy z mladočeské historie. V případě, že tito slavili nějaké životní jubileum, nebo na ně vzpomněl posmrtně. Penízek kromě publikační činnosti pokračuje v příležitostných přednáškách. Na konci roku 1922 je Penízek pozván prezidentem republiky, aby jej navštívil v Lánech za účelem přátelského rozhovoru. Penízek se v tomto období zdá plný optimismu. Je to dáno zřejmě i díky jeho známosti s dcerou vrchního soudního rady Hanuše. Od svého pozvání si podle všeho sliboval hodnotné podněty pro budoucnost a hlavně také „leckerý prospěch.“²⁰⁵ O dva dny později dlouholetý redaktor vypráví o průběhu svého tamějšího pobytu, kde mu

²⁰¹ Hledíková, Zdeňka, Jan Janák a Jan Dobeš. Dějiny správy v českých zemích, str. 356

²⁰² LA PNP, f. Josef Penízek: dopis J. Penízka Kamile Hanušové z 20. 12. 1922

²⁰³ Národní listy, 31. 12. 1922, č. 357, str. 3, Gabriel Moudrý: Redaktor „Nár. Listů“ Josef Penízek

²⁰⁴ Penízek, Josef. Naše žurnalistika dnes a její úkoly. In: Časopis Svobodné školy politických nauk, 1928, str. 11-15.

²⁰⁵ LA PNP, f. Josef Penízek: dopis J. Penízka Kamile Hanušové z 28. 12. 1922

Masaryk po dlouhém rozhovoru představil také svého syna Jana. V Lánech se zavzpomínalo také na jejich první spolupráci na konci 70. let ve Vídni, kdy Penížek navštěvoval Masarykovy přednášky a pomáhal mu s převedením textu do češtiny. Pravým účelem návštěvy však byla podle všeho presidentova prosba, aby znalý žurnalista sestavil dopis pro ministra Aloise Rašína, v němž mu měl vyložit stanovisko samotného Masaryka k záležitosti s legionáři a pokusit se jej přimět k smířlivému gestu. Penížek tedy v roli určitého prostředníka list sestaví, ale neústupného Rašína tím spíše jenom rozladí.²⁰⁶ Záležitost se však v podstatě nestihne nijak urovnat, jelikož již 5. ledna 1923 stihne Národní demokracii a s ní i celý demokratický stát obrovský zásah. Společnost je totiž konfrontována s atentátem na předního člena vládního kabinetu. Dochází totiž k vražednému útoku právě na Aloise Rašína, který v té době zastával jeden z nejdůležitějších a nejnáročnějších postů ve vládě - křeslo ministra financí. Útok provedl podle Josefa Penízka „zlosyn, vyšlý ze školy bolševiků.“²⁰⁷ Po celou dobu hospitalizace ministra „Národní listy“ na předních stránkách informovaly zevrubně o jeho zdravotním stavu. Ministr Rašín však nakonec zraněním 18. února podlehl. Josef Penížek stručně a zároveň poeticky charakterisoval Rašínův celoživotní význam v českých dějinách takto: „Dr. Rašín bořil, tvořil, spořil. První od mládí jako c. k. velezradce a stálý revolucionář, druhé jako architekt i zedník ve službách stavitelství nové české katedrály. Třetí jako první pokladník a finančník státní komory.“²⁰⁸ V článku Josefa Penízka „Rozpočtová rozprava v poslanecké sněmovně“ z konce roku ministrova úmrtí, Penížek s uspokojením konstatuje, že je vidět otisk koncepce ministra Rašína. Zároveň zde Penížek chválí obě komory Národního shromáždění pro jejich zodpovědný přístup při přípravě státního rozpočtu. Josef Penížek oceňoval šetrné zacházení po výdajové schránce. Jednou z věcí, kterou však zákonodárcům vyčítal, bylo čtení jednotlivých projevů, kdy připomíná politikům, že „parlament není čítárna.“²⁰⁹ Přitom ještě na konci 19. století Penížek nařikal v této souvislosti nad tím, že poslanci nepronášejí své projevy z připravených materiálů. Tehdy někteří měli, jak již bylo uvedeno v kapitole o Prokopu Grégrovi, nanejvýš lístek se stručnými poznámkami. V návaznosti na politické projevy Penížek dále vnímá negativně další smutnou absurditu, která obecně doprovází parlamentní život, kdy se zákonodárci

²⁰⁶ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis J. Penízka Kamile Hanušové z 30. 12. 1922; Šetřilová, Jana: Alois Rašín: dramatický život českého politika, str. 122; Podrobně k celé věci Kubů, Eduard a Jana Šetřilová. Hrad a Alois Rašín v letech 1922-1923. Zápas o deflacii a omluvu legionářům. In: Český časopis historický, 93/3, str. 451-469

²⁰⁷ Národní listy, 21. 12. 1929, str. 11, Josef Penížek: Od smrti dra Rašína.

²⁰⁸ Národní listy, 17. 2. 1926, č. 48, str. 2; dále pak Penížek, Josef. Dr. Alois Rašín: úvahy a vzpomínky, str. 32

²⁰⁹ Národní listy, 30. 11. 1924, č. 330, str. 2, Josef Penížek: Poznámky k rozpočtové debatě.

nesnaží příliš argumentovat a analyzovat projevy zástupců jiných stran. Penížek podobné věci zatracoval již za dob trvání monarchie, kdy podle něj čeští zástupci dostatečně nepodporovali své řečníky ve sněmovně. Pro něj byla nepozornost či lhostejnost při projevu kolegy důkazem nedostatečné vazby v rámci tehdejší české delegace ve Vídni. Penížek také v nových poměrech kritizuje počet úředníků a způsob jejich dosazování, který se podle něj neodvíjel od skutečných schopností člověka, ale podle něho záleželo spíše na stranické příslušnosti. Politické subjekty si tak vytvářely oporu pro svou stranickou základnu.²¹⁰ Penížkovi se sice nelíbilo obsazování rozmanitých postů v nových poměrech, ale k příbuzným praktikám se stavěl přesto celkem pozitivně. Někdy se mohlo jednat např. pouze o doutníky, které dostával na různých politických jednáních. Ale Penížek dovedl také pro bratra své snoubenky zařídit např. přímo u ministra Františka Udržala i „superplus t. j. mimořádný příspěvek bytový.“²¹¹ Z těchto drobných episod je patrné, že Penížek se dovedl obratně orientovat i v novém parlamentu, ačkoliv zde již neměl takové postavení jako před 1. světovou válkou ve Vídni, kdy i jeho politická strana měla větší možnosti. Ostatně řada lidí z Vídně se pohybovala v politickém životě i po roce 1918. Penížek ale neinformoval pouze o všelijakých zasedáních v rámci Národního shromáždění. Čas od času byl dále vítaným přispěvatelem i v rubrice „feuilleton“, která stále byla umístěna na první stránce „Národních listů.“ Zde se střídala celá řada různých autorů s odlišnými žánry. Rubrika „feuilleton“ ostatně představovala skutečně široké spektrum možností. Byly zde na začátku 20. století např. vydávány i zkrácené povídky Jaroslava Haška. Nebo zde „Národní listy“ také někdy vyhlásily soutěž pro čtenáře, aby si ti mohli vyzkoušet zpracovat nějaké téma ze společnosti, literatury nebo jiných vědních oborů. Dále se také na úvodní stránce „Národních listů“ se objevovaly často úvodníky od samotného Karla Kramáře. Redakce též sáhla po užitečném opatření, kdy na první stránce vypočítává obsah daného čísla. To tak velice usnadňuje pátrání po článcích některých autorů, kdy má badatel možnost vidět již na začátku vydání, zda se v čísle nachází příspěvek od jím vyhledávaného žurnalisty. Penížek nepouštěl ze zřetele ani události v „malém“ Rakousku. V „Národních listech“ analyzoval také volby u těchto sousedů. Dalo se to ostatně očekávat u někoho, kdo tam strávil 40 let aktivní činnosti (včetně studia). Sledoval tak bedlivě např. činnost ministerského předsedy Seipela – podle Penížka byl tento prelát nejschopnější politik

²¹⁰Národní listy, 1. 1. 1925, č. 1, str. 17, Josef Penížek: K podzimnímu sněmování; dále pak autorka Eva Broklová k této problematice uvádí: „Mocenské elity, jež vládly ve státě, se snažily udržet u moci tím, že obcházely demokratický způsob dosazování do funkcí, což jim měl v tomto případě umožnit princip a způsob voleb (demokratická volba nahrazována principem elity.)“ Broklová, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918 - 1938, str. 84

²¹¹ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis J. Penížka Kamile Hanušové z 11. 12. 1922

tehdejšího poválečného Rakouska. Penížek si zároveň v článku o ministrech zahraničí a obrany zaniklé monarchie „Aehrenthal a Conrad“²¹² pochvaluje tu skutečnost, že se otevíraly možnosti ke studiu dosud tajných pramenů, se kterými tak on mohl konfrontovat své zkušenosti z politiky daného období. Penížek se zúčastňoval též zájezdů, které byly podnikány tehdejšími žurnalisty po českých městech. O některých z nich informoval i na stránkách „Národních listů.“²¹³ Jednalo se podle všeho o příležitost pro jednotlivá města, aby dorazivším žurnalistům z různých listů předvedla to lepší ze svých možností. Penížek vždy u tohoto druhu příspěvků v krátkosti načrtl historii daného města a blízkého okolí. Snažil se čtenářům zejména přiblížit soudobou problematiku jimi navštíveného kraje. Text případně obohatil nějakou vzpomínkou z minulosti. Byl také jedním ze žurnalistů, se kterými se počítalo pro přednášení na Svobodné škole politických nauk v Praze, kde se měl tento dlouholetý vídeňský zpravodaj dělit o své zkušenosti z politického prostředí z let 1878 - 1918.

²¹² Národní listy, 14. 8. 1920, č. 223, str. 1-2, Josef Penížek: Aehrenthal a Conrad. I.

²¹³ Jsou to např.: Národní listy, 9. 3. 1921, č. 67, str. 1-2, J. Penížek: Nynější situace Škodovky. (Ze zájezdu do Plzně), I. díl; Národní listy, 12. 3. 1921, č. 70, str. 1-2, J. Penížek: Nynější situace Škodovky. (Ze zájezdu do Plzně) II. díl; Národní listy, 5. 6. 1924, č. 155, str. 1, J. Penížek: Vzorná obec. Příkazy; Národní listy, 7. 6. 1924, č. 157, str. 1, J. Penížek: Olomouc.

11. Penížkova přednášková a publikační činnost

Již od 90. let 19. století byl Penížek neustále žádaným přednášejícím. Zejména v souvislosti se svou činností parlamentního zpravodaje v říšské radě. Přednášel v Čechách i ve Vídni. Nemohl chybět u toho, když klub Národní strany svobodomyslné pořádal cyklus přednášek o české politice.²¹⁴ Zde mu tak mohli naslouchat četní mladočeští politici, kteří po léta využívali jeho rad a služeb. Pro představu uvedme některé z jeho dalších veřejných vystoupení, kdy přednášel např. v pražské kavárně Arco pro Živnostensko-čtenářskou jednotu z Karlína, kde Penížek připomínal politika Karla Sladkovského.²¹⁵ V Českožidovském společenském sdružení prezentoval první díl své knihy „Z mých pamětí 1878 – 1918.“²¹⁶ Stejně tomu bylo i u organizace svobodomyslné mládeže v Kolíně, kde již před válkou mluvil o svých memoárech, které tehdy měly ještě pracovní název „Z mého deníku“.²¹⁷ Trochu zarážející je skutečnost, že žádný z použitých pramenů neuvádí nic o Penížkově přednesu – žádný náznak např. ohledně modifikace hlasu, gestikulace a dalších vnějších znaků novinářova projevu. Samotný Penížek totiž ve svých pracech přináší i postřehy ohledně projevu jednotlivých postav veřejného života. Co se týče obsahové stránky, potom lze vycházet z konstatování, které se objevuje u řady pamětníků, že Penížek své projevy koncipoval stejně účelně jako příspěvky do novin, aby tak mohl vyniknout především obsah sdělení. Mladočeský žurnalista měl být „specialista krátkých, začasné nejkratších vět. Pojivo vázacích slov, jimž věcný obsah a význam vůbec nepřináší a také ne nedává, slov, kterými se věty podkládávají jako kabát vatou, Penížek dovedl ze svého slohu odstranit, jako málo kdo jiný.“²¹⁸ Člen redakce „Národních listů“ Jozef Kuffner po vyslechnutí Penížkovy přednášky v Dreherově pivnici ve třetím vídeňském okrese svého kolegu kdysi označil za „čiperného člověka.“ Penížek zde měl na konci 90. let mluvit dokonce před pěti sty krajany o aktuální politice. A sklidil prý takový potlesk, že se tehdy lekl představy, jestli do posluchačstva náhodou nepronikli němečtí nacionálové.²¹⁹ Přejít z Vídně do Prahy se však pro žurnalistu neobešel bez komplikací. Zřejmě se u zkušeného redaktora ozvala i finanční tíseň, která mohla být zapříčiněna také neutěšenou poválečnou ekonomickou situací. V jednom ze zápisů Aloise Rašína v garnisonním vězení se lze také 20. října 1915 dočíst

²¹⁴ Národní listy, 9. 3. 1913, č. 67, str. 4, Cís. rada pan red. Jos. Penížek o parlamentarismu

²¹⁵ Národní listy (Ráno – pondělník), 24. 11. 1924, č. 30, str. 1, 80 let „Živnostensko-čtenářské jednoty“ v Karlíně.

²¹⁶ Národní politika, 6. 12. 1922, číslo 334, str. 4, Přednáška

²¹⁷ Národní listy, 8. 3. 1913, č. 66, str. 3, Kolín.

²¹⁸ Národní listy, 13. 10. 1906, č. 282, Politické spisy

²¹⁹ Národní listy (příloha Národ), 25. 12. 1928, č. 355, str. 1-2, Josef Penížek: Moje dva tituly

krátkou zmínku o Penížkovi, ve které pozdější ministr financí o svém zaměstnanci říká: „Penížkovi jsem psal lístek. Je to opravdu dobré, jak se dostal do sázek a prohrál. Tyto anglické způsoby na všechno sázet se věru v nynější válce nevyplatily.“²²⁰ Samotný Penížek přičítal tuto situaci poválečným cenám a také vyčerpání z léčby jeho zemřelé ženy Marie. Penížkův redakční kolega z „Národních listů“ Antonín Pimper uvádí, že po roce 1918 byli čeští žurnalisté odměňováni v rozmezí 40-60 haléřů za tiskový řádek. A navíc jim reálně měla poklesnout mzda oproti poměrům v Rakousku-Uhersku. Tato skutečnost měla mít za následek také to, že do novin tak přispívali často nekvalifikovaní lidé a kvalita tisku nedosahovala často velké úrovně.²²¹ Proto Penížek doufal v místo přednášejícího na vysoké škole, čímž by si alespoň částečně zlepšil svůj vlastní poválečný rozpočet. Mělo být plánováno, že by si vzal jako svá hlavní témata politické dějiny od r. 1878 a také samozřejmě parlamentní žurnalistiku. Již během roku 1921 s napětím očekával, zda dojde případně k otevření Svobodné školy politických nauk. O jeho rozpoložení v prvních letech po převratu nejlépe vypovídá psaní, které adresoval prezidentu Masarykovi, kterého v 90. letech často kritisoval za jeho realistickou politiku a kterému si teď hodlal „synovsky postěžovat“ na svůj život. Penížek v něm popisuje nelehkou situaci, kdy i přes svou bohatou praxi nemůže být za stávajících poměrů plně spokojený. Stěžuje si totiž na skutečnost, že mu bylo oznámeno, že by jeho angažmá na Svobodné škole politických nauk mělo být odměňováno tarify, které se údajně měly jinak používat běžně pro učitele tělocviku nebo těsnopisu atd. S tím se člověk takových znalostí a zkušeností nechtěl smířit. A dále navíc poukazoval na to, že není spravedlivé to, když vidí, jak v tehdejších poměrech někteří členové parlamentu dostanou za pouhou účast na dvou schůzích i 10 000 korun. Na závěr Masarykovi přiznává: „Nepopírám, že věc má pro mě stránku materiální. Neměla by jí v poměrech normálních, kdybych nebyl nucen žít na 2 místech, kdyby nemoc mojí ženy mne nevyčerpávala, kdybych válkou a drahotou nebyl se stal, čím jsem nebyl nikdy, pasivním.“²²² Penížka, když se zdálo otevření školy v nedohlednu, napadla tedy příhodná idea na knihu, která by představila několik posledních desetiletí nedávno zaniklé monarchie. Čtenářům se v ní snažil ukázat prostředí vídeňské politiky. Vzpomíná zde na nespočet politiků, úředníků, literátů a žurnalistických kolegů z mnoha listů. Ještě rok před začátkem 1. světové války prozrazuje v dopise profesoru Karlu Boromejskému Mádlovi, kterým reagoval na blahopřání k 30. výročí v redakci „Národních listů“, že již má připraven shromážděný materiál v češtině i němčině, o kterém byl Penížek přesvědčen, že

²²⁰ Rašín, Alois a Ladislav Rašín. Paměti dr. Aloise Rašína, str. 148

²²¹ Národní listy, 28. 1. 1931, č. 28, Antonín Pimper: Bolesti našeho denního tisku. II.

²²² Archiv kanceláře presidenta republiky, f. KPR, inv. č.: R 2136, karton 46: dopis J. Penížka T. G. Masarykovi z 20. 5. 1921

bude „národu našemu naučením a zábavou zároveň.“²²³ Kniha „Z mých pamětí z let 1878 – 1918“ tedy nevznikla během krátké chvíle. Cena 1. dílu „Z mých pamětí 1878 – 1918“ byla dvanáct korun. Podrobnosti o finančních náležitostech vydání se dovídáme z jednoho listu slečně Hanušové, kde přiznává, že za první vydání memoárového počínu obdržel 5000 korun. Dostalo se mu tak nejvyššího možného finančního ohodnocení podle nakladatelské smlouvy. Za každé další vydání měl inkasovat stejnou částku. Penížkovi se tak snad alespoň částečně ulevilo. Sám přiznal, že se nad tímto úspěchem rozplakal dojetím: „Z toho mě pálily celý den oči. Také teď slzy roní se mi po tváři. Nával citů byl silnější nežli moje vůle.“²²⁴ Penížek za své memoáry obdržel finanční částku i od ministerstva školství a národní osvěty, odkud mu nechali poslat také 5000 československých korun.²²⁵ Nelze opomenout také to, že Penížek dovedl využít svých kontaktů a osobně propagovat memoáry i mezi samotnými politiky v Národním shromáždění. Pochvalu si za ně měl vysloužit i od tehdejšího ministerského předsedy Antonína Švehly, ministrů Nováka či Kallaye²²⁶, kteří si jeho knihou také listovali.²²⁷ Zejména po převratu vydával své publikace u Pražské akciové tiskárny. V roce 1926 zde vydal pochopitelně i dílo s názvem „Dr. Alois Rašín: úvahy a vzpomínky“, které je tvořeno souhrnem jeho článků z 20. let o postavě tohoto dlouholetého politika a vedoucího redakce „Národních listů“. Kniha obsahuje Penížkovy příspěvky do „Národních listů“, „Národní Demokracie“ a „Prager Presse“. O rok dříve vydává knihu s názvem „Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek“, ve které přibližuje poslední roky monarchie a zmiňuje několik příhod o císaři Karlovi I. Josef Penížek byl především v národně - demokratických kruzích uznávaný po léta jako „pravý mincmistr bývalého politického života našeho ve Vídni, s nímž rostl a srostl, jak jeho referentské povolání žádalo.“²²⁸ Přednášení na Svobodné škole politických nauk se Josef Penížek dočká až na jaře roku 1928. Tato instituce měla být odnoží právnické fakulty. Na stejném místě ostatně přednášel i jeho kolega z redakce „Národních listů“ Karel Hoch. Penížek se měl stát zároveň členem čestného výboru této instituce. Při slavnostním zahájení výuky na Svobodné škole politických nauk 4. května 1928 pronesl tehdejší ministr školství Milan Hodža řeč, ve které vyzdvihl úlohu žurnalistiky v českých dějinách a vyjádřil se také v tom smyslu, že otevření Svobodné školy politických

²²³ LA PNP, f. Karel Boromejský Mádl: dopis J. Penížka K. B. Mádlovi z 10. 1. 1913

²²⁴ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis J. Penížka Kamile Hanušové z 5. 12. 1922

²²⁵ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis ministra školství a národní osvěty Rudolfa Bechyně J. Penížkovi z 27. 12. 1922

²²⁶ „Jediným odborníkem ve vládě byl ministr pro Slovensko Josef Kállay (1881-1939), jenž byl členem agrární strany, avšak nikoli aktivním politikem.“ Miller, Daniel E. Antonín Švehla – mistr politických kompromisů, str. 146

²²⁷ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis J. Penížka Kamile Hanušové z 16. 12. 1922

²²⁸ Národní listy, 17. 2. 1926, č. 48, str. 2, Památce Rašínově.

nauk je zároveň „manifestací toho, že na Havlíčka nezapomínáme.“²²⁹ Ústav se snažil o komplexní přípravu studentů žurnalistiky. Vzdělávat se zde mohli aspirující nebo i již činní žurnalisté. Penížek se tedy po letech konečně dočkal možnosti přispět ke vzdělání budoucí generace novinářů v Čechách. Vedl zde přednášky i semináře. Měl na starosti odvětví politického vývoje od r. 1878 – 1918. Dalo se to ostatně očekávat, když jeho hlavní publikace pokrývají právě toto období. V roce 1928 začal vycházet z iniciativy úředníka z ministerstva zahraničních věcí Oskara Buttera časopis „Duch novin“, kde žurnalisté měli možnost zveřejňovat rozmanité příspěvky o svém řemeslu. Tento časopis souvisel i se snahou udělat z žurnalistiky respektovanou společenskou disciplínu.

²²⁹ Butter, Oskar. Zahájení činnosti Svobodné školy politických nauk. In: Duch novin, 1928, str. 115 - 121

12. Penížkův kulturní život

Penížek v souvislosti se svým povoláním tvrdil, že „musí býti vrozené, jako nadání malířské, herecké, pěvecké, kreslířské, sochařské a jiné.“²³⁰ Pokud pomineme jeho literární snažení v rámci překladů z mládí, musíme se zastavit i u Penížkových kulturních zálib ve volném čase. Co se týče hudebního vkusu, potom je potřeba zmínit jeho návštěvy hudebního festivalu v německém Bayreuthu, kde se již tehdy konaly projekce děl známého hudebního skladatele Richarda Wagnera. Penížek o těchto svých vyjíždkách referoval i v příspěvcích pro „Národních listy,“ které skromně nadepisoval jako „Dojmy laikovy“. Ví se s jistotou, že se účastnil této prestižní události v roce 1904, kdy od něho o prázdninách vychází hned tři články k tomuto tématu v „Národních listech“.²³¹ Dále to byl článek z r. 1912, kdy Penížek pojednal o Wagnerově Parsifalovi.²³² Umístěny byly zpravidla na první stránce v rubrice „feuilleton“, kde měly „Národní listy“ vždy vhodný prostor pro volnou tvorbu. Penížek se v nich snažil o celistvý popis této prestižní události. Čtenář se tak může dozvědět řadu informací od cen piva, přes technické parametry jeviště, až po vnitřní i vnější charakteristiku ředitelky festivalu Kosimy Wagnerové, kterou mladočeský žurnalista v textech vychvaluje za její organizační schopnosti. Někteří z jeho kritiků se jeho zálibě v hudbě vysmívali, protože poukazovali na to, že není přímo hudebně vzdělaný. Už během Penížkova života kolovala anekdota, u jejíhož vzniku byl kolega Mendel Singer, který Penížka potkal na koncertu a viděl u něj tehdy partituru k danému představení. Prohlásil proto prý ve společnosti tuto narážku: „Was sagen Sie? Penížek mit der Partitur! Unterscheidet nicht den Abortschlüssel vom Violinschlüssel!“²³³ Redakční kolega František Polák z „Národních listů“ po Penížkově smrti vzpomíná, že nebožtík se také snažil pomáhat českým umělcům ve Vídni. Také byla u něho známa jeho záliba v poslechu gramofonových desek s reprodukcemi klasických orchestrálních skladeb a pěveckých sborů.²³⁴ Penížek byl někdy inspirován návštěvou hudebního představení k zavzpomínání si na dobu, kdy se věnoval takřka výhradně uměleckým textům: „Jen jednu touhu mám: Tě zvátí svojí, necht' cokoli mi v cestě k Tobě stojí, mě vždy přichystána stihne k boji los můj se nerozlučně s Tvojm pojí“. Přeložil jsem cestou z koncertu Filharmonie 3.

²³⁰ Penížek, Josef. Naše žurnalistika dnes a její úkoly. In: Časopis Svobodné školy politických nauk, str. 11-15

²³¹ Národní listy, 30. 8. 1904, č. 239, str. 1, J. Penížek: Umění bayreutské. Dojmy laikovy. I.; Národní listy, 2. 9. 1904, č. 242, str. 1 - 2, J. Penížek: Umění bayreutské. Dojmy laikovy. II.; Národní listy, 6. 9. 1904, č. 246, str. 1-2, J. Penížek: Umění bayreutské. Dojmy laikovy III.

²³² Národní listy, 3. 9. 1912, č. 243, str. 1-2, J. Penížek: Parsifal

²³³ Národní politika, 5. 12. 1929, č. 333, str. 2, Mendel Singer (rozmarne momentky z jeho života)

²³⁴ Národní listy, 6. 8. 1932, František Polák: Penížkovo reportérské opojení

12. 1922 toto čtyřverší Puškinovo pro nejmilejší Kamilku“.²³⁵ Dále lze z komunikace s Primusem Sobotkou doložit jeho přátelství s akademickým malířem Janem Prouskem, kterému chtěl na začátku 80. let 19. století dopomoci k zveřejnění jeho kresby s Penížkovým překladem slovinského básníka Preširna.²³⁶ Z dalších výtvarných umělců patřili mezi jeho favority např. Vojtěch Hynais a Julius Mařák.²³⁷ Pravděpodobně se také znal s malířem Maxem Švabinským, který mu např. na konci roku 1922 posílá svou kresbu s názvem „Ranní lov“, kterou se Penížek chystal dát zarámovat a věnovat své nastávající choti.²³⁸ Na svých cestách republikou navštěvoval rozmanité výstavy, o nichž byl vždy ochotný poskytnout příspěvek svému listu. Což bylo do jisté míry dalším důkazem připravenosti Penížka. V roce 1905 se vydal na základě pozvání od samotného vystavovatele do Hroznové Lhoty, kde se tehdy konala výstava malíře Josefa Úprky a jeho žáků. Nejvíce tehdy Penížka potěšily malířovy akvarely. Z článku také vyplývá, že se Penížek měl setkat s umělcem ve Vídni osobně a měl mu zde slíbit, že se jednou přijede podívat do jeho ateliéru.²³⁹

²³⁵ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis J. Penížka Kamile Hanušové z 22. 12. 1922

²³⁶ LA PNP, f. Primus Sobotka: dopis J. Penížka P. Sobotkovi z 9. 1. 1881

²³⁷ V dopise K. B. Mádlovi Penížek prosí: „Chtěl jsem u Tebe již několikrát žebrotit, abys mi, možnou Ti, daroval anebo lacino poslati dal buď Hynaise nebo Mařáka do parlamentu.“ LA PNP, f. Karel Boromejský Mádl: dopis J. Penížka K. B. Mádlovi z 10. 1. 1913

²³⁸ LA PNP, f. Josef Penížek: dopis J. Penížka Kamile Hanušové z 30. 12. 1922

²³⁹ Národní listy, č. 167, str. 1, Josef Penížek: Do Hroznové Lhoty. Z výstavy děl Úprkových.

13. Penízkův (anti)semitismus

Penízkův vztah ke svému židovskému původu nelze spolehlivě a jednoznačně vysvětlit. Musíme si zde uvědomit, že se prakticky po celý život pohyboval v blízkosti lidí, kteří smýšleli protižidovsky. Musel si proto jako známý žurnalista nechat často líbit i urážky kvůli svému původu. A je tedy možné, že to nepříznivě v tomto směru ovlivnilo i jeho psychiku. Navíc ve společnosti působily ohledně židovských novinářů předsudky ohledně toho, že je jimi ovládán tiskový průmysl.²⁴⁰ Někteří už za jeho života poukazovali na odlišnou orientaci „Národních listů“ a Národní strany svobodomyslné.²⁴¹ Na začátku, jak již bylo zmíněno v kapitole o jeho literárních počátcích, byl na počátku 80. let mezi prvními přispěvateli do projektu s názvem „Kalendář česko-židovský“, jehož cílem bylo sblížení židů s českým jazykem a kulturou. Pravděpodobně to nebylo zdaleka jediné židovské periodikum, do kterého během svého života přispíval. Podíváme-li se však do jeho nejznámějšího publikačního počínu - tedy do memoárů „Z mých pamětí z let 1878 - 1918“, nalezneme zde řadu pejorativních vyjádření směrem k židovstvu. Například v prvním svazku vzpomíná na rozhovor, kdy mladočeský poslanec Josef Herold v jedné ze soukromých rozmluv kritisoval před Penížkem židy, novinář k tomu tehdy měl podotknout: „Rozumí se, že jsem je nebral v ochranu, naopak, řekl jsem, že ani žid ani křesťan nesmí se nikdy chovati jako slunečnice, klonící se k slunci vycházejícímu, nýbrž že každý musí mít svoji páteř, svoji postać, svoje přesvědčení, svoje stanovisko.“²⁴² Lépe o židech nemluví ani v korespondenci. Jen několik měsíců před smrtí Gustava Eima zdůrazňuje Penížek v jedné pasáži dopisu, kterou reaguje na antisemitské narážky od J. S. Machara na svou osobu, že Machar lže a pomlouvá jej z neznámého důvodu. Josef Svatopluk Machar měl tehdy přijít s tvrzením, že Eim zaměstnává člověka, který se měl jmenovat původně „Joachim Münzer“ nebo „Münzeles“. Penížek byl takto označován zpravidla i ostatními antisemity. Mladočeský žurnalista dokonce o sobě samém Eimovi tvrdí, že je vlastně větším antisemitou, než ostatní čeští antisemité dohromady. Není zcela jasné, co Penížka vedlo k podobným výrokům, zda se jednalo o nějakou formu

²⁴⁰ Německý historik Benz k tomuto poznamenává: „Das Geraune über eine jüdisch beherrschte Presse, eine regelrechte „Judenpresse“, gehört zum Standardrepertoire antisemitischer Mutmaßungen.“ Benz, Wolfgang. Handbuch des Antisemitismus, str. 156

²⁴¹ „Mladočeský antisemitismus byl nesen především radikálem Václavem Březnovským, rukavičkářským podnikatelem, a Josefem Anýžem, odpovědným redaktorem Národních listů (Josef Kaizl, nejdůležitější osobnost mezi mladočechy, byl naopak odpůrcem antisemitismu a nestor strany Eduard Grégr se k antisemitickému tažení přidal až po březnových volbách do V. kurie 1897, v nichž Židé podpořili sociálnědemokratického kandidáta proti Březnovskému.“ Vydra, Zbyněk. Protižidovské stereotypy a křesťanská společnost na přelomu 19. a 20 století, str. 19

²⁴² Penížek, Josef. Z mých pamětí z let 1878 - 1918, sv. I., str. 137

poruchy osobnosti, nebo zda myslel vůbec podobná prohlášení vážně. Dále označoval „Národní listy“ za antisemitský list. Za autory, kteří podle něho zejména měli přispívat k tomuto obrazu, označoval Václava Klofáče, Viléma Rybu a redaktora Guttmanna. Na druhou stranu ale tvrdil, že to „Národním listům“ mělo v konečném součtu škodit hmotně i morálně.²⁴³ Po Penížkově smrti bude Bedřich Hlaváč tvrdit, že Penížkův židovský původ způsobil naprostou „pokřivenost“ jeho myšlení. Prohlašoval o Penížkovi, že „přec jen to ghetto se sebe nesetřásl a dal si imponovati každým ministrem a každou excelencí.“²⁴⁴ V této souvislosti možná ale není zcela od věci, podívat se ještě do jiného Hlaváčova textu o novinářích. Pročteme-li si totiž jeden z jeho hutných příspěvků k vídeňské žurnalistice, kde v časopise „Duch novin“ vypočítává tehdejší postavy a jejich pracovní náplň a úroveň, potom narazíme na dalšího židovského žurnalistu - již několikrát zmíněného - Mendla Singera. V pasáži o něm najdeme totiž prakticky totožné motivy, které byly použity i v případě Penížka. Hlaváč na adresu Singera uvádí: „Po té stránce zůstal Mendel Singer přes své šlechtictví do posledního dechu příslušníkem napajedelského ghetta - byl šťasten a blažen, když mu nějaký hrabě nebo kníže podal ruky.“²⁴⁵ V daném materiálu ještě - v roce 1929 zesnulému - Singrovi dokonce vyčítá i jeho oblečení a další věci, které měly poukazovat na jeho původ. V návaznosti na tyto Hlaváčovy názory se ozval jiný žurnalista se svým úsudkem o povahách obou někdejších vídeňských zpravodajů: „Zdůrazňuje-li však Hlaváč Penížkův židovský původ tak okatě, jak to právě činí, nemůžeme v tom nevidět než známou metodu, která odvádí pozornost od vlastní vady poukazem na stejnou vadu cizí. Penížek i Hlaváč byli oba židé, ale Penížek se nepřetvařoval ani v klidu, ani ve zlosti, kdežto Hlaváč uměl v tom vždycky chodit.“²⁴⁶ Penížek i Hlaváč se oba měli v dospělém věku nechat pokřtít. Dalším známým židovským novinářem, který se později nechal pokřtít, byl i Adolf Stránský. U křtu zakladatele „Lidových novin“ měl být přítomen jako kmotr Gustav Eim.²⁴⁷ K situaci, kdy se žid nechá pokřtít, což pravděpodobně mělo v 19. století význam pouhého formálního ústupku před většinovou společností, Penížek vysvětluje, že chtěl-li se např. stát nějaký schopný žid v Rakousku třeba sekčním šéfem, potom „wurde er zuerst aufgefordert, sich taufen zu lassen.“²⁴⁸ Samotný Penížek analyzoval antisemitismus v české společnosti následujícím způsobem, kdy se podle něho nejednalo o rasovou záležitost, ale spíše hrála roli národnostní

²⁴³ LA PNP, f. Gustav Eim: dopis J. Penížka G. Eimovi z 7. 6. 1896

²⁴⁴ Lidové noviny, 4. 8. 1932, č. 391, str. 2, Bedřich Hlaváč: Za Josefem Penížkem

²⁴⁵ Hlaváč, Bedřich. Vídeňský a říšskoněmecký tisk předválečný. In: Duch novin (1931), str. 112

²⁴⁶ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Moravského večerníku z 4. 8. 1932

²⁴⁷ Pernes, Jiří a Jiří Ruml. Svět Lidových novin 1893 – 1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky, str. 9

²⁴⁸ Penížek, Josef. Masaryk und die jüdischen Tschechen. In: Masaryk und das Judentum, str. 120

otázka. Za problematickou situaci z hlediska českých obyvatel tak označoval stav, kdy např. někteří čeští židé hlasovali při volbách pro německé kandidáty z Čech. Penížek k tomu dodával, že český obyvatel tak i díky tomu viděl v židovi „einen Gegner, einen Widersacher und einen Schädling seiner Sache.“²⁴⁹

²⁴⁹ Penížek, Josef. Masaryk und die jüdischen Tschechen. In: Masaryk und das Judentum, str. 125

14. Nepodařený interview s prezidentem

Událostí, na které se někteří po Penížkově smrti snažili ukázat jeho slábnoucí postavení a nedostatek úcty k němu v rámci redakce „Národních listů,“ byl neotištěný interview s prezidentem T. G. Masarykem. Spekulovalo se nad zamítnutím otištění příspěvku ze strany redakční rady. Příčinou těchto polemik byl rozhovor, k němuž mělo dojít na Penížkově návštěvě Hradu ze 17. prosince 1926. „Národní listy“ musely následně zdůrazňovat, že se nejednalo o interview, ale o soukromý rozhovor presidenta s národně-demokratickým žurnalistou. V době po roce 1918 se v redakci „Národních listů“ měla uplatňovat zásada, podle níž by president neměl dávat podobná interview. Mohla tak podle žurnalistů být ohrožena jeho neutralita. Redakce si proto původně představovala pouze krátký referát o redaktorově návštěvě na Hradě. Začala navíc o této záležitosti jednat až po Penížkově oznámení, že dostal pozvání od presidenta na Hrad. Penížek na začátku těchto polemik nebyl v Praze, takže nemohl reagovat bezprostředně na některá tvrzení. Navrátilší redaktor pak byl nucen - těžko přesně určit, zda více na základě článků z jiných deníků nebo na nátlak lidí z redakce - nechat otisknout ne moc věrohodně znějící prohlášení. To vyšlo 7. ledna 1927 a Penížek se v něm snažil vysvětlit celou záležitost, kdy se podle něj v konkurenčním tisku vyskytly „dohady, nepravdy a dílem nesmyslné, dílem zlomyslné směšnosti.“ Zkušený publicista zde tvrdil, že za ním 12. prosince okolo páté hodiny přišel „čelný funkcionář kabinetní kanceláře“, který mu přinesl pozvání k presidentovi „na rozmluvu.“ Dále prý měl Penížek vedení kabinetní kanceláře upozornit, že nemůže přijít na interview, jelikož redakční rada „Národních listů“ je proti podobným záležitostem. Penížkovi prý mělo být v tomto ohledu vyhověno ze strany kabinetní kanceláře. A tak se Penížek na Hrad 17. prosince dostavil a „za volné rozpravy – jen o tuto běželo – vyskytly se vzájemné otázky a odpovědi, jak je v lidské mluvě samozřejmo.“²⁵⁰ Proti tomuto výkladu se však rázně ohradil odborový přednosta kanceláře presidenta republiky Josef Schieszl.²⁵¹ Ten uváděl, že iniciativa za účelem interviewu měla vzejít od Josefa Penížka, kterého navíc měl potkat pár dní před audiencí v Urbanově kavárně na Václavském náměstí, kde se mu sedící Penížek měl svěřit s tím, že již má dotazy připraveny a na Hrad se těší. Přednosta Schieszl se v dalším průběhu hovoru měl zeptat, zda Penížek nemá také alespoň jednu politickou otázku. Penížek prý měl, ale netroufal by si pana presidenta s ní obtěžovat. Tehdy ho zajímalo: „Jak je možné,

²⁵⁰ Národní listy, 7. 1. 1927, č. 6, str. 2, Josef Penížek: Prohlášení

²⁵¹ „V lednu 1926 byl odborník Hradu na politické záležitosti Josef Schieszl (1876-1970) připraven stát se premiérem.“ Miller, Daniel E. Antonín Švehla – mistr politických kompromisů, str. 174

že někdo jako Gajda byl jmenován náměstkem šéfa generálního štábu?²⁵² Schieszl přičítal záležitost vedení „Národních listů“, kteří měli donutit Penížka k tomu, aby tvrdil, že iniciativa vyšla od kabinetní kanceláře presidenta. Interview nakonec skutečně vyšel, ale paradoxně na stránkách jiných tří periodik - Lidových novin, Práva lidu a Národního osvobození. „Národní listy“ si stěžovaly, že se jedná o neautorizovaný interview a nejsou si vědomi toho, jakou cestou se do uvedených novin vůbec mohl dostat. Penížek totiž tvrdil, že tento materiál nikomu dalšímu neposkytl.²⁵³ Spekulace v tisku donutily i samotného Karla Kramáře, aby napsal své stanovisko k celé záležitosti. V něm vyjadřuje přesvědčení, že každý člověk, kterému záleží na demokratických principech, by neměl schvalovat to, aby docházelo k podobným interviewům.²⁵⁴ Penížkův interview sestával celkem z 11 otázek. Ze strany zkušeného žurnalisty zaznívaly v podstatě neškodné dotazy, např.: jak prezident dosáhl takového věku? Nebo: jaká kniha ho potěšila v uplynulém roce? Představa, že by Penížek byl pozván sám od sebe na „volnou rozpravu“ - byť nebyl poprvé na audienci u presidenta (ať už přímo na Hradě nebo v Lánech) - není moc pravděpodobná. Celá záležitost by se dala ale zároveň interpretovat také jako záminka pro útok konkurence na Kramáře a redakci „Národních listů“ přes postavu Penížka.

²⁵² Národní listy, 8. 1. 1927, č. 7, str. 3, Replika kabinetní kanceláře na prohlášení red. Penížka o interviewu

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Národní listy, 9. 1. 1927, č. 9, str. 1, Karel Kramář: K otázce projevu presidenta republiky

15. Závěrečné roky

Penížkovy poslední roky byly ve znamení několika významných výročí. 23. března 1928 Josef Penížek za velkého zájmu českého tisku oslavil 70. narozeniny. V jednom z četných článků k jeho životnímu jubileu autor vyzdvihuje Penížkovu ještě „zdravou, nezvrásčilou tvář se širokým úsměvem Rody - Rody, se živýma, pohyblivýma očima, jeho chůzi rychlou, jeho pohyby a vše to, co nazýváme čilostí tělesnou.“²⁵⁵ Stále podle pamětníků docházel nadále pravidelně v podvečer do redakce „Národních listů“, kdy kolegové mohli jeho aktuality vyčíst již z jeho tváře, která „byla ustaraná, vážná, když události splétaly se dramaticky, nebo se usmívala šelmovsky, když mu vnikly ironickou úvahu a připomněly žertovnou vzpomínku.“²⁵⁶ V září téhož roku ho však potkala nepříjemnost na Národní třídě v Praze, díky níž mu byla na několik týdnů ztížena jeho žurnalistická profese. Po obědě vyšel ze svého bytu v Křemencově ulici, aby navštívil rakouského vyslance. Mířil směrem k Perštýnu po chodníku okolo biografu Metro, kde byl, zřejmě při drobné nepozornosti redaktora i řidiče, nešťastně zachycen klikou zadních dveří projíždějícího automobilu za pravý rukáv a následně upadl na dlažbu. Úderem kliky, pádem a vlečením po zemi utrpěl vážná a bolestná zranění lokte, předloktí pravé ruky a pohmožděnin na těle. Byl týmž autem okamžitě dopraven do všeobecné nemocnice, kde mu na chirurgické klinice ošetřili poranění a také si jej zde ponechali.²⁵⁷ Do sanatoria v Podolí, kde probíhala Penížkova rekonvalescence, mu byl zaslán jeho přítelem arcibiskupem Františkem Kordačem tento lístek: „Pomýšlel jsem Vás s ct. pí manželkou pozvat na výlet do Břežan, když jsem četl zprávu o Vašem úrazu. Doufám, že tento bude brzo zahlazen a že ještě pár hezkých zářijových dní strávíte v Břežanech.“²⁵⁸ O zdravotním stavu redaktora Penížka jeho zaměstnavatel zveřejňoval vždy alespoň krátkou „lokálku“ v druhé polovině výtisku. Doba zotavování se ale, možná až nečekaně, protáhla, takže ještě 18. října přinášejí „Národní listy“ zprávu, podle níž Penížka v podolském sanatoriu navštívil i Karel Kramář, který se byl osobně přesvědčit o průběhu rekonvalescence svého věrného tiskového pracovníka, se kterým se pravidelně vídal již od roku 1891.²⁵⁹ V dalším roce se však Penížek dočkal jistě příjemného ocenění, kdy „v uznání velikých zásluh národních vůbec zvláště pak o město Tábor“, zvolilo tamější městské zastupitelstvo Penížka

²⁵⁵ Národní listy, 23. 3. 1928, č. 83, str. 1-2, Penížek

²⁵⁶ Národní listy, 6. 8. 1932, č. 216, str. 1-2, František Polák: Penížkovo reportérské opojení.

²⁵⁷ Národní listy, 9. 9. 1928, č. 250, str. 3, Vážný úraz redaktora Jos. Penížka

²⁵⁸ LA PNP, f. Josef Penížek: lístek Františka Kordače J. Penížkovi z 12. 9. 1928

²⁵⁹ Národní listy, 18. 10. 1928, č. 289, str. 3

dne 14. června 1929 svým čestným občanem.²⁶⁰ Dočkal se tak dalšího vyznamenání za své dlouholeté působení ve veřejném životě. Penížek nikdy nezapomínal na tamější kraj. Snažil se jej pravidelně navštěvovat a všemožně se ho zastávat a podporovat. Zastával také funkci předsedy „Spolku rodáků tábořských v Praze“. O Pěnížkovi se ve spojitosti s jeho původem říkalo, že „všude svým tábořsky krajanským jasným rozumem, rozsáhlými zkušenostmi a podrobnou znalostí zákulisí poctivě sloužil naší české věci ve Vídni, doma i v cizině.“²⁶¹ K tomuto bodu však zaznívala i kritika skutečnosti, že Penížek byl zastáncem Rakouska a že se jiným novinářům, kteří se zasadili o samostatnost státu „se v den jejich životních jubileí namnoze nedostalo od jich rodných obcí ani skrovného pozdravu na prostém korespondenčním lístku!“²⁶² Na začátku roku 1932 Penížek dovršil úctyhodných 50 let činnosti v „Národních listech.“ Přihlásil se tak ke služebně nejstarším osobám v historii trvání tohoto českého periodika. O rok dříve se tohoto výročí podařilo dosáhnout i spisovateli Ignátu Hermannovi, u jehož výročí redaktor Ladislav Tůma vypočítává mimo něj i svého otce Karla Tůmu (55 let u listu) a nejdéle sloužícího pracovníka Čiháka, který vykonával povolání korektora (v roce 1929 oslavil 60. výročí práce pro „N. L.“).²⁶³ Žurnalista Penížek napsal v jedné ze svých knih o smrti, že „nejsmělejší stavby bourá, nejbezpečněji sosnované plány povaluje rázem, nejjemnější tkané předivo roztrhá. Věci na rub obrátí, situace překotí.“²⁶⁴ Ne jinak tomu bylo i v jeho případě. Žurnalista jistě chystal pomalu k vydání další díl čtenářsky vděčných memoárů s názvem „Z mých pamětí 1878 – 1918“, nakonec však nestačil vydat více než tři díly. Penížek s ženou Kamilou odjeli v létě roku 1932 do jimi pravidelně vyhledávané lokality - Tatranské Lomnice na Slovensku. Tedy do místa, pro které měl Penížek velkou část života velkou slabost. Měli tu podle redakčních kolegů mít naplánovanou rekreaci na dobu šesti týdnů. Ubytování byli v hotelu s názvem „Praha“. Věnovali se zde pravidelně procházkám na čerstvém vzduchu a diskusím s přáteli, kdy Penížek rád dával k lepšímu i nějakou anekdotu z období monarchie. Penížek si však 2. srpna po příchodu z večere na hotelový pokoj začal stěžovat na nevolnost. Požádal proto ženu, aby mu přinesla k osvěžení namočený kapesník. Mezitím však již publicista zemřel. Josef Penížek tak podlehl ve věku 74 let náhlému záchvatu mrtvice. Pro mnoho lidí, kteří často uváděli jeho zdravý vzhled a pracovní nasazení, to bylo překvapení. Na druhý den byly převezeny jeho ostatky z Tater do Prahy. Shodou okolností byl jeho posledním článkem pro „Národní listy“ - vyšel

²⁶⁰ LA PNP, f. Josef Penížek: desky se jmenováním Josefa Penížka čestným občanem města Tábor.

²⁶¹ Národní listy, 22. 3. 1928,

²⁶² LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Lidového Deníku z 20. 8. 1932, O vzor českého novinářství

²⁶³ Národní listy, 1. 1. 1931, č. 71, str. 1-2, Půl století v „Národních listech“

²⁶⁴ Penížek, Josef. Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek, str. 9

zrovna v den jeho smrti - nekrolog v ranním vydání, pojednávající o jedné z čelných postav politiky „malého“ Rakouska, bývalého ministerského předsedy Ignaze Seipela.²⁶⁵ Tento poslední otištěný článek Josefa Penížka opět připomíná jeho připravenost a duchaplnost, kdy žurnalista i v důchodovém věku a rekreační době byl pohotový a ochotný, navíc patrně nepotřeboval k sepsání nekrologu žádné zvláštní pomůcky – psal po paměti. Tato deviza ho stavěla do role užitečného člena redakce i v posledních letech působení, kdy pravidelně přicházel v podvečer do redakce, aby případně využil možnosti na obohacení dalšího výtisku. Poslední rozloučení s novinářem se nakonec konalo 9. srpna od 16.00 za bohaté účasti kolegů a nebožtíkových přátel. Původně se zvažovalo konání žurnalistova pohřbu v kostele sv. Rocha na Olšanech. Smuteční akt se nicméně odehrál v ústřední síni Olšanských hřbitovů. Poslední rozloučení proběhlo v nepřítomnosti manželky zesnulého redaktora, která ji vysvětlovala o několik dní později přetištěným prohlášením, ve kterém vysvětluje svoji absenci nervovým zhroucením a zároveň děkuje za hojnou účast na pohřbu a také za četnou kondolenci od Josefových přátel a příznivců.²⁶⁶ Také z Vysokého nad Jizerou došel telegram, v němž Karel Kramář s manželkou Naděždou vzpomněli na Penížka, který „se k nám oběma mužně a krásně choval v době mého věznění.“²⁶⁷ V blízkosti rakve se nacházely věnce nejen od příbuzných, ale i od žurnalistických podniků a různých stavovských organizací, jejichž byl Penížek dlouholetým členem. Mezi přítomnými zde byli i přes prázdninový termín např.: ministr. Dr. Matoušek,²⁶⁸ poslanci dr. Hajn, Myslivec, dr. František Staněk - úřadující místopředseda Republikánské strany, místopředseda poslanecké sněmovny Stivín, Tomášek, sen. Johanis, členové redakce „Národních listů“ v čele s šéfredaktorem Antonínem Pimprem, vrchní rada Novotný, který na pohřbu zastupoval Tiskový odbor presidia ministerské rady a Československou tiskovou kancelář, tajemník senátu Národního shromáždění, odb. přednosta dr. Šafařovič. Na rozloučení se zesnulým Penížkem se vystříдалo několik řečníků. Prvním měl být jeho dlouholetý kolega z „Národních listů“ Ladislav Tůma (Zevloun), který nebožtíka znal přes 30 let. Ve svém příspěvku shrnul neocenitelné služby Penížka pro tento vlivný list. Dalším v pořadí byl národně-demokratický senátor Votruba²⁶⁹, který tlumočil poslední pozdrav strany, se kterou byl zesnulý po dlouhá léta spojený. Vzpomínkou na nebožtíka se presentoval také redaktor „Národních listů“ Vladimír Sís (za parlamentní zpravodaje

²⁶⁵ Národní listy, 2. 8. 1932, č. 212, str. 1, Josef Penížek: Bývalý rakouský kancléř dr. Seipel zemřel.

²⁶⁶ Národní listy (příloha „Národ“), 17. 8. 1932, č. 159, str. 2, K úmrtí redaktora Josefa Penížka.

²⁶⁷ Národní listy, 6. 8. 1932, č. 216, str. 1, Josef Penížek

²⁶⁸ Josef Matoušek

²⁶⁹ Několik základních informací k jeho kariéře poskytuje Navrátil, Michal. Národní shromáždění 1919, str. 132-3

Národního shromáždění). U hrobu promluvil za Syndikát československých novinářů senátor Jiří Pichl.²⁷⁰ Posledním řečníkem měl být tábořský starosta Soumar, který také krátce zavzpomínal na tohoto oddaného patriota. Rakev s ostatky celoživotního novináře byla spuštěna za zvuků české národní hymny. Prvního února 1933 Kamila Penížková byla požádána v presidentské kanceláři o audienci, při níž by prezidentu Masarykovi předala druhý díl knihy „Z mých pamětí z let 1878 – 1918“ jejího zesnulého manžela. Někdo z prezidentské kanceláře tehdy připsal do záznamu „poznámku“ o této návštěvě vdovy po zesnulém redaktorovi, kdy Kamila Hanušová podle jeho informací „jest výhradně ve stycích s příslušníky strany lidové“²⁷¹. K jejímu setkání s prezidentem nakonec mělo dojít 23. února, kdy vdova také poděkovala za „pozornost, kterou pan prezident jejímu zesnulému manželu projevoval.“ Necelé tři roky po Penížkově úmrtí se na Slovensku rozhodli oficiálně pojmenovat jednu trasu, kudy se český žurnalista vydával na procházky, jako „Stezka Penížkova.“ Tato iniciativa k pojmenování měla vzejít ze strany ministra veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Ludvíka Czecha, který o této události informoval paní Penížkovou dopisem ze začátku roku 1936. Podle ministrova dopisu i tamější rekreanti byli už před oficiálním pojmenováním zvyklí na toto označení, protože zesnulý žurnalista byl na daném místě celkem známou postavou. V tomtéž roce byla uspořádána výstava Penížkovy písemné pozůstalosti v rámci vzpomínkové akce v Národním museu v Praze.²⁷² Zájemci si tak mohli přečíst i četnou korespondenci tohoto známého novináře. Jen o několik dní později se rozhodla paní Kamila Penížková manželovu pozůstalost Národnímu museu věnovat. Vdova po dlouholetém redaktorovi projevila zároveň s předáním cenného materiálu přání, aby byl fond po dobu minimálně 15 let nepřístupný veřejnosti.²⁷³

²⁷⁰ Spisovatel Jaroslav Hašek napsal o novináři Pichlovi krátkou povídku s názvem „Šéfredaktor Českého slova Jiří Pichl.“ Hašek, Jaroslav. Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona, str. 209-212

²⁷¹ Archiv Kanceláře presidenta republiky, f. KPR, inv. č. R 2136, karton 46

²⁷² Národní listy, 21. 9. 1936, č. 259, str. 2

²⁷³ Národní listy, 11. 10. 1936, č. 278, str. 5

16. Posmrtné reakce a polemiky v tisku

Již pár hodin po smrti žurnalisty se mnoho jeho kolegů chopilo iniciativy, aby na něj v novinách zavzpomínali. V redakci „Národních listů“ se také začaly scházet velké hromady kondolencí, které byly posílány různými osobami nebo organizacemi, jejichž jména byla pravidelně listem zveřejňována. Některé tuzemské listy sáhly po jednoduché variantě, kdy v krátkém nekrologu byl uveden pouze stručný výčet Penížkova života, kdy se zejména zdůrazňovala jeho činnost a význam v rámci „Národních listů“, ale dále se zde nerozebíraly žádné spornější body žurnalistovy kariéry. Nejvíce připomínkových článků v tomto ohledu poskytují pochopitelně „Národní listy“, kde vznikla hned celá řada zajímavých příspěvků od lidí, kteří nebožtíka znali desítky let a přáli si na něho vzpomenout v osobnějším článku, kde na něj bylo pohlíženo nejen z profesní stránky. Již za pouhé dva dny od smrti Penížka došlo však v podstatě k druhému sledu článků o zesnulém, které vznikly jako reakce na text Bedřicha Hlaváče, který svůj sporný článek nechal otisknout 4. srpna v „Lidových novinách“.²⁷⁴ Již výstavba tohoto textu je zarážející. Hlaváč totiž začíná smířlivým konstatováním, že Penížek byl vlastně dobrý a hodný člověk. Již ale následující věta: „jeho politický profil byl však naprosto jiný“, zřetelně naznačovala, jakou cestou se budou ubírat další autorovy myšlenky. Zbývající odstavce nezvykle dlouhého nekrologu jsou totiž naplněny řadou obvinění směrem k bývalému spolupracovníkovi ze „Slavische Korrespondenz“- což Hlaváč konkrétně neuvádí, byť píše o jejich společném pobytu ve Vídni. Svým způsobem se do určité míry jedná i o psychologickou kresbu mrtvého publicisty, v níž je zachyceno několik desetiletí Penížkova života od 80. let. Hlaváč zde v množství sporných tvrzení např. uvádí, že Penížek byl vlastně po celý život „riegrovec“, který však psal pro mladočechy, které „v hloubích svého srdce považoval za darebáky a škůdce české věci.“ Hlaváč se dopouští, v porovnání s většinou použitých pramenů, i řady nepřesností při zmínkách o událostech z doby trvání monarchie. Podle některých reakcí nezažila česká žurnalistika obdobný případ, kdy novinář napsal něco podobného o zemřelém kolegovi. Některé z následujících reakcí byly pojaty více i v kontextu posledních dvaceti let. Proto se tak z několika z nich pozvolna stal spíše spor o interpretaci nedávné minulosti, kdy si jednotliví autoři připomínali přesvědčení ostatních českých žurnalistů z doby před a během války. Jeden z tehdejších komentátorů napsal o Hlaváčově článku, že „je sice v hlavních rysech ostrý, ale napovídá, že česká politika předválečná byla víc než žalostná – a to je

²⁷⁴ Lidové noviny, 4. 8. 1932, č. 391, str. 2, Bedřich Hlaváč: Za Josefem Penížkem

historická pravda.²⁷⁵ Zde se tak stává z kritiky činnosti Penížka opět spíše kritika mladočeských politiků, kteří po řadu let tvořili hlavní skupinu při zastupování českých zájmů ve Vídni. Redakce „Národních listů“ v jednom ze svých prohlášení poděkovala za bohatě projevenou soustrast nad ztrátou redaktora Penížka a také ocenila posmrtné příspěvky žurnalistů z konkurenčních listů, kde se vesměs hovořilo o Penížkovi v pozitivním smyslu. Směřem k „Lidovým novinám“ však dodává: „Jejich tón nepovažujeme ani za taktní, ani za slušný“. V textu se dále připomíná Hlaváčovi, aby si, chce-li kritizovat některé Penížkovy postoje, vybavil a vysvětlil vlastní přesvědčení během války, kdy on sám rovněž neměl souhlasit s nutností odboje proti monarchii.²⁷⁶ Na Hlaváčův článek bezprostředně reaguje poměrně emotivně i Ladislav Tůma (Zevloun), který ostatně měl později i projev na pohřbu Penížka. Redaktor Tůma zde píše: „Ještě nezaduněly hroudy. Ještě nevysloveno bylo: Odpočivej v pokoji! A už duní nenávist a už ruší zvlčílí lidé pokoj nebožtíkův. Žijeme opravdu v době strašného úpadku mravů, může-li novinář plivati do otevřeného hrobu mrtvého kolegy!“²⁷⁷ Připomíná Hlaváčovi, že tímto způsobem nemůže novinář psát o kolegovi, který se již nemůže proti nařčením bránit a navíc nebyl ještě ani pohřben. Ladislav Tůma přičítá většinu Hlaváčových tvrzení jeho animositě vůči zesnulému Penížkovi. Žurnalista Adolf Zeman přinesl také zajímavý příspěvek, ve kterém v souvislosti s Bedřichem Hlaváčem poukazoval na jeden z jevů z tehdejší prvorepublikové společnosti, kdy podle něho „lidé, jimž dnes ještě při každém vydechnutí uniká z plic vídeňský vzduch, kritizují s povýšenou grimasou, kde který trochu rozčilenější projev nespokojenosti s dnešními našimi poměry. Jako by nebylo vůbec žádných příčin k nějaké nespokojenosti.“²⁷⁸ Penížka zároveň předkládá za vzor pro ostatní české žurnalisty. Proti tomuto tvrzení se však ozývaly argumenty, že Penížek sice po profesní stránce mohl být vzorem pro mladé žurnalisty, kdy bylo vyzdvihováno jeho vzdělání, preciznost a zaujetí, ale nemělo by se zároveň zapomínat na některé jeho názory z minulosti, které by se neměly omlouvat pouze nebožtíkovým temperamentem a díky nimž nemůže být morálním vzorem pro české žurnalisty. Vztah samotného Josefa Penížka k „Lidovým novinám“ není zcela jednoznačný. Již krátce po jejich vzniku v roce 1893 prohlašoval, že je potřeba považovat toto periodikum za nepřátelské, ačkoliv tyto noviny zastupovaly Lidovou pokrokovou stranu na Moravě. Je možné, že toto Penížkovo zamítavé stanovisko se odvíjelo do určité míry také od jeho nejednoduchého

²⁷⁵ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Moravského večerníku z 4. 8. 1932

²⁷⁶ Národní listy, 5. 8. 1932

²⁷⁷ Národní listy,

²⁷⁸ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Národního Večerníku z 11. 8. 1932, Adolf Zeman: In margine dvou nekrologů

vztahu s dalším židovským novinářem - se zakladatelem „Lidových novin“ Adolfem Stránským. V příspěvcích, které se týkaly jeho tehdejšího konfliktu s všenněmeckými poslanci a hrabětem Sternbergem stály „Lidové noviny“ vždy na straně Josefa Penížka. Pokud bychom si také pročetli Penížkův článek z roku 1924, který uveřejnil v „Národních listech“ při příležitosti 70. narozenin Adolfa Stránského,²⁷⁹ potom bychom zde nenalezli ani náznak způsobu, kterým byly psány příspěvky „Lidových novin“ po Penížkově smrti. Naopak v něm o svém bývalém kolegovi mluví uznale. Penížek ostatně málokdy psal ve svých textech příkře o ostatních lidech. A už vůbec ne v nekrologích. Žádný z jeho pročených článků se nedá srovnávat s nekrologem z „Lidových novin“. I list „Venkov“, který byl nakloněn agrárníkům, se Penížka v této souvislosti zastává a poukazuje na chování „Lidových novin“, které svým čtenářům opomenuly zmínit dřívější vazbu zesnulého žurnalisty na Adolfa Stránského. Redaktor „Venkova“ k této věci ještě dodává: „Zaryté mlčení „Lidovek“ jest ostatně jen starou písní o lidské nevďčnosti. Ale Penížek ji asi nečekal po dřívějších zkušenostech ani od orgánu starého pána, natož od orgánu „mladého“ pana dra Stránského!“²⁸⁰ I po Penížkově smrti tak pokračoval konkurenční boj mezi „Národními listy“ a „Lidovými novinami“, který se také projevil např. na začátku roku 1927, kdy „Lidové noviny“ kritisovaly „Národní listy“ kvůli jejich neotištěnému interview z Pražského hradu, který na konci roku 1926 měl Penížek s prezidentem Masarykem pořídít. Za několik týdnů polemiky ostatně ustaly. Už také z toho důvodu, že stránky tehdejších českých listů pozvolna zaplňovaly více a více články o aktivitě „hahnkrajclerů“ a obecně nepříznivém vývoji v sousedním Německu.

²⁷⁹ Národní listy, 8. 4. 1924, č. 98, str. 1-2, Josef Penížek: Dr. Adolf Stránský

²⁸⁰ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Venkova z 6. 8. 1932

17. Závěr

Takto tedy v několika skromných kapitolách vypadal novinářský život Josefa Penížka, který pro „Národní listy“ pracoval po dobu půl století. Zdaleka ne sice v úplnosti, ale přesto se snad v hrubých rysech práce dotýká některých zajímavých okamžiků a aspektů jeho činnosti v rámci jednoho z nejznámějších periodik v historii českého tisku. Patřil k nejdéle sloužícím novinářům v historii „Národních listů“, kteří pro ně odvedli kus záslužné práce – zejména v rámci služby ve Vídni. Přesto zůstává trochu záhadou, jakým způsobem dosáhl toho, že v „Národních listech“ přečkal tolik let a okolností. Vezmeme-li v úvahu, že zde zažil zakladatele Julia Grégra, jeho rodinné příslušníky a také Kramáře s přísným Rašínem. Změny ve vedení listu s sebou totiž musely nést i uplatňování odlišných taktik. Těžko říci, jak se díval Penížek v roce 1910 na to, že se vedoucím redakce stal jeden z bývalých členů Omladiny, jejíž představy v 90. letech sám jednoznačně zavrhoval. Vycházelo-li by se z jeho článků o Rašínovi, potom by se muselo konstatovat, že jej ve vedení redakce respektoval. I přesto to ale pro něho musela být zvláštní situace. U všech zmíněných majitelů se však pravděpodobně musel vyskytovat nějaký pádný důvod proto, aby v něj stále měli po tolik let důvěru. Také Penížek si byl nepochybně vědom postavení tohoto významného listu, proto snad ani neuvažoval o přechodu do jiné redakce. Je otázkou, jak by se jeho život vyvíjel, kdyby na konci 70. let získal vyhládnuté místo suplenta na jičínském gymnasiu. Často si totiž také později Penížek posteskl, že by bylo možná lepší učit někde na škole nebo se dále zaobírat překlady z několika jazyků. Ale jak zároveň někdy Penížek v průběhu své kariéry říkal: proti některým věcem v životě není „rekursu“. Ve Vídni si vybudoval zřejmě takové postavení, že jej nešlo jednoduše opustit. Byl neúnavným žurnalistou, který během svého života přispíval do desítek, někdy i protichůdných, periodik. Prameny se v tomto ohledu liší. Ani pamětníci Penížka a tehdejších poměrů často neuvádějí shodně konkrétní listy a roky, ve kterých měl Penížek přispívat do dalších periodik. Některá data v tomto ohledu lze vyčíst z jeho písemné pozůstalosti a z článků k jeho výročím. Narážky na příspěvky do jiných periodik se vyskytly už za života Gustava Eima, ale i pro „českého konsula“ měl pravděpodobně Penížek velkou cenu, proto z občasných nesouladů nevyvodil žádné konkrétní důsledky. Jinak by se Penížek nemohl stát nejdéle spolupracující osobou s tímto známým politickým zpravodajem. Někteří navíc poukazují na Eimovu nejednoduchou povahu, kdy dokázal být i vůči svému okolí nepříjemně podezřívavý. Penížkovi se však zřejmě dařilo Eima přesvědčit, že výtky směrem k němu jsou nezasloužené. Penížek v porovnání s Eimem neměl však takové postavení, jaké měl jeho v roce 1897 zesnulý učitel. Už proto, že Eim byl

daleko více exponovaný v souvislosti se svým poslaneckým mandátem. V první dekádě 20. století se snad o Penížkovi i uvažovalo jako o možném mladočeském kandidátovi. Strana vždy ale našla pravděpodobně vhodnějšího kandidáta do Vídně. I přesto si Penížka snažili údajně mnozí čeští poslanci naklonit již při svém příchodu do poslanecké sněmovny ve Vídni. Stejně to mělo být u začínajících novinářů, kdy třeba usilovali o jeho doporučení na vyšších místech. Naskytl se nám také obraz člověka, který byl často z politického dění ve Vídni rozmrzelý a dával to pak patřičně najevo. V použitých pramenech o Josefu Penížkovi se však nikde neuvádí, jaké povahy byla jeho osobní zatrpkllost, které jeho kolegové přičítali projevy Penížkova temperamentu. Některé novinové prameny opatrně - a často za pomoci určitého opisu - naznačují, že se jednalo o jeho první manželství s ženou Marií, která měla zemřít již v roce 1911. Pravděpodobně se v době novinářova života jednalo o tzv. „veřejné tajemství.“ Penížkova písemná pozůstalost neobsahuje materiál, který by souvisel s jeho prvním manželstvím. Druhý sňatek, kterému prý měl požehnat arcibiskup František Kordač, s nímž se podle Penížkovy pozůstalosti a novin podle všeho vídal i později, byl pro Penížka velkým stimulem i pro profesní stránku jeho života. Mohl tak najít v posledních deseti letech alespoň částečnou útěchu. Nepodařilo se objasnit ani některé další okolnosti jeho života, což se však nezřídka stává při podobných rekonstrukcích života postav z minulosti. Je to ovlivněno částečně také i tou skutečností, že Penížek nebyl sám o sobě příliš sdílný - snažil se zůstat spíše v pozadí. Nechtěl na sebe příliš upozorňovat. Byť se mu to, jak bylo v této práci naznačeno, v některých případech ne zcela podařilo. Dokonce si ani nenárokoval, aby byly jeho příspěvky z říšské rady v „Národních listech“ podepisovány. Jeho jméno se nacházelo zpravidla spíše u fejetonů a obecnějších příspěvků, kdy např. psal o významu nějaké události či postavy z politiky - zde se potom zpravidla vyskytovaly jeho iniciály „J. P.“ nebo i celé jméno. Jeho asi nejcitovanější maximou byla „guarda e passa“. Jinými slovy nevyjadřovat se k útokům a polemikám ohledně své osoby. Židovský žurnalista si totiž byl zřejmě vědom toho, že v množství informací o dění ve Vídni některé polemiky po krátké době zaniknou a lidé na ně rychle zapomenou. Možná i proto se podařilo tomuto redaktorovi ustát náročné roky, kdy se uvažovalo i o jeho stažení z Vídně. Národní strana svobodomyšlná v něm nicméně měla užitečného pomocníka, který svými kontakty a zkušenostmi ze zákulisí vyvažoval některé negativní stránky. Dále se objevily narážky na to, že vlastně Penížek byl uvnitř staročechem, který pracoval pro mladočeský list. Podle zmínek v jeho člancích a publikacích se dá souhlasit s tím, že se vždy např. o Františku Ladislavu Riegrovi vyjadřoval s patřičnou úctou. A mezi mladočechy navíc platil vždy za konservativnější postavu. Nicméně představa, že by tento žurnalista půl století psal pro stranu, se kterou by se rozcházel ve

většině jejich politických východisek, je však těžko představitelná. Nejspornějším bodem v Penížkově kariéře zůstává s velkou pravděpodobností jeho postoj k českým snahám o samostatnost. Nebyl žádným zastáncem odboje a nad podobnými tendencemi se v korespondenci za války i hodně rozčiloval. Nelze ani vyloučit, že Penížek byl během válečného konfliktu zmaten oficiálními informacemi z bojišť, které neodrážely pravděpodobně pravý stav věcí, a tak věřil, že Rakousko nepadne. Už proto se k českému odboji stavěl negativně. Báł se, že se Čechům po skončení válečného konfliktu vymstí. Zřejmě to ale později nijak nepřekáželo Kramářovi s Rašínem v tom, aby jej povolali po roce 1918 do Prahy. Těžko si totiž představit, že by to tito vůbec netušili, že něco podobného jejich spolupracovník hlásá. Ačkoliv již v Praze neměl takový vliv, přesto se dokázal uplatnit v řadě organizací, v nichž mohli ostatní těžit z jeho ohromných znalostí a zkušeností. Občas i ve zdejších kuloárech přispěl také nějakou anekdotou z období před rokem 1918, které jinak vtěloval do svých memoárů s názvem „Z mých pamětí 1878 – 1918“, které také uměl prezentovat různými cestami. Jak se ukázalo, motivem k jejich sepsání byla částečně také Penížkova neutěšená poválečná situace. Tento novinář byl jistě členem i řady jiných organizací, které přímo nesouvisely s žurnalistikou, ale jejich osazenstvo si přesto považovalo přítomnosti tohoto dlouholetého parlamentního zpravodaje. Zcela logickým se jeví například i tah, kdy Penížek byl povolán jako přednášející na Svobodnou školu politických nauk. V posledních letech života se dočkal i udělení čestného občanství města Tábor, které v něm mělo celoživotního zastánce a podporovatele. Patřil zde ostatně ke známým postavám tohoto kraje. Obyvatelům tamějšího regionu mohl prospět zejména svými kontakty na ministerstvech v Praze. Dalším jeho oblíbeným místem byly slovenské Vysoké Tatry, kde se i v mrazivém počasí vydával na procházky se svými známými z politického prostředí a kde nakonec v Tatranské Lomnici jednoho letního večera náhle zemřel. Značnou část života se mohl chlubit širokými kontakty s osobami z politického a uměleckého života. V dějinách české žurnalistiky by měl být považován za jednoho z nevlivnějších politických zpravodajů tohoto období, ve kterém docházelo k významným posunům pro český stát. Jeden z pamětníků žurnalisty Penížka napsal v záplavě článků o jeho osobě tato slova: „Zjev Josefa Penížka je tak složitý a působnost zesnulého byla tak mnohotvárná a v lecčems sporná, že není právě nejsnadnější posuzovati správně jeho život a činnost.“²⁸¹ I přesto - nebo možná právě proto - stálo za to zabývat se tímto člověkem a připomenout si alespoň stručně jeho novinářskou činnost a názory na tehdejší politický život ve Vídni a Praze.

²⁸¹ LA PNP, f. Josef Penížek: výstřižek z Lidového Deníku z 20. 8. 1932, O vzor českého novinářstva

18. Seznam použitých pramenů

Archivní prameny:

Fondy Literárního archivu Památníku národního písemnictví: Svatopluk Čech, Gustav Eim, František Herites, Josef Kaizl, Karel Boromejský Mádl, Josef Penížek, Primus Sobotka, Zdeněk Václav Tobolka, Václav Vlček a Jaroslav Vrchlický.

Archiv kanceláře prezidenta republiky: f. AKP

Internetové adresy:

www.nkp.cz – Národní knihovna ČR

www.anno.onb.ac.at – Österreichische Nationalbibliothek

www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz

www.archiv.ucl.cas.cz – Ústav pro jazyk český AV ČR

www.vkol.cz – Vědecká knihovna v Olomouci

Periodika: Čas (1898), Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze (1928), Čech (1905, 1908), Bohemia (1899), Národní listy (1897 – 1932), Národní politika (1905, 1907), Das Vaterland (1899, 1905), Duch novin (1928 – 1931), Reichspost (1899), Lidové noviny (1905, 1932), Prager Tagblatt (1905), Právo lidu (1899), Moravská orlice (1897, 1899), Kalendář česko-židovský (1882).

Použitá literatura:

Ableitinger, Alfred. Ernest von Koerber und das Verfassungsproblem im Jahre 1900: österreichische Nationalitäten- und Innenpolitik zwischen Konstitutionalismus, Parlamentarismus und oktroyiertem allgemeinem Wahlrecht, Wien: Böhlau Nachfolger, 1973, 244 str.

Arbes, Jakub. Jeho Excellence hrabě František Thun z Hohenšteina, c. k. místodržící v království Českém: kritika úřední činnosti Jeho Excellence, Praha: Arbes, 1895, 638 str.

Běloševská, Ljubov a Zdeněk Sládek. Karel Kramář – Studie a dokumenty k 65. výročí jeho úmrtí, 2003, 143 s. ISBN 80-85494-66-3.

Benz, Wolfgang. Handbuch des Antisemitismus: Judenfeindschaft in Geschichte und Gegenwart, Berlin: De Gruyter, 2010, xii, 388 p.

Beránková, Milena a Karel Malec. Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: stručný přehled. 1. vyd., 1/1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 62 s.

Bílek, Jan. Korespondence T. G. Masaryk – Josef Kaizl, 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2011, 340 s. ISBN 978-80-86495-82-8.

Týž. Korespondence T. G. Masaryk – Karel Kramář. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005, 517 s. ISBN 80-86495-33-7.

Bobíková, Lenka a Jiří Šouša. Parlament: kolbiště národů a národností: z rakouského parlamentu 1861 – 1914. 1. vyd. Jinočany: H and H, 1992, 43 s. ISBN 80-85467-21-6

Broklová, Eva, Michal Pehr a Josef Tomeš. Agrárníci, národní demokraté a lidovci v druhém poločase první republiky. Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008, 267 s. ISBN 978-80-86495-47-7

Broklová, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918 – 1938. 1. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992, 168 s. ISBN 80-901059-6-3

Čapek, Karel. Hovory s T. G. M. Praha, 1947

Čechurová, Jana. Česká politická pravice: mezi převratem a krizí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, 124 s. ISBN 80-7106-264-2.

Čelakovský, Jaromír, Alena Velková a Luboš Velek: Moje zápisky 1871 – 1914. vyd. 1. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2004, 438 s. ISBN 80-86852-00-8

Červinková-Riegrová, Marie a Milan Vojáček: Zápisky (1880 – 1884) I, Praha: Národní archiv, 2009, 711 s. ISBN 978-80-86712-55-0

Dorovská, Dagmar a Ivan Dorovský. Slovník balkánských spisovatelů: albánská literatura, bosensko-hercegovská literatura, bulharská literatura, chorvatská literatura, makedonská literatura, slovinská literatura, srbská a černohorská literatura. vyd. 1. Praha: Libri, 2001, 683 s. ISBN 80-7277-006-3.

Eim, Gustav. Politické úvahy Gustava Eima. Praha: Otto, 1898, 689 s.

Fousek, František, Josef Penížek a Antonín Pimper. Rašínův památník. Praha: Nakladatelství Pražské akciové tiskárny, 1927, 217 s.

Galandauer, Jan. František kníže Thun, místodržící českého království. vyd. 1. Praha: Paseka, 2007, 317 s. ISBN 978-80-7185-803-4.

Galandauer, Jan a Miroslav Honzík. Osud trůnu habsburského, 1. vyd. Praha: Panorama, 1982, 270 s.

Garver, Bruce M. The young Czech party 1874 – 1901 and the emergence of a multi-party systém. New Haven: Yale University Press, 1978, xv, 568 s.

Grégr, Julius. Na obranu rukopisů Královehradeckého a Zelenohorského. Praha: Otto, 1886, 144 s.

Hašek, Jaroslav. Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona. Praha: Československý spisovatel, 1963

Hledíková, Zdeňka, Jan Janák a Jan Dobeš. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 568 s. ISBN 978-80-7106-906-5.

Holeček, Josef. Tragédie Julia Grégra. Praha: Topič, 1914, 461 s.

Johnston, William M. The Austrian mind: an intellectual and social history, 1848 – 1938. Berkeley: University of California Press, 1976, xv, 515 s.

Kann, Robert A. Geschichte des Habsburgerreiches 1526 bis 1918. 3. Aufl. Wien: Böhlau, 1993, 617 s. ISBN 3-205-98178-2.

Kieval, Hillel J. Formování českého židovstva: národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870-1918. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011, 399 s. ISBN 978-80-7432-174-0.

Kokešová, Helena. Gustav Eim, životopisná studie a edice korespondence. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, 245 s. ISBN 80-7184-966-9.

Tatáž: Eduard Albert, příspěvek k životopisu a edice korespondence. Vyd. 1. Dolní Břežany: Scriptorium, 2004, 336 s. ISBN 80-86197-56-5.

Kořalka, Jiří. Tschechen im habsburgerreich und in Europa 1815-1914: sozialgeschichtliche Zusammenhänge der neuzeitlichen Nationsbildung und der Nationalitätenfrage in den böhmischen Ländern. 1. Aufl. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1991, 324 s. ISBN 3-7028-0312-2.

Kubíček, Jaromír. Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918: literatura a prameny, sbírky, bibliografie. Brno: Moravská zemská knihovna, 2001, 475 s. ISBN 80-7051-133-8.

Týž: Noviny České republiky 1919 – 1945. Brno - Lector benevolus, 2004, 446 s. ISBN 80-86249-27-1.

Kučera, Martin a Vratislav Doubek. Korespondence T. G. Masaryk - Bedřich Hlaváč, 1. Vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, 334 s. ISBN 80-86495-09-4.

Marek, Jaroslav. Česká moderní kultura. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1998, 335 s. ISBN 80-204-0674-3.

Masaryk, Tomáš G. O hypnotismu (magnetismu zvířecím): rozprava psychologická. 1880

Menčík, Ferdinand. Kalendář Čechů vídeňských na rok 1894. Vídeň: Nákladem klubu rakouských národností, 1895

Týž: Kalendář Čechů vídeňských na rok 1895. Vídeň: Nákladem klubu rakouských národností, 1896

Týž: Kalendář Čechů vídeňských na rok 1897. Vídeň: Nákladem klubu rakouských národností, 1898

Miller, Daniel E. Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. 1. vyd. Praha. Argo, 2001, 359 s. ISBN 80-7203366-2.

Navrátil, Michal. Almanach Národního shromáždění. Praha: Mrkvička, 1919, 240 s.

Týž. Almanach sněmu království českého (1895-1901): s životopisy a podobiznami poslanců. Praha: Beaufort, 1896

Týž. Gustav Eim: geniální publicista a vynikající politik. Praha: Parlament, 1923, 179 s.

Týž. Parlamentní rukojeť: Praha: Navrátil, 1894, 136 s.

Neudorfllová - Lachmannová, Marie. Češi a Němci v politice a pojetí T. G. Masaryka: sborník příspěvků z mezinárodní konference. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2004, 229 s. ISBN 80-86495-22-1.

Táž. T. G. Masaryk – politický myslitel. 1. Vyd. Praha: ARSCI, 2011, 254 s. ISBN 978-80-7420-023-6.

Nuska, Bohumil a Jiří Pernes. Kafkův proces a Švihova aféra. 1. Vyd. Brno: Barrister and Principal, 2000, 231 s., ISBN 80-85947-60-9.

Penížek, Josef. Aus bewegten Zeiten 1895 bis 1905. Wien: Emil Konegen, 1906, IV, 382 s.

Týž. Česká aktivita v letech 1878 – 1918. Praha: Český čtenář, 1929, 299 s.

Týž. Dr. Rašín: úvahy a vzpomínky. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1926, 48 s.

Týž. Z mých pamětí z let 1878 – 1918. I-II. svazek. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1922-24

Týž. Poslední Habsburg: několik hrstí letmých vzpomínek. Praha: Český čtenář, 1922, 73 s.

Týž. Masaryk docentem na vídeňské universitě. Památník Světozora k 80. narozeninám prvního presidenta Československé republiky T. G. Masaryka. Praha: J. Otto, 1930, s. 36

Týž. Masaryk und die jüdischen Tschechen. In: Masaryk und das Judentum. Praha: Mars, 1931, s. 117 - 131

Pernes, Jiří a Jiří Ruml. Svět Lidových novin: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, 143 s. ISBN 80-7106-056-9.

Pernes, Jiří. Poslední Habsburkové: Karel, Zita, Otto a snahy o záchranu císařského trůnu. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1999, 286 s. ISBN 80-85947-30-7.

Týž: Spiklenci proti jeho veličenstvu: historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách. Brno: Barrister and Principal, 2002, 337 s. ISBN 80-86598-27-6.

Plener, Ernst. Erinnerungen. II. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1921, X, 461 s.

Prešern, František. Básně Františka Preširna. Jičín, 1882

Rašín, Alois a Ladislav Rašín. Paměti Dr. Aloise Rašína. 2. Vyd. Brno: Bonus A, 1994, 229 s. ISBN 80-901693-4-1.

Roubík, František. Bibliografie časopisectva v Čechách 1863 – 1895. Praha: Česká akademie věd a umění, 1936, xv, 319 s.

Sís, Vladimír. Dr. Karel Kramář. Praha: Pokorný, 1936

Šetřilová, Jana. Alois Rašín: dramatický život českého politika. Vyd. 1. Praha: Argo, 1997, 173 s. ISBN 80-7203-061-2.

Škarda, Václav. Národní strana svobodomyšlná a její program. Praha: Edvard Beaufort, 1897, 141 s.

Šolle, Zdeněk a Josef Mlejnek: Století české politiky: počátky moderní české politiky od Palackého a Havlíčka až po realisty Kaizla, Kramáře, Masaryka. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1998, 298 s. ISBN 80-204-0696-4

Špiritová, Alexandra. Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850 – 1918. 1. Vyd. Praha: Státní ústřední archiv, 1994, 257 s. ISBN 80-85475-05-7.

Taylor, A. J. P. Poslední století habsburské monarchie: Rakousko a Rakousko-Uhersko v letech 1809 – 1918. 1. Vyd. Brno: Barrister and Principal, 1998, 391 s. ISBN 80-85947-26-9.

Tobolka, Zdeněk Václav. Politické dějiny československého národa od roku 1848 až do dnešní doby, Díl 2., 1860-1879. Praha: Československý kompas, 1933, 395 s.

Urban, Otto. Česká společnost 1848-1918. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1982, 690 s.

TÝŽ. Kapitalismus a česká společnost: k otázkám formování české společnosti v 19. století. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1978, 378 s.

Týž. František Josef I. Vyd. 2., v Argu 1. Praha: Argo, 1999, 297 s. ISBN 80-7203-203-8.

Velková, Alice, Luboš Velek a Jiří Pokorný. Nacionalismus, společnost a kultura ve střední Evropě v 19. a 20. století: pocta Jiřímu Kořalkovi k 75. narozeninám=Nationalismus, Gesellschaft und Kultur in Mitteleuropa im 19. und 20. Jahrhundert: Festschrift für Jiří Kořalka zum 75. Geburtstag. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 442 s. ISBN 978-80-246-1398-7.

Vojtěch, Tomáš. Mladočeši a boj o politickou moc. vyd. 1. Praha: Academia, 1980, 198 s.

Vošahlíková, Pavla a Milan Řepa. Bratři Grégrové a česká společnost v 2. polovině 19. století. Praha: Grégr a syn, 1997, 189 s. ISBN 80-90-2023-7-3.

Vydra, Zbyněk. Protižidovské stereotypy a křesťanská společnost na přelomu 19. a 20. století. vyd. 1. Pardubice: Universita Pardubice, 2007, 145 s. ISBN 978-80-7194-948-0.

Winkler, Martina. Karel Kramář (1860 – 1937): Selbstbild, Fremdwahrnehmungen und Modernisierungsverständnis eines tschechischen Politikers. München: Oldenbourg, 2002, 413 s. ISBN 3-486-56620-2.

Wurmová, Milada. Soupis moravských novin a časopisů z let 1848 až 1918. 1. vyd. Brno: Krajské nakladatelství, 1955, 94 s.

Zenkl, František. Tábor: průvodce po městě a jeho okolí. Tábor, 1886

19. Seznam příloh

- 1) Fotografie žurnalisty Josefa Penížka
- 2) Fotografie Josefa Penížka s ženou Kamilou
- 3) Fotografie společnosti na golfu
- 4) Josef Penížek s ženou na dovolené ve Vysokých Tatrách
- 5) Karikatura Josefa Penížka od Alexandra Vladimíra Hrsky
- 6) Tableau k 50. výročí Spolku českých žurnalistů
- 7) Blahopřání ministra Edvarda Beneše k 40. výročí Josefa Penížka v „Národních listech“